Anul VII • nr. 74 • iulie 2012

DILEMATECA

SCRIERI • AUTORI • LECTURI

© Mirel Bran

Tatiana Niculescu Bran

INTERVIU
Tatiana Niculescu Bran

DOSAR
Alexandru Ofrim
Andrei Oișteanu

PROZĂ DE VARĂ
Claudiu Constantinescu
Mici cumpărături

ANCHETĂ
Ce plăceri așa-zis vinovate aveți?

PROFIL
Vanessa Zigmund

AVANPREMIERĂ
Paula McLain
Soția din Paris

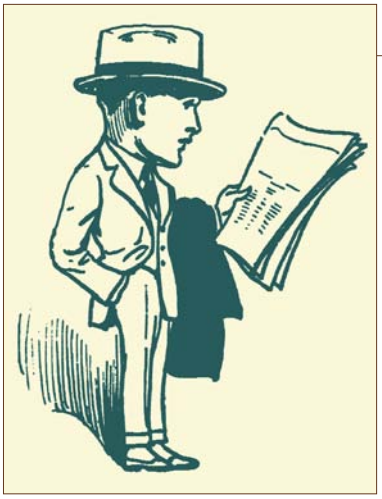

■ La 3 august 1897, într-o scrisoare către Jollivet Castelot, August Strindberg îi aducea la cunoştinţă stadiul unor experimente la care se dedase pentru a obţine aur (ca şi el, corespondentul său era interesat de alchimie). Scria Strindberg: „Ei bine, în privinţa aurului, şi îndeosebi a aurului meu, două vorbe: după ce am dezvoltat şi complicat metodele, m-am întors la punctul de pornire: sulfatul de fier amoniacal“, precizînd (într-o paranteză) că sulfatul de fier amoniacal era o substanţă folosită de fotografi. Scrisoarea se încheia cu un P.S.: „Nepotul meu Nils Strindberg a trimis un porumbel voiajor de la 82° latitudine nordică. Nimic altceva, dar sperăm că totul se va termina cu bine“. Din păcate, nu s-a terminat prea bine. Nils Strindberg, care era fotograf (şi pesemne folosea sulfatul de fier amoniacal), a avut un punct de pornire diferit de al unchiului său (un dramaturg dublat de un alchimist) şi nu s-a mai întors. Punctul de pornire al lui Nils Strindberg a fost extremitatea de nord-vest a arhipelagului Svalbard de unde, la 11 iulie 1897, şi-a luat zborul balonul „Acvila“, purtîndu-i pe membrii expediţiei Andrée către Polul Nord. După doar două zile de zbor (pare-se ca urmare a unor deficienţe tehnice), balonul s-a prăbuşit printre gheţuri. Cei trei membri ai expediţiei (Salomon August Andrée, Knut Frænkel şi Nils Strindberg) au rezistat vreo trei luni, pînă la începutul lui octombrie, cînd au murit, nu se ştie exact din ce cauze (una dintre ipoteze ar fi trichineloza, fiindcă au consumat carnea unui urs polar). Trupurile lor (şi imaginile fotografice realizate de Nils) au fost găsite abia în august 1930, pe Insula Albă, de echipajul unui vas care ieşise la vînătoare de foci. Dacă mai trăia (dar murise în 1912), August Strindberg ar fi putut presupune că nepotul său trecuse la faza *albedo*. **D. S.**

■ „Majoritatea ascultătorilor de radio obişnuiţi cu scurte dar substanţiale conferinţe radiofonice, nu înţeleg de ce, deşi conferinţele au rămas, dispar pe zi ce trece ambele atribute: şi *scurt*, şi *substanţial*. S-a citit odată o întreagă pagină din Monitorul Oficial şi jumătate din Monitorul Bursei şi Cerealelor. Regulamentul de conducere al închisorilor şi Regulamentul controlului vagoanelor de marfă se citesc, regulat, de trei ori pe zi. Se anunţă retransmiterea amănunţită, cu comentarii spirituale, a Anuarului Rudolf Mosse [filantrop german – *n.m.*] pe acest an. Se vor cere conferenţiari de la tracţiune automobilă, iar în zilele de sărbători – de la Compania de pompieri.“ (Tudor Arghezi comentînd, într-un articol din 1930, programul Radio-ului). Mie mi s-a făcut brusc dor de *Cotele apelor Dunării!* **M. C.**

■ „A face dragoste cu un robot umanoid poate părea straniu în prezent – chiar pervers, dar prin 2050 ar putea fi la fel de normal ca o convorbire telefonică. (...) Asta va însemna partide de sex grozave pentru toată lumea, non-stop.“ (Rob Taylor, *science journalist* la *The Guardian)*. Nici nu-mi dau seama dacă e de bine sau de rău. **L. V.**

■ E clar, nu se mai citeşte cum se citea, nici pe aceleaşi suporturi, însă nici nu se mai scrie cum se scria şi nu se mai păstrează nici măcar relaţiile tradiţionale între scriitor şi editor. În Spania, de pildă, aflăm din *El País*, scriitorii nu-şi mai caută neapărat editorii după ce şi-au încheiat de scris cartea, ci editorii vînează anumiţi scriitori care şi-au autoeditat deja cărţile în format *e-book* şi au avut deja vînzări bune pe *amazon.es*. Unul dintre cei mai cunoscuţi noi scriitori de această factură este Armando Rodera (născut la Madrid în 1972), preluat de Ediciones B direct din lumea virtuală cu romanul său *Enigma celor învinşi*. N-am citit cartea, sper însă că nu e despre cei care au refuzat, din omenească inerţie, binefacerile lumii digitale. **S. S.**

■ Interviu cu Paulo Coelho în *Die Zeit*. Articolul e o glumă în sine (săptămînalul este cunoscut pentru faptul că nu dă importanţă decît chestiilor... importante) care conţine mai multe glume. Cea mai bună e – evident – exact la sfîrşit: „Poţi să scrii 140 de semne pe Twitter sau cinci paragrafe pe un blog, sau poţi scrie o carte. Văd un viitor în care titlul de scriitor nu va mai fi rezervat doar oamenilor care scriu cărţi. Avem o paletă largă de posibilităţi“, explică Paulo Coelho. „Atunci, am putea să spunem că şi ceea ce scrieţi dumneavoastră pe blog e artă?“ – întreabă jurnalistul. „Sigur că da. La fel şi postările pe Twitter.“ Recomand editorilor pasionaţi de Paulo Coelho să înceapă deja să culeagă înţelepciunile în 140 de caractere. Din cîte se pare, n-ar trebui să lipsească din seria „Opere complete“. **M. M.**

■ În urma recentelor evenimente (ştiţi dvs. care), propunem ca posturile TV *(y compris* Antena 3) să afişeze, din cînd în cînd, următorul anunţ de interes public şi privat: „Pentru sănătatea dvs., evitaţi excesul de plagiat“. **M. V.**

■ Pe strada Ion Slătineanu din Bucureşti, pe un gard, pe o foaie de caiet dictando, cu o caligrafie IMPECABILĂ, stăteau frumos înşirate următoarele rînduri: „Dragă căţelule, te rog, convinge-l pe stăpînul tău să-ţi cureţe murdăria pe care o laşi în urmă. Ştiu că nu este vina ta, dar trebuie să-l înveţi că şi aici locuiesc nişte oameni“. Vorbim de un manifest sau de noua literatură motivaţională? **S. G.**

■ Am descoperit L'Île Saint-Louis la prima mea vizită la Paris. Mi s-a lipit imediat şi definitiv de suflet. De atunci, oricît de grăbită aş fi fost, mi-am făcut timp să ajung pe limba aceea de pămînt înconjurată de apele Senei. La numărul 45, pe Quai de Bourbon, a locuit în ultima parte a vieţii Martha Bibescu. A şi murit, de altfel, în apartamentul care îi aparţinea vărului său, Antoine. Proust l-a vizitat în acest imobil de mai multe ori pe prinţul Bibescu. Devenită azi una dintre zonele imobiliare cele mai scumpe din lume, un apartament costînd o adevărată avere aici, insula are şi o puternică amprentă literară de care se ştie mai puţin. Aragon a locuit aici şi i-a dedicat mai multe versuri: „Connaissez-vous l'île / Au cœur de la ville / Où tout est tranquille / Éternellement“ *(Quai de Béthune)*. Anul acesta i s-a adus poetului un omagiu şi o mică piaţetă de pe insulă a fost botezată cu numele său. Suprarealistul Philippe Soupault a creat aici revista *Littérature* împreună cu André Breton. Istoricul de artă Élie Faure şi scriitorul Drieu La Rochelle au trăit, de asemenea, aici. Nu cred că mai contează istoriile literare cînd vine vorba de afaceri imobiliare. Fac un calcul simplu: dacă pe L'Île Saint-Louis un metru pătrat costă 40.000 de euro, nişte plăcuţe memoriale ar costa cît un milimetru sau doi de pardoseală, nu? **A. M. S.**

■

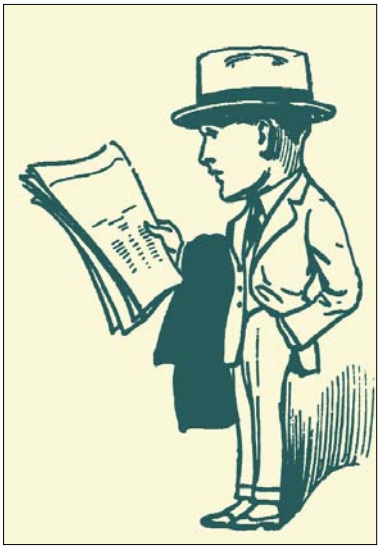

INTERVIU

Tatiana Niculescu Bran

A absolvit Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti şi Institutul European de Jurnalism de la Bruxelles. Între 1995 şi 2004, ***Tatiana Niculescu Bran*** *(n. 1962) a fost redactor la Radio BBC World Service, secţia română de la Londra. Între 2004 şi 2008, a condus biroul BBC World Service de la Bucureşti. În 2006, a publicat primul roman non-fiction din literatura română,* Spovedanie la Tanacu, *urmat, în 2007, de* Cartea Judecătorilor. *Cele două romane au inspirat filmul* După dealuri, *în regia lui Cristian Mungiu, care a obţinut Premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de Film de la Cannes, din 2012. În 2007, în dramatizarea autoarei, cărţile au devenit piesă de teatru.* Spovedanie la Tanacu *a avut premiera la New York, în 2007, în regia lui Andrei Şerban. În 2010, LiterNet.ro i-a publicat piesa de teatru* Brâncuşi contra SUA, *o abordare inedită a celebrului proces intentat de Brâncuşi statului american, în 1926. La Editura Polirom, Tatiana Niculescu Bran a mai publicat romanele* Nopţile Patriarhului *(2011) şi* În Ţara lui Dumnezeu *(2012).*

„Literatura de calitate stîrneşte în chip natural dezbateri“

Regizorul Pedro Almodóvar a scris scenariul la Hable con ella, *inspirat de un caz petrecut în România şi care a făcut presă în toată Europa. Dumneavoastră cum v-aţi decis să scrieţi o carte despre cazul Tanacu?*

Am scris, de fapt, două cărţi despre cazul Tanacu, ambele din dorinţa de a înţelege ce s-a petrecut în realitate şi pentru că mi-am dat seama că faptele erau prea complicate ca să fie expediate într-o scriitură de presă. Cele două romane reprezintă versiunea mea despre cazul cu pricina, o versiune pe care o consider a fi cea mai apropiată de adevăr.

Apropo, de ce credeţi că scriitorii români se inspiră atît de rar din faptul divers?

Presupun că există scriitori care se tem de faptul divers sau cărora nu li se pare că viaţa altora ar putea fi la fel de interesantă ca aceea a unui personaj imaginar. Dar generalizările sînt riscante. Efectul direct al acestei stări de lucruri este însă că literatura noastră contemporană pare lipsită de forţa şi rigoarea impersonalităţii. Temele şi subiectele rămîn foarte personale. Scriem mult despre „eu“, ce simt, ce trăiesc, ce iubesc, ce detest, într-un fel de nombrilism în care explorăm mereu aceleaşi şi aceleaşi abisuri personale, pînă la saţietate, păstrînd o distanţă adesea ironică de „celălalt“, diferit de noi, altfel decît noi. Cred că aceasta e o capcană periculoasă pentru un scriitor: să rescrie, în formule stilistice variate, acelaşi jurnal al vieţii sale interioare.

Vă alegeţi în mod deliberat cazuri/situaţii/personalităţi controversate pentru a scrie ficţiune?

Îmi aleg cazuri şi situaţii care îmi stîrnesc curiozitatea. „Controversa“ apare adesea din confruntarea unor versiuni ale adevărului foarte diferite despre acelaşi caz sau personalitate. Şi atunci mă pun în pielea acelui caz sau a acelei personalităţi şi privesc lucrurile dintr-o perspectivă proaspătă. În cazul Tanacu, ancheta mea a pornit de la două observaţii: ce se scria în presă era „prea frumos“ ca să fie şi adevărat, şi teoriile despre caz vehiculate atunci aveau nevoie de ceea ce se cheamă proba realităţii, un test de realitate. Vedeţi, eu n-am suficientă imaginaţie şi mă aflu în stare de uimire în faţa inventivităţii de care dă dovadă viaţa de fiecare zi! Deci mă bazez mai curînd pe lucruri întîmplate în realitate, decît pe proiecţiile mele – ce aş dori eu să se întîmple.

Credeţi, prin urmare, că există un deficit de provocare în literatura română contemporană?

Nu ştiu dacă rostul literaturii este să provoace publicul sau dacă literatura trebuie provocată de viaţă. Dar literatura de calitate stîrneşte în chip natural dezbateri, pune întrebări, îl neliniştеşte, îl tulbură pe cititor. O literatură preocupată excesiv de părerile şi trăirile celui care o scrie devine previzibilă şi nu mai reuşeşte să stîrnească emoţia nimănui. Or, faptul divers, cum atît de bine înţelegea Caragiale, e un izvor nesecat de vigoare. De altfel, aşa cum nu există om „simplu“, nu există nici fapt „divers“. Toţi oamenii sînt complicaţi şi toate faptele sînt, pînă la urmă, existenţiale. Depinde de cum le privim şi cum ne raportăm la ele.

Tanacu – dramatizări & scenarizări

V-aţi dramatizat singură primele romane; de ce? E vorba de neîncredere în forma de expresie iniţială, de explorarea temei cu alte instrumente, de căutarea unui impact mai mare?

Am dramatizat romanele despre cazul Tanacu la cererea lui Andrei Şerban care voia să facă un spectacol după cartea mea, *Spovedanie la Tanacu*. La cealaltă, *Cartea*

Judecătorilor, încă lucram. Am dramatizat-o înainte de a o fi publicat. Nu a fost o iniţiativă proprie, dar a fost o experienţă unică. Îmi pare rău că Andrei Şerban nu a făcut el un film atunci, aşa cum se gîndise iniţial. Marii regizori, ca el, sînt rari şi îi recunoşti după splendoarea şi curajul ezitărilor. Niciodată nu sînt siguri de ei şi suficienţi. Trăiesc viaţa, ca şi arta, ca pe o explorare continuă a sufletului omenesc, mergînd pe sîrmă. În plus, cu Andrei Şerban alături, nu te simţi singur contra curentului; el are un fel de bucurie temerară să demoleze clişee şi să dinamiteze confortul gîndirii comune. În 2007, cînd mi-a cerut să dramatizez textul, versiunea mea asupra cazului Tanacu contrazicea toate clişeele şi versiunile la modă.

Acum Cristi Mungiu a scris un scenariu, deja premiat la Cannes, dar nu-mi dau seama cît e inspirat din cartea dvs., şi cît din cazul în sine.

Pe generic şi pe toate materialele de promovare a filmului scrie „inspirat de romanele nonficţionale ale Tatianei Niculescu Bran“. Cristi Mungiu a citit romanele mele despre cazul Tanacu, a văzut spectacolul pus în scenă de Andrei Şerban şi filmul documentar prezentat la Festivalul Astra, în 2008, şi a scris un scenariu de film. Textul lui nu are la bază cazul în sine, aşadar, ci versiunea mea asupra celor întîmplate. În vria declaraţiilor de presă, regizorul a transmis, poate, semnale contradictorii despre raportul scenariului cu cărţile. La ceremonia de la Cannes însă, a fost frumos că l-a lăsat pe crainicul francez să spună că scenariul premiat e inspirat din cărţile scriitoarei etc., în loc s-o spună el. În schimb, a spus ceva despre nişte oameni reali din spatele filmului şi suferinţele lor, pentru ca apoi, în alte interviuri, să declare că a făcut un film de ficţiune. Sigur că acest tip de mesaje a indus o oarecare nedumerire prezentă şi în cronicile despre film.

Care a fost, de fapt, versiunea oficială a cazului Tanacu?

Versiunea mediatică dominantă a cazului ne spune că, în 2005, într-o mănăstire retrasă, un popă habotnic ar fi ucis o călugăriţă, răstignind-o pe cruce ca pe Iisus Hristos. El şi patru călugăriţe, timp de trei zile, ar fi refuzat să-i dea să bea şi să mănînce şi ar fi supus-o unui ritual de exorcizare vrednic de Evul Mediu. Asta este ceea ce s-a numit cazul „real“. Versiunea rămasă marginală, a cărţilor mele, este următoarea: o tînără crescută la orfelinat, cu tulburări de comportament şi predispoziţie la violenţă, îşi regăseşte prietena care, şi ea copil abandonat, s-a aciuit la o mănăstire. Bucuria revederii este curînd întunecată de o criză violentă a vizitatoarei. Preotul şi călugăriţele o duc la spital în stare de agitaţie maximă. Este legată şi i se administrează neuroleptice severe cu efecte secundare incontrolabile. Se stabileşte un diagnostic de schizofrenie, dar fata e încredinţată mănăstirii. Comunitatea respectivă îşi asumă îngrijirea ei, fără să fie conştientă de riscurile la care se expune. Fata face noi crize de violenţă, este legată orizontal pe o targă improvizată, ca să poată fi transportată în biserica mănăstirii, unde i se citesc rugăciuni de alungare a duhurilor rele. După două zile se linişteşte, dar este epuizată. Preotul cheamă Salvarea, fata moare în drum spre spital, unde este declarată decedată. Preotul şi cele patru călugăriţe sînt învinuiţi de omor şi arestaţi.

Ce contribuţie aveţi, în concluzie, la filmul lui Mungiu?

Eu am reconstituit această poveste din mărturii directe de la toţi cei implicaţi – medici, poliţişti, prieteni, angajatori, acuzaţi, foşti colegi şi profesori ai victimei –, din scrisori, documente, fotografii, înregistrări video şi din voluminosul dosar penal al cazului. Scenariul filmului urmăreşte succesiunea scenelor din *Spovedanie la Tanacu*, la care adaugă cîteva scene noi, plauzibile, cum ar fi, de pildă, o scenă în care fata intră în altarul bisericii, ia o icoană făcătoare de minuni şi dă cu ea de pămînt în faţa preotului.

Trebuie spus că, rescriind povestea în limbaj cinematografic, regizorul a schimbat diverse accente, potrivit viziunii sale artistice. Altminteri, ar fi făcut o ecranizare fidelă a cărţilor. De exemplu, în film, Alina vine la mănăstire să-şi convingă prietena să meargă cu ea în Germania. În roman, fata vine să-şi ia rămas bun fiindcă doar vrea să plece în Germania. În roman, ataşamentul Irinei faţă de prietena ei e disperat-nevrotic, în film este prezentat ca o iubire interzisă, dar sugestia există ca atare şi în roman, căci este miezul poveştii.

Aici însă mă despart de viziunea lui Cristian Mungiu care comentează filmul ca pe o poveste despre dragoste, liberul arbitru şi constrîngerile religiei. Sigur, această interpretare poate fi mai atractivă pentru un public anticlerical, cu vederi pro-gay eventual, şi mai uşor de înţeles, dar este discutabilă în raport cu biografia personajelor (aceeaşi în carte şi în film). În carte, ca şi în film, relaţia dintre cele două fete nu este nici explicită, nici liberă, ci este condiţionată de trecutul lor comun, de abuzurile şi chinurile vieţii de orfelinat, de reflexele de fiinţe singure, speriate, cu identitate socială şi sexuală confuză. Nu e vorba de două libertăţi care înfruntă, cu forţa dragostei, prejudecăţi religioase anacronice, ci de doi copii mari care încearcă disperaţi, în tot ceea ce fac, să-şi depăşească spaima de abandon. Mă întîlnesc însă cu regizorul în realitatea faptului că, fără cele două romane, povestea din *După dealuri* n-ar fi existat.

„Ortodoxia, o forţă subterană a României“

Dat fiind că deja scriseseraţi un roman inspirat de mediul ortodox, ce v-a determinat să reveniţi cu Nopţile Patriarhului*? Vă preocupă îndeosebi zona tabuizată a religiosului, aţi considerat că filonul ortodoxist merită explorat în continuare sau, poate, v-a fascinat personajul, din nou, destul de controversat?*

Într-adevăr, m-a fascinat personajul care-mi permitea o meditaţie despre bătrîneţe şi putere. Cît despre ortodoxie – instituţională şi rituală –, cred că reprezintă o forţă subterană a României contemporane, neluată suficient în seamă şi care va produce pe termen lung surprize şi mutaţii sociale şi de mentalitate dintre cele mai puţin aşteptate. Ceea ce numiţi filonul ortodoxist este o lume timid explorată de scriitori şi care, după părerea mea, merită mult mai multă

atenţie decît i se acordă, mai ales în contextul crizelor diverse, financiare, instituţionale, de valori, care traversează lumea întreagă.

Aţi primit reacţii, oficiale sau nu, din partea Bisericii Ortodoxe, după aceste două romane: le-aţi aşteptat, le-aţi dorit?

Poate că nu le-am aşteptat, dar m-am aşteptat la reacţii. După cărţile despre cazul Tanacu, am primit reacţii oficiale şi neoficiale surprinzător de pozitive din partea Bisericii Ortodoxe, deşi acelaşi gen de reacţii l-am primit şi dinspre cititorii combativi, eventual antireligioşi şi, în orice caz, anticlericali. Am dedus, de aici, că am reuşit să scriu o carte echilibrată. Mă refer la *Spovedanie la Tanacu*, întrucît *Cartea Judecătorilor* n-a prea fost luată în seamă nici de unii, nici de alţii. La *Nopţile Patriarhului* reacţiile au fost mai discrete, dar şi mai violente: anumitor ierarhi şi preoţi, romanul le-a plăcut şi au considerat personajul principal ca fiind foarte autentic, iar alţii au detestat cartea, considerînd, cu un cuvînt de tristă amintire, că „întinează" memoria fostului ierarh.

După două romane de inspiraţie ortodoxistă, nu v-ar interesa şi un roman cu subiect provocator din mediul catolic?

Ba da, mă gîndesc de un timp bun la un subiect din mediul catolic şi probabil că îl voi aborda cînd îmi voi fi încheiat documentarea. Într-un fel, nenumăratele ştiri, controverse, dezbateri, scandaluri din lumea catolică sînt mai uşor de abordat, fiindcă, în ultimii ani, au fost „la vedere" şi s-a scris enorm despre ele. Pe de altă parte, tocmai bogăţia surselor face dificilă alegerea unei poveşti care să fie cu adevărat interesante şi „provocatoare", cum ziceţi. Deocamdată, adun fişe de lucru.

În ţara lui Dumnezeu *propune un subiect exotic, în spaţiul românesc. Unii ar putea spune că aţi înlocuit exorcizarea cu excizia, rămînînd tot în zona subiectelor „tari", şocante, controversabile. Ce motivaţie aţi avut şi, mai ales, ce legături/cunoştinţe aveţi despre acea parte a lumii şi cultura ei?*

Scriu despre ceea ce mă tulbură, mă impresionează, mă pune pe gînduri. În general, nu-mi propun teme pentru care să caut apoi ilustrări în realitate, ci invers. Mă trezesc în faţa unor situaţii care mă uimesc şi, încercînd să mă dumiresc, scriu o carte. Nu ştiam, cînd am plecat în vacanţă în Cornul Africii, că voi scrie *În Ţara lui Dumnezeu*. Am răspuns invitaţiei unui prieten care trăieşte acolo de ani de zile. Ulterior, el mi l-a inspirat pe doctorul Bertrand din roman. Despre Cornul Africii ştiam ceea ce ştie orice ziarist informat şi curios. Dar una e să citeşti de-a lungul anilor depeşe de presă ori reportaje despre un loc, şi alta e să trăieşti în locul respectiv, fie şi numai cîteva săptămîni. Nu eram, aşadar, complet ageamie în ceea ce priveşte realitatea politică şi problemele umanitare din Cornul Africii, dar experienţa la faţa locului şi şansa de a avea o „călăuză" pricepută m-au luminat mult în privinţa lumii pe care am încercat apoi s-o descriu în roman.

Este un roman mai documentat decît cele cu subiecte româneşti?

Este un roman documentat, da. Nu ştiu dacă mai mult sau mai puţin decît celelalte. Am îmbrăcat însă documentarea în haina misticii sufite, care e foarte prezentă în tradiţia locului şi care se poate rezuma prin celebra vorbă a lui Rimbaud: „Eu sînt un altul".

Galezul Patrick McGuiness a scris un roman despre Ultimele o sută de zile *ale lui Ceauşescu, iar dvs. scrieţi despre „revoluţiile" din Cornul Africii. Cît de îndreptăţită ar fi întrebarea de ce nu scriem despre ce ni s-a întîmplat/se întîmplă nouă în mod direct?*

Revoluţiile din lumea arabă reprezintă, în romanul meu, doar un fundal discret al întîmplărilor. Iar Africa mi s-a întîmplat în mod direct, în sensul că am fost acolo şi i-am cunoscut pe oamenii care au inspirat apoi personajele cărţii. Cît am stat cu ei, am încercat să trăiesc viaţa lor. Apoi mi s-a părut mai interesant să scriu despre ei, decît despre mine.

Scriitorul ca detectiv particular

Toate subiectele romanelor dvs. sînt actuale, le-aţi preluat din presa şi realitatea acestor ani; nu v-ar tenta să „dezgropaţi" şi subiecte/cazuri/personaje fascinante din trecut?

Ba da, mă gîndesc, de o bună bucată de vreme, la un personaj din trecut, dar întotdeauna, pînă acum, cîte un subiect contemporan a năvălit peste mine şi a trebuit să amîn tentativa de a mă întoarce în trecut, deşi am continuat să mă documentez. Am făcut un timid început în acest sens cu Arthur Rimbaud din *În Ţara lui Dumnezeu*.

Cum v-aţi documentat pentru romanele dvs.: de pe Internet, din arhive juridice, de la faţa locului?

Documentarea începe, de obicei, cu întîlniri şi interviuri cu oameni implicaţi într-o anume poveste. Ascult cu atenţie ce spun cei pe care-i întîlnesc. Asta e probabil o deformaţie profesională, fiindcă am lucrat atîţia ani la Radio. Apoi, transcriind interviurile, îmi pun noi întrebări cărora le caut răspuns în arhive sau studii legate de povestea respectivă. Caut informaţii şi pe Internet, în general, de pe site-uri cît de cît credibile. Fac rost de poze, scrisori sau mărturii mai vechi care-mi pot spune ceva despre biografia personajelor. Şi pe urmă confrunt tot ce am adunat, ca să văd ce „desen" rezultă din tot acest puzzle. Înainte de a scrie, pun totul deoparte şi mă fac că uit tot ce am adunat şi citit. Paul Auster scria undeva că, după moartea cuiva apropiat, cînd te apuci să-i triezi lucrurile, te trezeşti deodată în faţa unei fiinţe necunoscute, care ascunde secrete neaşteptate, aşa încît eşti silit să devii un fel de detectiv particular. Cam aşa mi se întîmplă mie.

Chiar aşa, în ce măsură contează felul în care percepeţi şi abordaţi literatura dinspre faptul divers, formaţia dvs. jurnalistică? Vă

revendicaţi în vreun fel de la şcoala literară a noului jurnalism nord-american?

Experienţa presei profesioniste mi-a dat un soi de fler în identificarea subiectelor interesante. Cînd citesc sau aud vorbindu-se despre o întîmplare, ştiu imediat dacă respectiva întîmplare poate deveni o poveste sau o carte vrednice de a fi împărtăşite şi altora. Habar n-am de unde mă revendic. Las posterităţii mele critice misiunea de a mă încadra undeva. Eu scriu şi-atît.

Pînă în 2008 aţi condus biroul BBC World Service de la Bucureşti; ce aţi făcut, în afară de literatură, de atunci încoace şi cu ce vă (mai) ocupaţi în prezent?

De atunci am scăpat de povara de a mă uita la televizor, mă ocup, mai bine decît reuşeam înainte, de băieţelul meu, îi citesc poveşti sau le inventez la cerere, gătesc, mă duc la piaţă, calc rufe, citesc şi scriu cu iluzia că, la un moment dat, poate voi reuşi să şi trăiesc din ce scriu.

Dacă acum nu vă mai uitaţi la televizor, vă amintiţi primul televizor din familie sau prima istorioară legată de acel aparat?

Nu mai ştiu ce marcă era primul televizor din casă, dar era, desigur, un televizor alb-negru, un aparat greoi, cu lămpi şi cu un ecran bulbucat. Eram fascinată de serialul *Lost in Space*, în care o familie de americani fusese aleasă să exploreze Universul, la bordul unei navete spaţiale şi, din pricina unei defecţiuni tehnice, eşuează pe o planetă necunoscută unde se întîmplă tot felul de aventuri, timp de cîteva zeci de episoade.

Ce tabieturi şi ce superstiţii aveţi legate de scris?

N-am nici tabieturi, nici superstiţii legate de scris. Dacă am o poveste bine conturată în minte, scriu oricînd am răgaz, mai ales în timpul în care fiul meu e la şcoală.

Ce citiţi cînd nu scrieţi, literatură, non-fiction? Ce scriitori contemporani, români şi străini, urmăriţi sau v-au atras atenţia în ultimii ani?

Citesc de-a valma. Îi citesc cu aceeaşi plăcere pe Amin Maalouf, pe Gore Vidal, pe Julian Barnes, ca şi pe Paul Auster, Leonora Carrington, Lady Montagu, Caragiale ori Dimitrie Cantemir. E drept că romanul istoric mă atrage adesea. Ca şi studiile de antropologie istorică ale unor autori români precum Andrei Oişteanu sau Violeta Barbu.

Ce plăceri aşa-zis vinovate aveţi?

Deşi nu mai lucrez în presă de patru ani, am păstrat reflexul de a citi zilnic ziarele. Mă interesează ştirile şi dezbaterile politice şi aştept momentul de graţie cînd ziarele româneşti şi oamenii noştri politici vor începe să-şi pună problema interesului public. Dar, ca să vă răspund la întrebare, cititul ziarelor româneşti şi britanice e, dimineaţa, o mare plăcere. Nu ştiu cît de vinovată sau de nevinovată. Şi e însoţită de o altă plăcere: o cafea mare şi amară. Pe urmă, pe lista plăcerilor mai trebuie trecute filmele sud-coreene şi iraniene, spectacolele lui Andrei Şerban, ploaia mocănească, romanele poliţiste şi muzica africană.

interviu realizat de
Marius Chivu

fotografii de
Mirel Bran

INFO

■ **Olga Martynova cîştigă premiul „Bachmann“** Cîştigătoarea Premiului „Bachmann“ de anul acesta este autoarea germană de origine rusă Olga Martynova. Ea a primit această importantă distincţie literară pentru textul „Ich werde sagen: Hi!“ *(Voi spune: Hi!“)*. Fragmentul citit de Martynova în cadrul concursului pentru premiu a fost „un portret uşor, aerisit“, după cum au justificat membrii juriului. Autoarea descrie figura unui tînăr care descoperă, în acelaşi timp, erotismul şi poezia. Juriul a apreciat referinţele istorice şi culturale folosite în această descriere precum şi calitatea expresiilor şi stilul literar. Martynova s-a născut în 1962 la Dudinka, în Rusia, iar acum trăieşte la Frankfurt am Main. A publicat poezie, eseuri şi romanul *Chiar şi papagalii pot supravieţui*, în 2010. Premiul „Ingeborg Bachmann“, acordat în memoria scriitoarei de origine austriacă, se acordă anual, din 1977, în cadrul „Festivalului celor 36 de zile ale literaturii germane“ de la Klagenfurt. Anul acesta, 14 autori şi-au înscris şi prezentat textele (încă) nepublicate în cadrul acestui festival. Premiul „Bachmann“ este unul dintre cele mai importante premii literare din spaţiul cultural german.

■ **Jules Verne chiar a călătorit**. Din *L'Express* aflăm că e doar un mit faptul că scriitorul n-ar fi călătorit niciodată şi că ar fi fost doar un şoarece de bibliotecă, care şi-a imaginat fabulos toate acele expediţii în jurul lumii. A fost şi un mare voiajor. În 1849, Verne întreprinde un mic tur în Europa apropiată: Belgia, Elveţia, Germania. În 1851 îl întîlneşte pe exploratorul Arago, care va deveni ghidul său şi îi va povesti apoi scriitorului călătoriile sale. În 1867, împreună cu fratele său, Jules Verne se îmbarcă pe un pachebot impresionant, *Great Eastern*, care îi va duce la New York. Cu această ocazie scriitorul va vedea cascada Niagara. Jean-Luc Steinmetz, un pasionat şi un specialist în opera lui Jules Verne, a publicat două volume cu aceste cercetări. El e de părere că Niagara a inspirat multe dintre scenele din cărţile autorului. Călătoriile reale ale lui Verne nu se opresc aici. În timpul războiului din 1870, fiind proprietarul unei corăbii cu pînze, el s-a retras pentru a supravieţui pe coastele picarde. În 1876, scriitorul desenează el însuşi planurile unui iaht de douăzeci de tone, pe care îl inaugurează pe Canalul Mînecii. Vor urma alte croziere cu acest iaht: în Anglia, în Norvegia, în Danemarca. Pe Mediterană a fost de trei ori, mai spune Steinmetz: Gibraltar, Spania, Portugalia, Tunisia, Malta.

■ **Despre plagiat** Philipp Theisohn este autorul unui eseu incendiar despre plagiatul literar şi academic. Cartea sa *Literarisches Eigentum – Zur Ethik geistiger Arbeit im digitalen Zeitalter* (Kröner Verlag), apărută recent, are un succes remarcabil în librării şi se bucură de atenţia criticii literare. Este, probabil, cartea sezonului în Germania – o ţară zguduită recent de scandalul legat de descoperirea plagiatului săvîrşit, la doctorat, de fostul ministru Karl Theodor zu Guttenberg. De unde vine epidemia? Explicaţia e foarte simplă: oportunitatea îi face pe hoţi. Faptul că prin simpla accesare a motorului de căutare Google se „deschid“ milioane de texte îi face pe mulţi să creadă că acestea sînt disponibile. Textele nu mai sînt considerate neapărat proprietatea cuiva – ele sînt văzute ca bunuri publice, sînt ale tuturor. În lumea literară şi academică, furtul intelectual e furt – adică infracţiune. Motiv pentru care hoţii prinşi sînt, în general, sancţionaţi. Altminteri, populaţia vede în plagiat o crimă doar atunci cînd „criminalul“ e o persoană publică. Cei care au avut parte de milă au fost foarte puţini – însă adesea nici cu cei care i-au „vînat“ pe plagiatori lumea nu a simpatizat. Aceste atitudini sînt determinate politic. Însă nu doar despre plagiat în lucrări ştiinţifice e vorba. Ci şi de literatură. De fapt, după cum remarcă autorul eseului, problema crucială a epocii de azi e că literatura însăşi a devenit tot mai factuală. Nu se plagiază după Google – dar procedeele sînt asemănătoare. Literatura însăşi a devenit repetitivă, redundantă, pare că fiecare nouă carte e o replică a alteia, mai vechi – asemenea celulelor care se multiplică prin diviziune. În loc de „corp literar“ apar tot mai multe date brute. Ceea ce a produs o „depersonalizare a literaturii“, dar şi o „de-literaturizare a persoanei autorului“, spune Theisohn.

DILEMATECA Anul VII ● nr. 74 ● iulie 2012

Ion Vianu

Bernardo Soares, în doi

Se cuvin mari mulţumiri lui Dinu Flămând pentru nepreţuitul dar făcut literelor române prin *Cartea neliniştirii* a lui Fernando Pessoa, într-o nouă ediţie urmînd celei din anul 2000. Acest jurnal atribuit eului pessoan Bernardo Soares conţine notaţii pe mai mult de douăzeci de ani. Ar trebui să le considerăm drept un jurnal intim al marelui poet. Dar lectura lui Pessoa cheamă prudenţa, multiplicitatea eurilor sale fiind un loc comun. *Cartea neliniştirii* este un plonjon abisal în conştiinţa poetică. Pe sute de pagini, cu acea virtuozitate în monotonie pe care nu o cunosc decît geniile, reia, fără să se repete, o unică temă: visul este mai „adevărat“ decît realitatea. Visul, spune Pessoa, este singura experienţă la care avem acces direct. Ce rămîne sînt doar construcţii ale raţiunii, falsificări mai mult sau mai puţin verosimile ale experienţei onirice. „Tot ce nu e spirit al meu nu constituie pentru mine, oricît aş vrea eu să n-o ştiu, decît decor şi podoabă.“ „Totul e absurd, iar a visa e cel mai puţin absurd din toate“ (fr. 157). Desigur că o astfel de poziţie pare, din punct de vedere filozofic, extremă, trimiţînd la idealismul subiectiv şi la solipsismul care îl justifică, rezumat la principiul „singurul lucru pe care îl ştiu este că eu exist“.

În fapt, Bernardo Soares trebuie înţeles ca mesagerul prin excelenţă al Poeziei. Numai poetul are dreptul să revendice cu atîta forţă şi exces primordialitatea visului. Această afirmaţie se cere garantată. În cazul *Cărţii neliniştirii* garanţia este caracterul intens poetic al notaţiei, metaforele cîteodată grandioase, oricînd surprinzătoare ieşite din pana scriitorului, pretins calomniator al literaturii. „Am citit totdeauna fără prea mare încîntare, în jurnalul lui Amiel, aluziile la faptul că el publicase cărţi. De îndată statuia lui se prăbuşea de pe soclu. Ce mare ar fi fost, de nu făcea asta!“ (fr. 119). În acelaşi timp, esenţa poetică ţîşneşte la fiecare pas. „Scriu întîrziind asupra cuvintelor, ca în faţa unor vitrine în care n-aş vedea nimic, şi e vorba de semi-sensuri, de cvasiexpresii, ca nişte baloturi de stofă cărora abia le-aş percepe culorile, armonii întrezărite şi alcătuite din cine ştie ce obiecte. Scriu, balansîndu-mă, ca o mamă nebună, care ar continua să-şi legene copilul mort“ (fr. 155). Absenţa iubirii este o trăire narcisică: „Niciodată nu iubim pe cineva. Iubim doar ideea pe care ne-o facem despre acel cineva. E un concept care ne aparţine şi – de fapt – pe noi înşine ne iubim“ (fr. 112). Bernardo Soares este singur, mereu singur. Cu atît mai surprinzătoare este ipostaza care-l surprinde alături de cineva. Mai lungul fragment 386 începe astfel: „Înaintam, împreună şi separat, pe cărările abrupte ale pădurii. Paşii noştri, constituind o parte străină a noastră, erau uniţi prin mersul lor la unison în molatecul fişiit al fruzelor galben-verzui care împestriţau formele abrupte ale pămîntului... Cine eram noi? Eram oare noi doi, sau numai două forme ale unuia singur? Nici nu ştiam, nici nu întrebam... O răsuflare, uneori mai bruscă, alteori mai slabă, a vîntului necunoscut, un foşnet, uneori mai puternic, alteori mai slab al frunzelor călcate în picioare, o urmă, o ezitare... pădurea, cei doi drumeţi şi eu, eu care nu ştiu care din doi era sau dacă eu erau doi ori nici unul. Asistînd, fără să întrevăd sfîrşitul, la tragedia de-a nu exista nimic altceva decît toamnă...“ Nu s-a scris, poate, imn mai sägetător despre paradoxul iubirii, acea unire totală care nu se poate naşte.

Preţ: 27 lei

***Istoriile mele. Eugen Stancu în dialog cu Lucian Boia*. Humanitas**
Colecţia *Portrete în dialog*

Lucian Boia are reputaţia unui istoric în răspăr cu ideile de-a gata, pe care i-au creat-o zecile de volume cu o tematică luxuriantă. I-a fost dat lui Eugen Stancu, un tânăr coleg de breaslă, să obţină răspunsuri surprinzătoare, din care nu se poate construi o singură istorie definitivă, istoria carierei lui Lucian Boia, ci un mănunchi de istorii.

Preţ: 45 lei

Tatăl meu, Lucian Blaga
de Dorli Blaga. Humanitas
Colecţia *Memorii/Jurnale*

Volumul de faţă este prin excelenţă un efort de recuperare – a unui trecut şi a unei însemnate personalităţi a culturii române. Presiunea istoriei nu ştirbeşte însă cu nimic integritatea unei misiuni asumate de autoare: aceea a îngrijirii şi editării operei lui Blaga, aventură care i-a marcat profund destinul.

Preţ: 49 lei

***Spectacolul rezonanţei. Eseuri, evocări, sinteze* de Dinu Pillat**
Humanitas
Serie de autor

Cel de-al treilea volum din seria dedicată lui Dinu Pillat are ca punct de plecare ediţia lui George Muntean, *Dinu Pillat. Itinerarii istorico-literare*, 1978. Cartea cuprinde studiile critice din perioada 1942–1974, precum şi pagini din corespondenţa lui Dinu Pillat.

Preţ: 25 lei

101 greşeli gramaticale
de Isabela Nedelcu
Humanitas
Colecţia *Viaţa cuvintelor*

Greşelile supărătoare pe care le observăm în utilizarea limbii române reprezintă un subiect mai mult decât generos. Ele singure ar umple tomuri întregi, însă mai important decât simpla lor înregistrare este să înţelegem de ce se produc şi cum să le evităm.

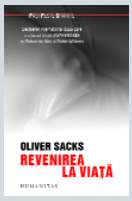

Preţ: 43 lei

***Revenirea la viaţă* de Oliver Sacks. Humanitas**
Colecţia *Paşi peste graniţe*

În 1969, într-un spital din apropierea New Yorkului, un grup de pacienţi suferind de grave tulburări neurologice sunt treziţi la viaţă de un medicament-minune. Oliver Sacks, doctorul care a iniţiat experimentul, spune povestea acestor pacienţi – o poveste emoţionantă şi, în acelaşi timp, revelatoare pentru condiţia umană.

Preţ: 25 lei

Maşina lumii şi alte poeme
de Carlos Drummond de Andrade
Humanitas Fiction. Colecţia *Poezia*

Traducere de Dinu Flămând

„Cu fiecare zi ce trece, mă conving tot mai mult că deşeurile vieţii sunt iubirea pe care nu o dăruim, puterea de care nu ne folosim, prudenţa egoistă care nu vrea să rişte nimic şi din cauza căreia, încercând să evităm suferinţa, ne pierdem de asemenea şi fericirea.“ (Carlos Drummond de Andrade)

Preţ: 23 lei

Cele mai frumoase 100 de poeme
de Ernst Jandl. Humanitas Fiction
Colecţia *Poezia*

Ediţie bilingvă
Traducere de Gabriel H. Decuble

„Dacă înseşi lucrurile se întorc împotriva noastră, atunci de ce nu am face-o şi noi înşine, devenind propriul nostru contrariu? Ernst Jandl ne spune cum. El o spune mai concis şi mai bine decât aş putea-o spune eu. El o spune făcând-o.“ (Elfriede Jelinek)

Preţ: 25 lei

Concert în memoria unui înger
de Eric-Emmanuel Schmitt
Humanitas Fiction
Serie de autor

Traducere de Simona Brînzaru

Fiecare dintre protagoniştii celor patru nuvele ajunge, într-o situaţie-limită, să-şi cunoască faţa cea mai întunecată. Însă nu toţi ascultă de impulsurile inavuabile pe care le naşte egoismul pur.

www.humanitas.ro

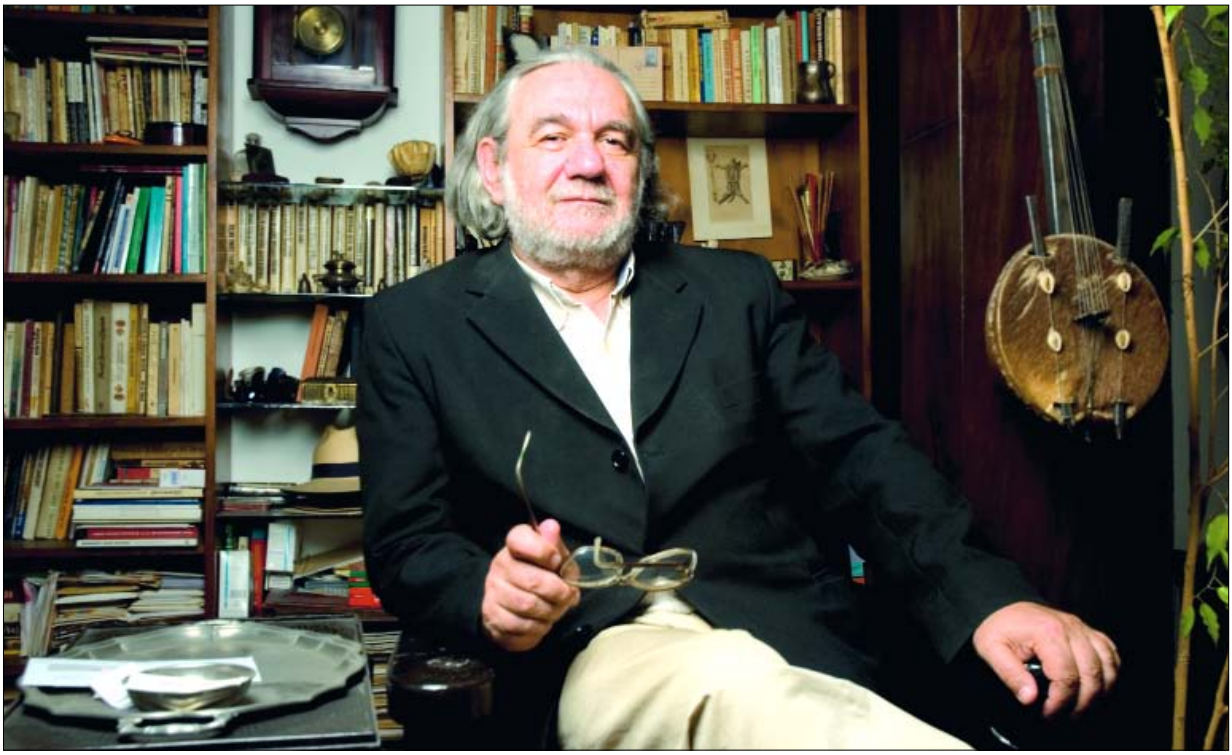

Alexandru Ofrim

Andrei Oișteanu

Dintr-o grădină într-alta

Sînt mai bine de 30 de ani de cînd l-am descoperit pe Andrei Oişteanu. În 1980, cînd a apărut la Editura Dacia prima lui carte, *Grădina de dincolo,* eram elev în clasa a X-a şi începusem să îmi dau seama ce fel de grădini aveau să mă atragă. Am fost influenţat atît de bunicul meu, învăţător maramureşean, colaborator în anii '30 al *Arhivei de Folclor* de la Cluj condusă de Ion Muşlea, cît şi de un unchi, Vasile Bologa, geolog cu lungi stagii de prospecţiuni în Africa Centrală, care îmi stîrnea interesul cu variatele lui preocupări în domenii precum etnomineralogia, etnologia şi toponimia. De fapt, la acest unchi am dat peste cartea lui Oişteanu, şi apoi m-am grăbit să o cumpăr. Am luat şi ediţia reeditată în acest an la Polirom, dar mă simt ataşat de exemplarul vechi, în care găsesc cu plăcere sublinierile şi adnotările lecturilor mele succesive, unele datînd de pe vremea liceului, cînd în vacanţe făceam cercetări de teren, culegeam descîntece şi participam la sesiunile de comunicări ale elevilor, cu lucrări despre practicile magice din Marmureş. Mărturisesc că m-am regăsit în formularea Otiliei Hedeşan, care se referea la *Grădina de dincolo* în următorii termeni: „...toată generaţia mea a parcurs electrizată această carte."

Harap Alb, erudiția și conexiunile subtile

Din ediţia cea nouă am aflat că *Grădina de dincolo. Zoosophia* este o carte scrisă la vîrsta de 26 de ani. Predată la diverse edituri care o resping („carte cu probleme") sau trenează publicarea, lucrarea apare în sfîrşit, după cum spuneam, în 1980, la Editura Dacia, în prestigioasa colecţie „Discobolul". Volumul propunea o nouă lectură a basmului *Harap Alb,* din perspectiva mitologiei comparate. Folcloriştii abordaseră mitul din perspectiva studiilor naratologice sau prin grila unor metode aflate atunci „la modă", precum structuralismul, arhetipologia, făcînd abstracţie de diversele contexte în care se manifestă miturile: culturale, istorice, sociale, mentale etc. Andrei Oişteanu demonstrează că demersul de tip antropologic şi comparatist este mult mai în măsură să aducă la suprafaţă şi să decodeze semnificaţiile diverse ale motivelor mitice.

El refuză distincţia mit/basm şi tezele potrivit cărora miturile sînt ficţiuni lipsite de orice urmă de adevăr istoric. Dincolo de structura de suprafaţă, mitul şi basmul depozitează, prin simbolurile şi alegoriile pe care le vehiculează, urme ale unor vechi rituri, practici şi comportamente, aparţinînd unui trecut uneori foarte îndepărtat. Astfel – susţine Oişteanu – este posibil ca scenariul drumului şi al încercărilor la care este supus Harap Alb să conţină supravieţuiri ale unor străvechi riturilor de iniţiere, provenind atît din fondul autohton, cît şi din influenţe străine (există asemănări frapante ale variantei româneşti cu structurile narative ale unor basme greceşti, ruseşti, cehești etc).

De ce Harap Alb? Încercînd să explice numele personajului bazîndu-se pe argumente istorice şi antropologice, autorul aminteşte că, în multe societăţi europene sau extra-europene, robii (sclavii) erau de regulă cei cu o altă culoare a pielii: negrii (harapii), ţiganii, tătarii etc. Personajul din acest basm este un „rob alb“. În acelaşi timp, în ritualurile de iniţiere ale societăţilor arhaice, corpul novicilor era vopsit cu alb, culoarea morţii. Copiii, pînă la parcurgerea etapelor iniţierii, erau umiliţi, folosiţi ca slugi, tocmai pentru a-i întări în vederea trecerii cu succes a dureroaselor probe. Fiul de Crai primeşte numele de Harap Alb de la Spîn, pentru că novicilor li se schimbă numele, ei fiind în mod simbolic consideraţi morţi, pentru ca ulterior să fie celebrată reînvierea şi integrarea în noua lor condiţie. Chiar de la această primă carte este vizibilă marca inconfundabilă a scrierilor lui Andrei Oişteanu: erudiţia şi capacitatea de a stabili conexiuni subtile între fapte aparent fără nici o legătură.

În momentul apariţiei, cu excepţia unor recenzii publicate în presa culturală, semnate de Dan C. Mihăilescu în *Luceafărul* (pe atunci cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“), Sorin Titel în *România literară* şi clujeanul Mircea Mutu în *Steaua,* cartea nu este recenzată de specialişti (folclorişti şi etnologi). Lucrarea este ignorată sau demersul lui nu este înţeles – oricum, tăcerea e destul de ciudată în condiţiile în care publicaţii diverse (reviste de specialitate, anuare ale unor institute şi muzee etc.) adăposteau nenumărate studii care încercau să împingă originile unor motive folclorice, obiceiuri şi credinţe româneşti dacă nu în neolitic, măcar pînă la traci, geto-daci sau romani. Reţeta acestor articole era simplă: citarea intensivă a lui Mircea Eliade, exacerbarea unui specific (discurs etnocentric de tipul: numai noi avem „Pluguşor“ sau jocuri cu măşti – moştenire de la traco-daci), forţarea unor comparaţii cu motive existente în spaţii culturale foarte îndepărate. Era încurajată construirea un patrimoniu mitic nu atît inventariat, cît inventat, fantezist, elaborat fără precauţie, lipsit de rigoare ştiinţifică.

Spre deosebire de specialistul arogant care sub scutul patalamalei are mai multă îndrăzneală de a avansa ipoteze cu totul hazardate, Andrei Oişteanu – care se apropie de acest domeniu umanist venind cu o formaţie din ştiinţele exacte – dă dovadă de prudenţă, rigurozitate şi apreciază cu fineţe cît de departe poate să avanseze în spaţiul ipotezelor.

Publicistica

Student la istorie, aveam să îl regăsesc pe Andrei Oişteanu în paginile unor publicaţii de excepţie pentru acele vremuri. Este vorba despre revista *Ethnologica,* apărută între anii 1979-1983 ca anexă a publicaţiei *Recherches sur l'histoire comparative des institutions et du droit* editată de Asociaţia de Istorie Comparată a Instituţiilor şi Dreptului din RSR (al cărei membru fusese şi Corneliu Coposu). Coordonată de etnologul Romulus Vulcănescu, revista conţinea articole în limba franceză şi engleză, cu autori români, dar şi străini (precum Marianne Mesnil, Zdenek Salzmann ş.a.). În numărul din 1982, Oişteanu publica studiul *„The Unicorn: Zoomythological Commentarie“,* în care relua şi aprofunda tema imaginarului inorogului în spaţiul românesc (din *Grădina de dincolo),* ilustrat cu embleme, alegorii alchimice, blazoane. În numărul din 1983 găsim un alt studiu: *„Rohmans-brahmans, le voyage d'un motif à travers l'espace et le temps“,* reluat şi amplificat în volumul din 1997 – *Mythos & Logos. Studii şi eseuri de antropologie culturală* (Editura Nemira).

Începînd cu anul 1986, din iniţiativa lui I. Oprişan, *Revista de Istorie şi Teorie Literară* publică o anchetă: „În dezbare: mitologia românească“. Cu un an înainte apăruse controversata lucrare de mari dimensiuni a lui Romulus Vulcănescu – *Mitologie română.* Au răspuns întrebărilor redacţiei etnologi, folclorişti, istorici, filozofi, sociologi: Mihai Şora, Andrei Pleşu, Al. Zub, Mihai Coman, Ioan Horaţiu-Crişan, Silviu Angelescu, Răzvan Theodorescu, H.H. Stahl, Ernest Bernea, N. Steinhardt (surprinzătoare era prezenţa ultimilor doi). Nu pot să nu mă întreb: Azi cine mai face asemenea dezbateri? Aş mai aminti şi faptul că *RITL* avea în jur de 350 de pagini şi se găsea la chioşcurile de presă.

Andrei Oişteanu şi-a exprimat şi el punctul de vedere (nr.1-2, 1987), pledînd pentru o „măsurare“ corectă a aportului mitologiei ante- şi protoromână: „Poziţia maximalistă, adoptată de unii cercetători, este ispititoare şi spectaculoasă, dar nu mai puţin exagerată şi nocivă decît cea minimalistă (adesea, răuvoitoare) adoptată de alţii (...). Cred, de exemplu, că unele dintre manifestările subiective (tracomania, protocronismele cu orice preţ etc.), sînt generate, mai degrabă, de un complex de inferioritate/provincialitate culturală, decît invers (...). În fond, unul dintre principalii indicatori care atestă vigoarea, lipsa de complexe şi maturitatea unei civilizaţii (în speţă cea contemporană românească) nu este atît producţia de oţel pe cap de locuitor, să zicem, cît mai ales curajul de a-şi contempla cu obiectivitate propria devenire istorică şi culturală, fără menajamente şi înfrumuseţări decorativiste.“ Oişteanu propune cîteva sarcini majore: crearea instrumentelor de lucru (continuarea editării *Corpusului folcloric românesc* şi a *Bibliografiei generale a etnografiei şi folclorului,* publicarea *Atlasului etnografic al României),* reeditarea lucrărilor clasicilor etnografiei româneşti – Simion Florea Marian, Arthur Gorovei, Tudor Pamfile, traducerea în limbi de circulaţie internaţională a unor lucrări româneşti în domeniul etnologiei şi mitologiei „pentru că, din păcate, bogăţia culturii populare româneşti este invers proporţională cu receptarea ei de către specialiştii străini.“ Trebuie să remarc şi insolitul propunerilor lui: făcînd abstracţie de climatul dictaturii ceauşiste, cere dotarea măcar a Bibliotecii Academiei cu aparate de copiat tip Xerox şi cu un „ordinator electronic (cu performanţe medii, echipat cu cîteva terminale), în a că-

rui memorie să fie introduse fişe detaliate ale cărţilor“ şi care ar permite „vizualizarea, în cîteva minute, a bibliografiei exhaustive privind orice temă, din orice domeniu.“

În anul 1988, Oişteanu se ocupă de realizarea rubricii „Mythos & Logos“ din *RITL*. În numărul 3-4 din 1988 publică două texte inedite: capitolul despre mătrăgună din *Botanica populară* a lui Simeon Florea Marian şi o lucrare din 1938 a lui Mircea Eliade: *La madragore et l'arbre cosmique*. La acestea, Oişteanu adaugă un studiu propriu: *Mătrăguna şi alte plante psihotrope*. Abordează cu dezinvoltură un subiect tabu în perioada comunistă: utilizarea plantelor cu proprietăţi narcotice şi halucinogene. Poate vă amintiţi că traducera cărţii lui Thomas de Quincey, în 1969 – *Confesiunile unui opioman englez* – a fost o apariţie editorială care a stîrnit mînia lui Ceauşescu însuşi.

Aş observa aici o altă „marcă“ Oişteanu: capacitatea de a continua un proiect. De exemplu, textul despre plantele psihotrope anticipează volumul apărut peste două decenii – *Narcoticele în cultura română*. În cazul lui poate fi urmărită cu ochiul liber ceea ce odinioară se numea traiectorie ştiinţifică...

Mărcile „Oişteanu“

Am acum în faţă a doua carte publicată de Andrei Oişteanu – *Motive şi semnificaţii mito-simbolice în cultura tradiţională românească,* apărută la Editura Minerva în anul 1989. Volumul este tipărit pe hîrtie slabă, cu o copertă extrem de subţire, care n-a rezistat prea bine. Din colofon aflăm că a primit bun de tipar în data de 13 decembrie 1989. Îmi amintesc faptul că această carte a ajuns în librării în ianuarie-februarie 1990. (Reeditată sub titlul *Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*, Iaşi, Polirom, 2004, cartea are de data aceasta o înfăţişare plăcută.)

Cuvîntul înainte al autorului reprezintă un adevărat document programatic în care prezintă specificul demersului său metodologic, opţiunile sale şi perspectiva de înţelegere. El pledează pentru ideea că sărăcia documentelor scrise poate fi suplinită prin analizarea şi interpretarea textelor folclorice şi a practicilor rituale, considerate o „imensă materie culturală“. Cercetătorul mitologiei populare trebuie să fie aidoma arheologului: mai întîi el trebuie să ştie unde să sape pentru a dezgropa „relicve acoperite de aluviuni“. Apoi urmează celelalte etape: „îndepărtarea elementelor suprapuse (cînd?, cum?, de ce?) şi adăugarea celor dispărute (cînd?, cum?, de ce?), reconstituirea prin extrapolare, pe baza cîtorva fragmente, a unui întreg fenomen mitic-arhaic.“ Acest material mitic, fragmentar şi divers, se prezintă ca un puzzle care trebuie reconstituit şi sintaxat, astfel încît să-i poată fi descoperită coerenţa pierdută.

În această reconstituire, el este – după cum spuneam – prudent, nu se hazardează, rămîne în graniţele ipotezelor fondate şi ale probabilului.

Andrei Oişteanu se înscrie în linia studiilor comparatiste ale lui Mircea Eliade dedicate motivelor mitologice şi creaţiilor folclorice româneşti, în primul rînd în volumul *De la Zalmoxis la Gengis-Han* (traducerea românească a apărut în 1980). Eliade intuieşte existenţa unor straturi culturale foarte vechi: „de multe ori, credinţe şi obiceiuri încă vii în anumite regiuni eminamente conservatoare din Europa (printre care trebuie întotdeauna numite Balcanii şi România) relevează straturi de cultură mai arhaice decît cele reprezentate, de exemplu, de mitologiile «clasice» greacă şi romană.“

În volumul apărut în 1989, Oişteanu apreciază că mitologia românească se prezintă ca o „fiinţă compozită“: de-a lungul timpului, s-au adăugat straturi culturale diverse, influenţe externe, presiuni şi transformări (cum ar fi procesul de creştinare). Sondarea straturilor arhaice ale culturii tradiţionale româneşti este în măsură să pună în evidenţă o surprinzătoare similaritate a structurilor şi motivelor mitice pe întreg arealul românesc. În ultimă instanţă – afirmă autorul –, unitatea de fond a elementelor culturii tradiţionale se explică prin apartenenţa la aceeaşi comunitate etnică: „punerea sub semnul întrebării a continuităţii populaţiei carpato-dunărene poate fi generată fie de ignoranţă, fie de rea-credinţă.“

Andrei Oişteanu e mereu atent la ceea ce este ciudat, la prezenţa unor motive mitice neobişnuite, de neînţeles, aparent absurde. De exemplu, analizînd legendele şi credinţele româneşti referitoare la potop, găseşte un detaliu care nu este atestat în legendele biblice ale altor popoare. „În creaţiile folclorice arhaice nu sînt vehiculate, decît accidental, motive gratuite. Despre o justificare de ordin estetic nu poate fi vorba.“ Astfel, în legenda românească, Noe este chemat de Dumnezeu care îl învaţă cum să construiască o corabie şi îl avertizează că potopul va veni atunci cînd va mînca pe masă de fier. Noe construieşte arca, ploaia începe, lui i se face foame şi nu ştie unde să mănînce, pentru că pe jos era ud. Înfige o sapă în pămînt, cu tăişul în sus şi mănîncă de pe partea metalică orizontală. Îşi aduce aminte ce i-a spus Dumnezeu şi se grăbeşte să urce pe corabie. Care este semnificaţia pierdută a gestului lui Noe? Oişteanu găseşte trei explicaţii. Mai întîi este vorba despre prestigiul fierului în mentalitatea magică, unde acest material are proprietăţi apotropaice, de alungare a duhurilor necurate. Apoi se adaugă prestigiul simbolic al uneltei/armei şi importanţa gestului întoarcerii acestora cu tăişul în sus. Din arsenalul luptei pentru alungarea stihiilor meteorologice făceau parte şi nenumărate practici magice, care au supravieţuit pînă tîrziu în spaţiul românesc: în vreme de furtună erau înfipte în pămînt obiecte de fier ascuţit, cu tăişul în sus.

După 1989, îl regăsim în 1997, cu volumul *Mythos & Logos. Studii şi eseuri de antropologie culturală* (Editura Nemira), în care reia şi amplifică texte publicate înainte de 1989, acum fără rigorile cenzurii, cum ar fi studiul despre narcotice şi halucinogene la geto-daci şi români, cel despre motivul „Rohmanilor“ în folclorul românesc (prima versiune apăruse în *Ethnologica,* 1982). Acestora li se adaugă alte domenii de interes: folclorul copiilor (care conservă elemente foarte vechi, dispărute din folclorul adul-

ţilor), „graiul îngerilor“ (ce limbă au vorbit Adam şi Eva în Paradis?), antropologia locuirii tradiţionale. Tot în acest volum apare şi studiul „«Evreul imaginar» versus «evreul real»“, care anticipează un volumul de mare suces ce va apărea patru ani mai tîrziu.

Este vorba de *Imaginea evreului în cultura română* (Editura Humanitas, 2001), carte care l-a consacrat definitiv în peisajul istoriografiei româneşti, una dintre cele mai importante lucrări de imagologie etnică de la noi. Reflecţia riguroasă asupra credinţelor şi a structurilor mitice din cultura tradiţională românească îşi găseşte o continuare firească în interogarea reprezentărilor colective şi a imaginarului alterităţii. Deşi face apel la resursele teoretice ale imagologiei, Andrei Oişteanu nu este un teoretician, preferînd să utilizeze aceeaşi metodă „arheologică“, de scoatere la lumină a unor elemente disparate, urmată de reunirea lor ca într-un puzzle pentru a obţine o perspectivă de ansamblu asupra reprezentărilor evreilor în mentalul colectiv românesc. Aşa după cum mărturiseşte autorul, scopul cercetării sale este acela de a reconstitui trăsăturile „evreului imaginar“, precum şi modul cum acestea au influenţat percepţia „evreului real“.

Pentru români, ca şi pentru alte popoare europene, evreii au reprezentat o alteritate radicală aflată într-o imediată proximitate. De aici reprezentările paradoxale ale membrilor acestei etnii, în acelaşi timp străini, dar şi familiari. Populaţia românească a stabilit relaţii cotidiene, a coabitat cu evreii stabiliţi în localităţile rurale şi urbane. Este o proprietate a spiritului uman de a stabili o frontieră între „noi“ şi „ceilalţi“, fundamentată pe diferenţă culturală, comportamentală, religioasă, lingvistică şi chiar fizionomic-somatică. Antisemitismul este un fenomen ale cărui rădăcini se regăsesc în variate contexte sociale, politice, economice sau demografice, el are rădăcini în straturile adînci ale mentalului colectiv european. Portretul „evreului imaginar“ este unul negativ, grevat de clişee, stereotipii, prejudecăţi, mituri. Ţăranii nu au scris, nu ne-au lăsat mărturii ale impresiilor lor despre evrei, dar autorul a parcurs un corpus impresionant de legende, basme, credinţe, superstiţii, anecdote populare etc., precum şi informaţii culese şi consemnate de folcloriştii şi etnografii români (unii dintre ei chiar de origine evreiască: Lazăr Şăineanu, Mihai Canianu, I.-A. Candrea). Pe tot parcursul investigaţiei sale, vocaţia comparatistă a lui Andrei Oişteanu se concretizează în referinţe la alte contexte culturale (la Occident, dar şi la vecinii noştri unguri, ruşi, polonezi), întrucît există ocurenţe, teme şi motive comune. Astfel, putem urmări culoarea lor locală, modul cum s-au adaptat stereotipiile evreului în paradigma culturală particulară românească.

Autorul este interesat nu numai de imaginea evreului în creaţiile mito-folclorice româneşti, ci şi în cultura elitelor, în discursul social, politic, teologic, ideologic, literar etc. Problema antisemitismului românesc este un subiect delicat şi dureros: o parte a intelectualităţii nu a ezitat să exploateze resursele antisemitismului popular. S-au preluat reprezentări antisemite populare, au fost reformulate în termeni radicali şi apoi repuse în circulaţie, cu o forţă înzecită, prin presă, alimentînd astfel imaginea negativă a evreului.

De remarcat obiectivitatea şi echilibrul lui Oişteanu. El nu este de acord cu afirmaţii potrivit cărora românii ar fi fost cei mai mari antisemiţi (Hannah Arendt): „Nu cred că putem întocmi clasamente internaţionale la antisemitism, aşa cum facem la atletism.“ Nu trebuie trecute sub tăcere manifestările antisemite, dar în acelaşi timp el observă că „mitologizarea“ unui antisemitism românesc visceral este dăunătoare.

Importanţa lucrării este însă mult mai mare, pentru că furnizează noi perspective nu numai în ceea ce priveşte modul în care noi, românii, l-am privit pe Celălalt, în speţă evreul, ci şi pentru că pune în lumină aspecte inseparabile ale proceselor simultane ce au loc în construirea alterităţii şi a identităţii.

Un demers exemplar de istorie culturală

În cea mai recentă carte publicată – *Narcoticele în cultura română. Istorie, religie şi literatură* (Editura Polirom, 2010) – Andrei Oişteanu urmăreşte mai întîi utilizarea plantelor cu proprietăţi narcotice şi halucinogene în practicile magico-religioase ale românilor. Mergînd pe urma unor studii aparţinînd lui Simion Florea Marian şi Mircea Eliade, referitoare la credinţele şi legendele despre mătrăgună, precum şi la utilizarea terapeutică a acesteia, autorul extinde lista plantelor psihotrope folosite în spaţiul românesc. Astfel, medicina populară românească folosea măselariţa (un analgezic puternic); fumigaţiile cu seminţe de cînepă (canabis), atestate în practicile extatice ale sciţilor şi tracilor, se regăsesc şi în arsenalul terapeutic ţărănesc pentru combaterea durerilor de cap sau de dinţi sau în scop magico-ritual (seminţele de cînepă se puneau în hrana ritală destinată pomenirii morţilor); sucul de mac (opiul, „afionul“, „teriaca“) este prezent în trusele vracilor, spiţerilor şi doctorilor din perioada fanariotă.

Investigaţia asupra utilizărilor narcoticelor în cultura tradiţională este urmată, după formula deja consacrată, de studierea acestor practici în rîndul elitelor intelectuale, a scriitorilor şi artiştilor români. Asistăm la un alt fel de istorie literară, pătrundem într-o zonă secretă, ocultată de biografi şi de istoriile literare clasice. Ni se prezintă cazuri de scriitori dependenţi de opiu, morfină, eter, cocaină, haşiş sau de „droguri uşoare“, excitante: ceai, cafea, tutun, alcool. Detaliile biografice sînt completate de investigarea prezenţei în textele literare a unor personaje care experimentează stări narcotice şi opiomane, au adicţii legate de utilizarea stupefiantelor.

Această lucrare este un demers exemplar de istorie culturală, care unifică şi pune în relaţie informaţii istorice, antropologice, literare, artistice. Prin dinamismul şi caracterul exhaustiv este o întreprindere deocamdată unică în spaţiul istoriografiei româneşti.

Ca şi în celelalte scrieri ale sale, Andrei Oişteanu abordează tema fără complexe, nu este constrîns de chingile şi prejudecăţile specialistului îngust. În toate cărţile sale el refuză închiderea într-o disciplină, adoptă cu o mare uşurinţă perspective interdisciplinare: mitologia, istoria religiilor, antropologia culturală, folcloristica, istoria literară, istoria artei, lingvistica, arheologia, medicina etc.

Este remarcabilă exhaustivitatea cercetărilor sale – Oişteanu fiind tipul de cercetător care epuizează subiectul, aproape că nu mai ai ce scrie după el. Se înscrie în rîndul enciclopediştilor precum B.P. Hasdeu, Lazăr Şăineanu, Petru Caraman, avînd profilul unui tip de cărturar pe cale de dispariţie la noi.

Cercetătorii de azi în domeniul umanioarelor, preocupaţi de granturi, proiecte şi de construirea punctajului pentru promovări, au cam uitat drumul spre bibliotecă. Andrei Oişteanu şi-a păstrat luxul de a-şi cultiva extraordinara sa curiozitate şi, într-o deplină libertate, cucereşte noi domenii, trece firesc dintr-o grădină într-alta. Din textele sale răzbate plăcerea de a descoperi, bucuria extraordinară de a restitui, deliciul detaliului. Apoi, ca ultimă politeţe faţă de cititor, expune mereu clar, evită ambiguităţile terminologice, imprecizia. Foarte important este şi faptul că scriitura lui Oişteanu încorporează o doză de naraţiune, astfel că textul rămîne captivant, în pofida abundenţei argumentaţiei.

Aflăm că pregăteşte un volum intitulat *Sexualitate şi societate. Religie, istorie şi literatură*. Ne putem aştepta, aşadar, la un nou regal.

Alexandru Ofrim *este conf. univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Editura Humanitas, 2011.*

fotografii de
Rareş Avram şi Lucian Muntean

Ioana Bot

Dicționar de neologisme de la pașopt

De multe ori am scris aici despre necesitatea unor opere lexicografice bune – pentru că maturitatea unei culturi se măsoară (și) prin dicționarele sale. De asemenea, am vorbit adesea despre acele cărți care mi se par, între imposturile ce îmi umplu rubrica, cele mai periculoase, *despre cărțile destinate școlarilor*. Pentru că ei, copiii, au nevoie de cărți, iar o carte rău făcută strică, uneori, ireparabil. Alături de elevi, din categoria cititorilor vulnerabili mai fac parte și dascălii lor: atrași de chilipirurile prețurilor mici și neștiind întotdeauna să aleagă, oamenii școlilor noastre din România profundă fac față cu greu – dacă fac! – tirului concentrat al unor „erori editoriale făcute cu bună știință și cu rea credință“, cum sînt, de pildă, dicționarele școlare. Dacă a consulta un dicționar este unul din gesturile esențiale pe care un copil trebuie să îl deprindă întru înțelegerea lumii, a consulta un dicționar prost este vînare de vînt și tăiere de copaci degeaba. Ceea ce nu pare să îi tulbure pe editorii de la Booklet (www.booklet.ro, specializată în carte școlară, ghiduri turistice și cărți de bucate), care publică (în 2008, încă în librării), sub semnătura Aureliei Nedelcu, un *Dicționar de neologisme*, ilustrativ pentru erorile invocate aici. Conținutul lui provoacă perplexități pentru care nici o prefață nu poate fi lămuritoare. Ele încep – cum altfel? – cu definirea conceptului de *neologism*. Nu de alta, dar mulți dintre termenii explicați aici se foloseau deja la 1848: *dramatic, echinocțiu, echivoc, demon, crater, foileton, folclor, fundație, frescă, frontispiciu, necropolă, nefast*… ca toate listele din dicționare, și aceasta ar putea continua. Într-adevăr, aceste cuvinte au fost *neologisme*, cîndva, acum o sută cincizeci de ani, într-o limbă română în curs de modernizare. Dar nu mai sînt, azi, iar imaginea pe care dicționarul o dă despre stadiul actual al limbii e cel puțin discutabilă. Lipsesc, însă, cuvinte – anglicisme – foarte uzitate astăzi, din domeniul inteligenței artificiale și computerelor (lipsește chiar cuvîntul „computer“, mai nou, dacă e pe așa, decît *compatriot, competent, complice* și altele, indexate…). Mai este cîte un barbarism de tipul lui *a implementa,* că tot e pe buzele tuturora. Fără a șterge totuși impresia de improvizație copiată după un dicționar de neologisme depășit, la rîndu-i, de mișcările organice ale limbii române contemporane. Există *teatru, telescop, formă* și *repertoriu*, nu există *televizor, antenă* sau *satelit*. Originea cuvintelor indexate este indicată „lăutărește“: termenii francezi nu au semne diacritice, ordinea termenilor-sursă mai încurcă o dată cititorul: ce a fost mai întîi, latina sau franceza? Scurte explicații aiuritoare *(finisa* vine din franțuzescul *finir*, ceea ce este „după *finisaj*“ – sic!?!) contribuie la tabloul confuziei generale.

Dicționarul de neologisme poate fi citit, eventual, ca literatură absurdă, pentru articole involuntar urmuziene, precum cel despre cuvîntul *jurnal* (neologism folosit chiar de bătrînul Asachi la începutul veacului al XIX-lea…): „1. publicație periodică avînd apariție zilnică; ziar, gazetă; 2. (de obicei în sintagma *jurnal de modă)* publicație periodică în care se dau desene și tipare de îmbrăcăminte și accesorii; 3. însemnări zilnice ale cuiva despre anumite evenimente legate de obicei de viața sa […]; 4. (ieșit din uz) emisiune de radio și televiziune sau film de scurt metraj, rulat de obicei înaintea filmului artistic de lung metraj, care prezintă evenimente, știri, informații de strictă actualitate; 5. registru în care sînt înscrise cronologic operațiile bănești, evenimentele supuse evidenței etc.“. Incontestabil, limba noastră-i o comoară… care încape, uneori, pe mîna cui nu trebuie.

Preț: 54,95 lei

Carte publicată și în ediție digitală

***Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt *Manuscrisul de la Rohia*. Variantă inedită. Îngrijirea ediției, compararea variantelor, note, addenda și indice de George Ardeleanu**

Ediție cartonată

În această variantă a *Jurnalului fericirii* există fragmente care nu se regăsesc în textul tipărit pînă în prezent, episoadele sînt altfel ordonate, fără respectarea criteriului cronologic, iar multe pasaje capătă o altă formulare.

Preț: 49,95 lei

Carte publicată și în ediție digitală

***Prin alții spre sine*. Seria de autor „N. Steinhardt“. Ediție îngrijită de Florian Roatiș. Repere biobibliografice de Virgil Bulat**

Ediție cartonată

Prima parte a acestui ultim volum antum semnat de N. Steinhardt reunește articole și eseuri publicate în prestigioasa *Revistă a Fundațiilor Regale*. A doua parte cuprinde texte apărute în diverse reviste și cărți după revenirea sa în viața literară.

Preț: 39,95 lei

***Ce rămîne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha* de Mircea Mihăieș**

Ediție cartonată

Mircea Mihăieș propune cu acest nou volum nu atît o analiză a operei lui Faulkner, cît mai curînd un portret psihologic, moral și estetic al scriitorului sudist. Altfel spus, studiul încearcă să determine complicata relație a lui Faulkner cu modernitatea.

Preț: 129 lei

***Dicționar de scriitori francezi* Volum coordonat de Angela Ion**

Ediție cartonată

O lucrare monumentală, un excepțional instrument de lucru pentru toți cei interesați de cultura și literatura franceză. Consacrat unei culturi cu o îndelungată tradiție, *Dicționarul* oferă informații esențiale despre principalii reprezentanți ai acesteia, de la începuturi pînă în perioada actuală.

Preț: 38,95 lei

***Între Germania și Germania* de Günter Grass. Colecția „Biblioteca Polirom. Proză XXI“**

Traducere din limba germană și note de Ruxandra Hosu

Ediție cartonată

Între Germania și Germania, jurnalul lui Günter Grass dintr-un an crucial pentru istoria țării sale, anul reunificării celor două state germane.

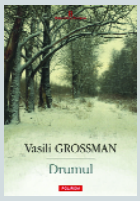

Preț: 27,95 lei

Carte publicată și în ediție digitală

***Drumul* de Vasili Grossman Colecția „Biblioteca Polirom Proză XX“**

Traducere din limba rusă și note de Radu Părpăuță. Prefață de Robert Chandler

Volumul aduce laolaltă povestiri, nuvele, eseuri, articole și scrisori, oferindu-ne o perspectivă mai largă asupra vieții și operei lui Vasili Grossman.

Preț: 24,95 lei

Carte publicată și în ediție digitală

***Cel care mă așteaptă* de Parinoush Saniee. Colecția „Biblioteca Polirom. Proză XXI“**

Traducere din limba italiană de Cerasela Barbone

Roman interzis de două ori, *Cel care mă așteaptă* a devenit cea mai vîndută carte a tuturor timpurilor în Iran. Povestea romanului este una emblematică pentru destinul femeilor iraniene.

Preț: 29,95 lei

Carte publicată și în ediție digitală

***Copila de zăpadă* de Eowyn Ivey Colecția „Biblioteca Polirom Proză XXI“**

Traducere din limba engleză de Veronica D. Niculescu

Copila de zăpadă împletește cu subtilitate și sensibilitate realismul magic al scriitorilor sud-americani cu o proză dură, viguroasă, dramatică în stilul lui Jack London.

www.polirom.ro

DILEMATECA Anul VII ● nr. 74 ● iulie 2012

Radu Vancu

Ce-ți spune unul dintre morții tăi
cei mai dragi, cel mai iubit dintre morți,
cînd te lasă inima să-l visezi:

„Dragule, aici a început deja.
Nu mai poate dura mult
pînă începe și la voi.

Cubulețele de pămînt sar zi și noapte
ca dopurile de șampanie
de pe răposații pe care-i învelesc.

Cele acoperite de iarbă prea uscată
se aprind și luminează ca trasoarele.
Al meu cel puțin așa s-a aprins.

Noi, sinucigașii, ne-am trezit fiecare
așa cum ne-am făcut felul.
Unul cu un cuțit în inimă,

altul cu glonțul în creier,
altul cu venele deschise.
Însă se lucrează din greu la imagine.

Eu am primit același maiou flendurit
în care m-am spînzurat
și te aștept tot cu șireangul la gît,

dar rafiei i s-a poruncit să înflorească,
iar Dumnezeu pictează fluturi
pe fiecare petală din șireangul de flori,

atent de parcă mi-ar fi
cel mai bun prieten
bărbierindu-mă pentru nuntă.“

Aici te trezești. Cami doarme liniștită,
pijamaua cu Tweety se ridică și coboară lent,
din pătuț se aude motorașul cu muci

din năsucul lui Sebastian.
Ca de obicei, după dezastru
lumea e perfectă.

din volumul Frînghia înflorită,
Casa de editură Max Blecher, 2012

PROZĂ DE VARĂ

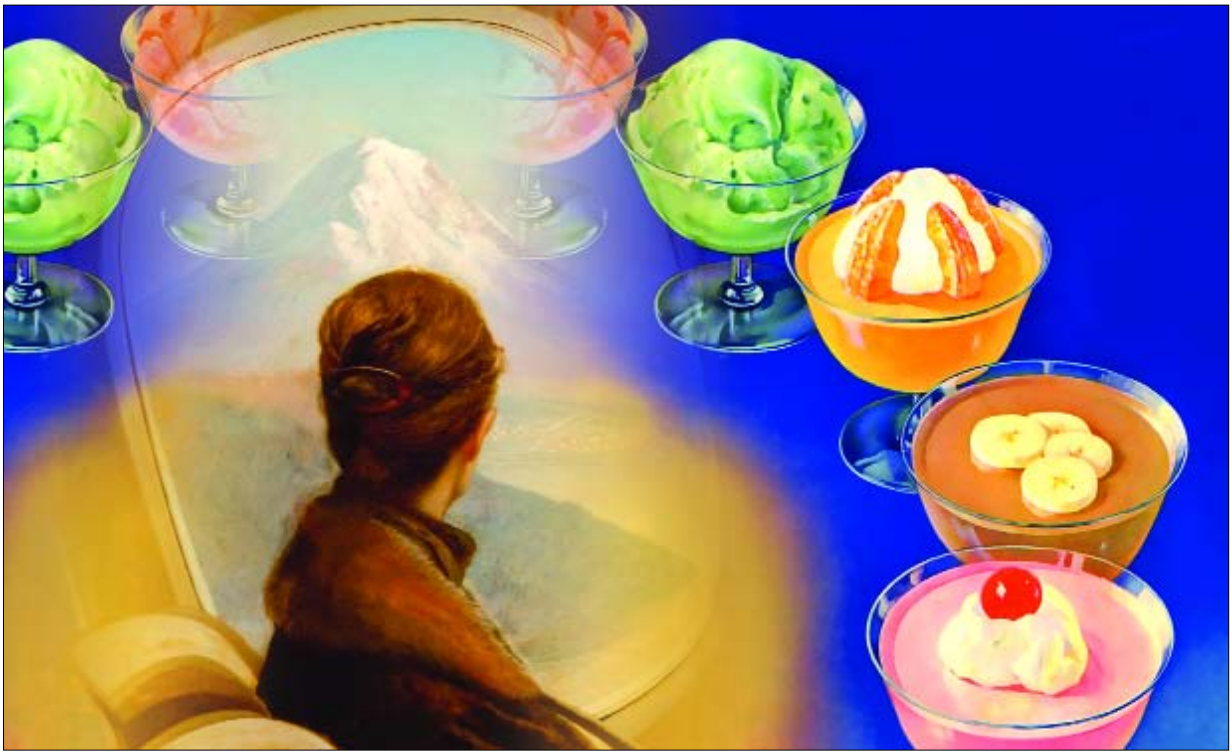

Claudiu Constantinescu

Mici cumpărături

Deci nu.

Nu părea o zi specială.

Părea o zi ca oricare alta, ceea ce îl făcea să creadă că nu o să fie cea de pe urmă. După ea vor mai fi şi alte zile, la fel de normale ca asta. Doar de-aia există chestiile normale: ca să se repete şi să se tot repete. Chestiile normale sînt făcute să te plictisească, nu pot înceta cîtă vreme nu te-ai săturat pînă peste cap de ele, fiindcă atunci nu ar mai fi chestii normale, ci raritãţi.

Care va să zică avea motive să spere că o să scape cu viaţă. Că n-o să crăpe. Că n-o să se facă terci, n-o să ardă de viu, n-o să-i explodeze ţesuturile în miliarde de scame atomice roşii (nu putea să şi le imagineze decît roşii), n-o să-i iasă creierul pe nas şi nici n-o să-i intre vreun fulger globular în curul ăla de fricos jenibil. „Ce dracu', băi Nae!“, se îmbărbătă el, pe dinăuntrul lui înspăimîntat. „Dă-o dracu'!“, îşi mai zise, parcă neîndrăznind să dezvolte un aşa delicat subiect. Apoi încheie sec: „Efectiv!“ Abia asta nu mai lăsa loc de nici un comentariu. Cînd el îşi zicea „Efectiv!“ era semn că ceva stupefiant se întîmplă, însă ceva ce mintea lui putea totuşi ţine sub control. Nae trăia intens, dar ştia şi să ţină în el. Era un om civilizat. Făcea pe el de frică, însă oricine s-ar fi uitat la faţa lui ar fi văzut mai degrabă o jumătate de zîmbet trist şi o jumătate de zîmbet stînjenit. Aşa funcţiona la el buna-creştere. În loc să urle sau s-o rupă la fugă, scîncea sub forma unui zîmbet moale.

Se uită la ceas. Mda. Apoi se uită din nou, dar tot degeaba. Ochii lui înregistrau imagini pe care nu reuşeau nicicum să le transmită creierului. Priveau ca proştii, fără să înţeleagă nimic. Nae se gîndi să se mai uite încă o dată, apoi îşi zise că n-are rost să-şi mai bată capul. Oricum nu mai conta. Banda rulantă îl purta calmă către terminalul marcat pe biletul de îmbarcare, aşa că de ce şi-ar mai fi făcut el griji? Şi-apoi, dacă e să mori, n-ai cum să ajungi decît la fix, la marele fix, la cel mai exact fix cu putinţă. Efectiv!

După aceea s-a produs minunea. Xanaxul înghiţit înainte de check-in dospise cuminte în stomacul lui panicat, iar acum îi învelea neuronii într-o vată de zahăr pufoasă, călduţă şi aromată. Prin ferestrele mari, ca de acvariu pentru cetacee, intra din nou lumină. Şi era o lumină de aur incaş, ca lumea de tot. Femeile din faţa lui aveau din nou funduri şi picioare, şi piepturi, şi tunsori parfumate. Era o lume bună acolo, bine intenţionată şi deosebit de interesantă. Probabil şi foarte inteligentă, dar mai ales cumsecade. Foarte de treabă. Şi extrem, extrem de civilizată. O lume ca lumea de tot. Iar bagajul lui de mînă era uşor şi bun, avea greutate şi dimensiuni pur şi simplu perfecte. De fapt, era un bagaj de umăr, o geantă destul de dolofană, însă la cum îi mîngîia dintr-odată umărul, părea un înger păzitor atîrnat de o curea buretată. „Năică, tată, hai, păşeşte în lumină!“, se îmboldi el glumeţ. Iar lumina ca de aur incaş porni să-i curgă pe faţă şi pe gît, îi încălzi creştetul şi, probabil că, dacă ea ar fi fost un pic mai tare-n rază, l-ar fi şi ciufulit uşor, duios, ca o mătuşă.

PROZĂ DE VARĂ

Banda rulantă deveni pîsloasă, începu să strecoare moliciuni de vatelină sau de flanelă pe sub fojgăiala acelor pămînteni nevinovaţi care migrau către burţi de avioane. Nici n-ai fi zis că e o bandă rulantă, părea mai degrabă un covor zburător care plana la doi centimetri de sol, pregătit să aterizeze în orice clipă. Asta îi dădu lui Nae o linişte soră cu farmecul de poveste al vieţii şi cumătră cu soarta după inima bună a omului. În orice caz, ceva din neamul ăstora, aproape un sentiment. N-avea cum să moară tocmai azi. Exclus.

Ajunse la capătul benzii. Urma un prag de inox de lăţimea unei tălpi de om, pe care se feri să-l atingă fiindcă ştia de o superstiţie dintr-un film de demult, despre viaţa lui Marco Polo – niciodată să nu calci pe prag că e jale! –, aşa că făcu un pas mai lung şi păşi direct pe podeaua lucioasă de stuc. Scăpase. Sau poate că nu. Podeaua era aurită de lumina de aur incaş. Incaşii dispăruseră de mult, nu apucaseră să vadă avioane, aeroportul era însă plin de lumina lor, iar asta putea fi un semn! Poate că avionul lui urma să dispară şi el. De pe radare, de pe faţa pămîntului şi a cerului. Dar incaşii nu apucaseră nici Xanaxul. Nae, în schimb, da. Aşa că gîndul de adineaori, cu semnul rău al luminii aurii, nu-i stîrni nici o panică, dimpotrivă, îi dădu un motiv încîntător să-şi admire capacitatea de a face conexiuni inteligente. Nae zîmbi cu înţelegere, tainele lumii aveau frumuseţea lor.

Apoi, cu un blînd subînţeles, aurul incaş dispăru. În locul lui, sclipeau acum neoanele colorate din zona *duty-free*-urilor şi albul teatral al spoturilor din vitrine. Drumul spre moarte nu putea trece pe acolo, prin acea peşteră a lui Ali Baba cu minunăţii evaluate în euro. Ar fi fost aberant. Efectiv. În plus, lista de cumpărături întocmită de Nae era lunguţă şi deloc monotonă, măcar trei sferturi de oră va avea serios de lucru. Cînd ai treabă, nu glumă, simţi că trăieşti, nu-ţi mai trece prin cap să mori.

Nae inspectă rapid lista, molfăi un „îhmîhmîhm“ cam cum mormăie popii cînd o iau la galop peste versete, apoi zise „bun“ (de fapt, nu chiar „bun“, mai degrabă un *„bon“,* semn că încă se simţea în străinătate), vîrî hîrtia în buzunar, îşi frecă palmele cu poftă, zvîcni din şold ca să-şi aşeze mai bine pe umăr îngerul păzitor cu curea buretată, apoi înşfăcă două coşuri şi o porni printre rafturi, fluierînd încetişor ceva şăgalnic. Aia mică (fie-sa), aia mai mare (nevastă-sa), aia şi mai mare (soacră-sa), ăi bătrîni (maică-sa şi taică-su), ăilalţi toţi (Fane, Tibi, Cora, Septimiu), neprevăzuţii (că mereu apăreau şi neprevăzuţi) – pentru ei pregătea acum Nae micile „bucurii“, pescuind de pe etajere lucrurile trecute în lista la care începuse să meşterească încă din prima zi a „deplasării“ şi pe care o adăugise seară de seară, în camera lui de hotel. Ca de fiecare dată cînd prindea o „deplasare“ din asta, lista era principalul lui scop. La ea se gîndea chiar şi în miezul întîlnirilor de lucru, pentru ea strîngea cureaua şi punea deoparte bani din diurnă. Aşa încît, cînd venea vremea să se întoarcă acasă şi ajungea în sfîrşit în *duty-free*-urile din aeroport, ochii lui aveau întotdeauna o sclipire dementă, dată de frisonul fericirii, de înfometare şi de Xanaxul luat pe sufletul gol. Ceea ce nu excludea, bineînţeles, eventuale brumări ale privirii, de exemplu atunci cînd găsea în promoţie cutiile alea metalice, rotunde şi frumoase cu bomboane *Quality Street* (nu mai erau de mult o noutate, toate neamurile lui îşi ţineau acum acele de cusut şi papiotele în astfel de cutii, dar aşa era el – cînd le vedea la preţ redus, i se făcea un dor nesfîrşit de nevastă-sa, ştia că o iubeşte şi că ea o să fie veselă măcar cinci-şase zile după ce se reîntîlnesc). Şi, tot aşa, i se mai bruma privirea cînd îi ieşeau în drum whiskyenele la bărdace de un litru, eventual cu o reducere de preţ scrisă pompos, pe nişte cartoane mari precum cele plimbate de fete în bikini, pe ringul de box, cînd se anunţă o nouă rundă. Atunci Nae se emoţiona şi cădea în visare. Bărdacele de whisky îi apăreau tronînd în mijlocul unei mese imense, cu multă lume în jur, cunoscuţi şi necunoscuţi, rîzînd cu toţii, iar el se întindea şi lua o sticlă din care le turna în pahare unora şi altora, spunîndu-le ceva extraordinar, nu se auzea ce anume, după care ei căpătau nişte feţe mai mult decît vesele, nişte feţe fericite, îl băteau pe umăr şi rîdeau cu ochi buni şi cu dinţi perfecţi, într-o lumină de videoclip cu filtre sofisticate, sub care cuburile de gheaţă păreau din chihlimbar. Uneori masa era pe gazonul din curtea unei case de lemn alb, cu un leagăn mare în apropiere. Alteori se auzea pe fundal o muzică blîndă. Mai ales în varianta cu muzică i se brumau ochii lui Nae.

Muncitul la cadouri îi plăcea. Simţea un pic de tensiune, ce-i drept, fiindcă niciodată nu era sigur că va găsi tot ce-şi pusese în gînd, dar cu cît coşurile i se îngreunau în mîini, cu atît inima lui se umplea de miere. Aşa că aduna, fremătînd, un talmeş-balmeş de obiecte în ambalaje cu o grafică ameţitoare, iar grafica acelor ambalaje îl făcea ea însăşi să freamăte, i se părea că în ea sînt condensate nişte coregrafii nocturne frenetice – coregrafia parcurilor uriaşe de distracţii, de exemplu, sau a cluburilor de noapte cu oameni fosforescenţi, electrocutaţi de başii difuzoarelor.

În fine. Luă chestii de ronţăit, luă chestii de gîlgîit, de colorat buze, obraji, pleoape, gene, de parfumat, de lipit pe frigider, de învelit gîtul şi mîinile, apoi se mai uită pe listă, se mai uită în jur, oftă, zîmbi moale şi, întrucîtva, simţi că e mult mai aproape de casă. „Hai, Nae, hai“, îşi zise el, cu trăire. Banii îi ajungeau la centimă, se orientase excelent, nu-i mai rămînea decît să plătească. Casiera îi vorbi minimal şi standard, iar el avu încă şi mai puternic sentimentul că e aproape acasă – mai exact, într-un supermarket de acasă, unde împlinea rutina tîrguielilor săptămînale. Casiera îl văzu zîmbind, Nae o văzu zîmbindu-i şi numărînd apoi banii pe care îi primise de la el. Exact ca acasă – dar, bineînţeles, cu alte mărfuri, chestii *di granda,* pentru care strînsese cu-

reaua trei săptămîni încheiate. Şi totuşi, exact ca acasă. „Ca şi acasă, Năică. Efectiv.“ Apoi simţi că parcă ar mai fi trebuit să ia ceva, ceea ce i se păru nespus de caraghios şi, din toate punctele de vedere, imposibil. Se mai uită totuşi o dată în urmă, abulic, mai mult pe deasupra rafturilor, apoi se calmă. Apoi se nelinişti iară, inima se strînse în el ca atunci cînd se întîmpla să-i trosnească între dinţi cîte un grăunte de nisip rătăcit. După aceea îşi zise că povestea e încheiată şi îşi promise că aşa o să rămînă.

Pungile cu cumpărături îi fură sigilate. Înşfăcă trei cu mîna dreaptă şi patru cu stînga, zvîcni iarăşi din şold ca să-şi aranjeze mai bine geanta atîrnată pe umăr, apoi ajunse la poarta de îmbarcare, unde erau din nou ferestre imense, ca pereţii unui acvariu pentru cetacee. Lumina nu i se mai păru însă de aur incaş, ci albă, netă, venită acolo cu treabă, fără fiţe cromatice sau semne prevestitoare. Nae păşi avîntat spre unul dintre scaune, iar dintr-o pungă se auzi un clipocit de lichid în sticlă. „Whiskyanul, mînca-l-ar tata pe el de drăgălaş“, gîndi iute Nae, pregătit ca sunetul acela vioi să declanşeze în mintea lui scena de videoclip cu masa imensă, oamenii rîzînd fericiţi, cuburile de gheaţă chihlimbarii din paharele pline, gazonul casei de lemn alb, plus, eventual, muzica blîndă de fundal. N-a prea fost însă aşa, şi Nae se miră puţin, preţ de vreo trei paşi. Apăruseră cîteva figuri în videoclipul lui mental, dar fără mare tragere de inimă, mai mult din politeţe, şi nu erau tocmai vesele, zîmbeau cam reţinut, parcă le lipsea ceva. Parcă oamenilor ălora le-ar fi fost mai degrabă foame, iar el, din obişnuinţă, tot încerca să le bage pe gît tărie. Nae simţi un fel de stînjeneală, apoi se întristă de-a binelea şi se opri în loc, hotărît să înţeleagă ce nu era în regulă. Nu se gîndise el la toate? El aşa ar fi zis, că se gîndise, şi că fusese nu doar inspirat, ci şi norocos, fiindcă reuşise să ia tot ce era pe listă, başca o sticluţă de sos iute, verde, cică mexican, care îi făcuse cu ochiul în ultima clipă. Şi nu se simţise el bine, aproape ca acasă, mai exact ca în supermarketurile din oraşul lui, cînd făcea tîrguielile de rutină? Ba se simţise. Păi, şi-atunci? De ce nu putea să aibă obişnuita lui reverie, ce nu mergea?

Un lucru era clar: de data asta, în videoclipita lui de reverie, Nae nu mai fusese o gazdă perfectă, mesenii nu mai fuseseră fericiţi, vraja se dusese în mă-sa. Mai mult ca sigur pierduse ceva din vedere, altfel nu se explica. Degeaba strînsese cureaua trei săptămîni. Vrusese să fie totul perfect, dar uite că n-a ieşit chiar aşa. Noroc cu Xanaxul, că îi mai îndulcea amărăciunea, căptuşindu-i cu vată de zahăr nervii mîhniţi. Nedumerirea îi rămînea însă întreagă. Unde-o fi greşit, Dumnezeu să priceapă, că el habar n-avea.

Se uită la ceas, ceasul îi vorbi frumos, dîndu-i de înţeles că mai era puţin şi începea îmbarcarea. Puţinul trecu, cordonul care bloca trecerea fu dat la o parte, pasagerii se încolonară şi o porniră pe culoar spre uşa avionului, lucru pe care îl făcu şi Nae, vizibil descumpănit şi fără chef. Îi venea să se mai uite o dată în urmă, dar ştia că ar fi fost ceva stupid şi mai aducea şi ghinion. „Las-o aşa acuma, tată. Ce poţi să-i mai faci?“ De fapt, îi venise să zică „Las-o cum a căzut...“, dar se gîndise că-i mai bine să evite „căzutul“ acum, la urcarea în avion.

Foşnetul pungilor nu-i dădea totuşi pace. Adevărul e că simţise şi el un fel de frînă cînd se pregătea să iasă din zona *duty-free*-urilor. Îşi amintea de bucuria lui cînd achitase cu cash tîrguielile, de zîmbetul casierei şi de sentimentul că e ca la el acasă, deci totul era ca şi încheiat, iar atunci, din senin, îl traversase o senzaţie ciudată, tulbure, că parcă ar mai fi trebuit să ia ceva.

Acum, descumpănirea lui era atît de vizibilă, încît stewardesa, care-i întîmpina pe pasageri la intrarea în avion, îi zîmbi ceva mai insistent bietului Nae, avu grijă să-i atingă degetul mic cînd trase spre ea tichetul de îmbarcare ca să vadă ce loc trebuia să-i indice, iar la final îi mai puse şi o mînă pe umăr, parcă pentru a-i imprima cu mai multă precizie traiectoria spre scaunul în care urma el să-şi petreacă cele aproape trei ore de călătorie. Nae îi zise „Helău“, apoi îi zise „Senx“, apoi, foşnind din pungi ca o majoretă, din pampoanele ei înfoiate, o porni spre locul lui, cu un zîmbet moale, pe jumătate trist, pe jumătate stînjenit. „Asta este viaţa cu al ei cusur“, gîndi el, cam lenevos şi cam folcloric. „Tragi ca bou' şi tot un spanac iese.“ După aceea icni scurt deschizînd compartimentul pentru bagaje de mînă, icni discret la depunerea fiecărei pungi în lăcaş şi, ceva mai tare, cînd a înghesuit şi geanta de umăr, pe care o păstrase la urmă, apoi mai icni o dată, a relaxare, cînd se lăsă să cadă în scaun, şi încă o dată, intrigat, cînd se simţi împuns în fund de catarama centurii de siguranţă, pe care uitase s-o dea deoparte înainte să se aşeze. Aşa că îşi strecură o mînă sub el, icnind din nou, prelung, trase de acolo paftaua centurii şi se lăsă la loc în scaun, cu un icnet sîcîit, urmat de un oftat izbăvitor. Se uită la pasagerii din jur, nimeni nu întorsese capul spre el, deci nimeni nu se mirase de icnetele lui – pesemne că şi ei erau tot din ţara lui Nae, unde toţi icneau la cel mai mic gest, toţi instalatorii, toţi depanatorii, chiar şi ceasornicarii cînd strîngeau cîte un şurub cît gămălia de ac, chiar şi filateliştii cînd scoteau cu penseta un timbru din clasor, chiar şi copiii cînd răsuceau creionul în ascuţitoare sau cînd se scobeau în nas, pe ascuns. Şi fiindcă nimeni n-a băgat în seamă seria lui de icneli, Nae se simţi înconjurat de o indiferenţă fraternă, şi ştiu că nu mai avea mult pînă acasă.

Trei ore şi gata. Un strîns din cur la decolare, un pic de Mr. Bean la televizoraşul din faţă, apoi mîncărica şi băuturica, o cafeluţă la sfîrşit, neapărat şi un digestiv, o aţipeală scurtă, ca tot omul după masă, încă un strîns din cur la aterizare, şi salut. „Zboară timpu' de vîjîie“, concentră Nae ideea, înghiţind apoi în sec, ambiguu. Probabil că pregătea o continuare pe tema vieţii care trebuie trăită, orice-ar fi, de-o fi albă sau neagră, de-o fi Boeing, Airbus sau Tupolev – o chestie din asta de om în putere care dă s-o întoarcă bătrîneşte. Dar nu-şi mai continuă gîndul. Îi era, dintr-odată, mult prea sete, o sete enormă şi imperativă, ieşită din creta de sinteză a Xanaxului şi din sărătura unei panici greu de îmblînzit. Nici nu mai ştia ce să înţeleagă. Îi era frică de zbor,

PROZĂ DE VARĂ

dar ar fi vrut şi să decoleze cît mai repede, ca să poată primi în sfîrşit ceva de băut.

Aşa că Nae încetă să mai gîndească ceva. Se uită inutil la ceas, apoi pe hubloul din stînga, apoi la verigheta vecinului din dreapta, îşi simţi nodul din gît jucînd în sus şi în jos, ca un yo-yo, se scărpină uşor la tîmplă şi în colţul buzelor uscate, îşi pipăi centura de siguranţă, trase adînc aer în piept, îşi drese vocea ca să tacă mai bine, după care alunecă în poziţia melomanului de Ateneu, pregătit să asculte ce avea de spus soarta.

La prima vedere, soarta n-arăta deloc rău. Era blondă şi coaptă atît cît trebuie, avea ochi înţelegători şi un piept astfel calibrat încît să-i bucure şi pe gurmanzi, şi pe gurmeţi. Era aceeaşi soartă care îl întîmpinase la intrarea în avion, care îi atinsese apoi degetul mic şi umărul, şi care acum baleta în capătul culoarului, pe clasicul libret al instructajului pentru situaţiile de urgenţă. Soarta era promiţătoare, zîmbea. Nae zîmbea şi el. Aşa cum, mai înainte, zîmbise şi casiera de la *duty-free.* Dar acolo, la *duty-free,* totul păruse perfect, după care Nae se trezise că ceva nu era tocmai în regulă. Aşa putea să fie şi acum, cu zborul ăsta de trei ore. Sau poate că aşa era întotdeauna, întotdeauna ceva trebuia să-ţi stea în gît. În fine. Soarta cea blondă îşi încheie dansul şi, netezindu-şi fusta, dispăru după draperia din spatele ei, ca după o cortină. Nimeni nu aplaudă, nimeni nu ovaţionă. Apoi soarta reapăru, însoţită de un steward cărunt şi ceremonios – pesemne destinul –, cu care o porni spre coada avionului, trecîndu-i pe toţi în revistă. La sfîrşit, ea rămase în spate, iar el se întoarse în partea din faţă şi dispăru din nou după draperie. Destinul era, totuşi, numai pentru cei de la clasa business. „Nu contează, norocu' e noroc...“ – încercă Nae un panseu, dar se sperie de nuanţele imposibile care ar fi urmat şi o lăsă baltă.

Apoi decolară, apoi urechile lui Nae se umplură de pocnete şi foşnete, apoi se desfundară, apoi pe ecranul televizoraşului începu să ruleze Mr. Bean, iar Nae îl urmări cîteva minute, împietrit. Apoi, cu mintea oxigenată în exces, îşi zise „dacă vrei să îngropi un comic, bagă-l pe televizoarele din avioane“, apoi îşi mai zise „băi, frate“, apoi rămase aşa, al nimănui, pierdut într-un spaţiu realmente aerian şi internaţional. Nu înţelegea. Ce greşise la cumpărături? De ce nu mai era fericită lumea din mintea lui, venită la cheful din mintea lui? „Băi, frate, efectiv!“ Nu înţelegea mai ales pentru că el fusese întotdeauna o gazdă bună – şi nu doar cu oamenii care îl vizitaseră, ci chiar şi cu ţînţarii, care la el trăgeau negreşit peste noapte, orice altă sursă de sînge cald ar mai fi fost pe-acolo. Şi cu ideile altora se purta frumos: le întîmpina cu bucurie, le găzduia în camerele cele mai călduroase ale minţii lui, le omenea cu ce avea mai bun, în speranţa că or să se simtă la el ca într-o vacanţă *all inclusive.* Aşa că nu înţelegea şi pace. Nu înţelegea şi-i era cumplit de sete.

Soarta avea ochi înţelegători, nu putea să fie crudă, de aceea apăru în capătul din spate al culoarului, precedată de un cărucior din care pahare, sticluţe, doze de metal şi tăvi cu mîncare ţîşneau în stînga şi-n dreapta, către mîini de pasageri întinse ca pentru o îmbrăţişare fierbinte. Soarta ajunse în dreptul lui Nae şi redeveni stewardesa extrem de binevoitoare. Nae luă tava cu mîncare, apoi o doză de bere, o sticluţă cu vin alb şi, clipind ca un călugăr tibetan pregătit să intre în rugăciune, îi ceru binevoitoarei să-i şi umple cu apă paharul. Binevoitoarea binevoi cu ochi înţelegători, Nae făcu o plecăciune scurtă, cu palmele împreunate, semn că rugăciunea călugărului tibetan fusese ascultată. Stewardesa trecu mai departe, şoldurile ei erau din nou ale unei sorţi cumsecade, preţuiau clar viaţa. Nae bău apa dintr-o înghiţitură, deschise doza de bere şi îşi umplu paharul, ridică apoi capacul tăvii cu mîncare şi se uită. Piesa de rezistenţă era o bucată plată de peşte. În jurul ei, o improvizaţie de legume, o gîlmă portocalie pe post de desert, plus tradiţionalul unt şi tradiţionala chiflă. Nae luă cuţitul de plastic ca să taie chifla în două, apoi luă şi chifla, apoi înţelese.

Înţelese totul, ca fulgerat, şi se lumină. Şi goli paharul de bere, şi se apucă de mîncat, încet, tihnit, stăpîn pe situaţie. Iar cînd ajunse la vin, ştiu că soarta va rămîne binevoitoare pînă la sfîrşitul zborului, că vor avea o aterizare lină, că el îşi va recupera bagajele destul de repede, că nevastă-sa îl va aştepta la ieşire, roşie în obraji, că se vor îmbrăţişa în foşnete de pungi şi ţocăieli din buze, că ea îi va zice un „Nae, Nae...“ lipicios, că el îi va zice „A fost bine, a trecut...“, şi că apoi o va face să se mire fiindcă o va ruga să-l aştepte puţin, cu pungile şi valiza la picioarele ei, cît el coboară iute la marketul din aeroport, ca să ia nişte pîine. „Pîine?“ o să-i strige ea din urmă. „Pîinică“, o să-i arunce el peste umăr, grăbindu-se, ca în joacă, spre scări. Şi va lua din acel market o pîine sau două, fiindcă asta-i lipsise lui atunci, în *duty-free,* cînd tîrguise toate trăsnăile posibile şi începuse să se simtă ca acasă, după care simţise că parcă ar mai fi fost ceva de cumpărat. Acasă, cînd se ducea la tîrguieli, nu exista să nu ia şi nişte pîine. Era obligatoriu, era un însemn naţional. Fotbalul se mînca aici pe pîine, meseria se mînca pe pîine, te şi mirai că oamenii puteau să se sărute fără să ia măcar o îmbucătură de pîine. În *duty-free* făcuse greşeala să se simtă ca acasă, dar pîinea nu era pe lista de cumpărături, iar asta le cam stricase cheful mesenilor din videoclipul lui mental. Luase nişte whisky-uri bune pentru ei. Era musai să ia acum şi nişte pîine, ca să poată visa mai departe liniştit, ca să fie casa casă, cu lemn alb, gazon, masă imensă şi muzică blîndă pe fundal.

Efectiv!

(din volumul în pregătire *Kaufland)*

ANCHETĂ

Liviu ANTONESEI ● un cristian ● Nora IUGA ● Maria MANOLESCU ● Răzvan PETRESCU ● Antoaneta RALIAN
Mihnea RUDOIU ● Mihaela URSA ● Radu VANCU

PLĂCÉRE, *plăceri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a plăcea* şi rezultatul ei; stare afectivă, fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendinţe, a unor cerinţe vitale; sentiment sau senzaţie de mulţumire, de bucurie, provocate de ceva care satisface gustul sau dorinţa noastră. ◊ Loc. adv. *Cu plăcere* = **a)** cu drag, bucuros, din toată inima; **b)** formulă de răspuns la mulţumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. *Fără plăcere* = în silă, fără voie. ◊ Expr. *Fă-mi plăcerea...* = fii bun..., te rog... **2.** Distracţie, petrecere; desfătare, agrement. **3.** Dorinţă, voie, chef, gust. ◊ Loc. adv. *După* (sau *de) plăcere* = pe plac, după voie, după gust.

Sursa: *DEX '98*

Ce plăceri așa-zis vinovate aveți?

■ **Liviu ANTONESEI** Am o anume dificultate să răspund la anchetă dat fiind că nu pricep exact sensul formulei „plăceri vinovate"! Dacă e să disting între feluritele tipuri de plăceri, pot vorbi la rigoare de plăceri mari şi plăceri mici, plăceri alte trupului, ale sufletului şi ale spiritului, plăceri constante şi plăceri aleatorii, dar nu despre plăceri vinovate şi nevinovate. Asta probabil pentru că sînt un hedonist, ca să nu spun un epicureic – sună pretenţios şi nici nu m-am învrednicit să ajung filozof. Prin urmare, socot că nimic din ceea ce-mi place mie nu e vinovat! Ştiu că societatea se străduie de la începuturile sale să ne inculce complexul vinovăţiei, dar m-am decis de multă vreme să nu joc jocul acesta. Prin urmare, nimic din ceea ce-mi provoacă plăcere, dacă nu provoacă altuia neplăcere sau un alt rău, mai mare, nu e vinovat. Nici consumul de alcool, dacă nu-i tulbur pe ceilalţi ca efect al său, nici fumatul – şi de la ţigaretă la narghilea îl practic în toate felurile –, dacă nu deranjez vreun nefumător, nici lectura romanelor poliţiste. Am dat ultimul exemplu din milă faţă de Paul Valéry care, săracul, de gura nevestei, speriată la gîndul că l-ar putea surprinde jurnaliştii pe bietul academician, şi-a închiriat un apartament în Paris pentru a se dedica acestor „lecturi vinovate". Cine îmi cunoaşte cît de cît literatura îşi dă seama că n-aş putea încadra în această categorie „amorul liber"! Prin urmare, nu, nu am nici un fel de plăceri vinovate. Mă strădui să adun experienţe ale plăcerii.

■ **un cristian** Nu prea ştiu cum să iau plăcerile vinovate. Dacă-mi aduc bine aminte, au treabă şi cu vîrsta: la început faci o farsă unei cotoroanţe, pui muştar pe sub preş, arunci cu ouă de la balcon, apoi te uiţi ca băieţii şi cu băieţii la niscai filme cu femei goale, închiriind casete video cu buletinul fraierilor, mai tîrziu joci la pariuri (ogari, că-s imprevizibili). Depinde. Cel mai bine m-am simţit cînd am furat cărţi. Din anticariate, librării. A fost o plăcere reală. Mai ales cînd, alături de un prieten, critic literar, ne-am luat la întrecere. În trei ore, aveam ceva la bord: 10 – eu, 9 – el, din cinci sau şase locuri diferite. Vorb-aia, nu eram înfumuraţi degeaba!

■ **Nora IUGA** Nu ştiu cine ne-a turnat în aluatul de cozonac pionezele astea, ca în momentul în care muşcăm din miezul pufos să ni se umple limba de sînge; cine ne-a vîrît frica asta neroadă în sîn, făcîndu-ne să credem că tot ce ne place ar fi vinovat? De aici şi masochismul ăsta, travestit în rasă călugărească, post şi rugăciuni, „că e un timp pentru toate", cum zicea Ecleziastul, dar eu ştiu, de cînd eram copil, că tot ce n-aveam voie să fac era bun, de-aia ne şi vine aşa un chef, din senin uneori, să ştergem cu buretele toată lumea asta de pe tablă şi să ne umplem de plăcere. Am stat o lună la Viena, ziua păşeam pe malul Dunării printre palate, parcă umblam într-un tort cu frişcă, noaptea citeam Lacan şi mă întorceam la marele meu prieten Freud, din anii studenţiei, şi fiecare pagină purta sus, scris cu majuscule, titlul PLĂCERE. Plăcerile mele vinovate? Aşadar, cine *„coronat opus"?* PLĂCEREA, fără îndoială. Nu sînt făcută să scriu eseuri. Mai bine vă povestesc cum am renunţat eu la plăcerea de a fi Dumnezeu. Aveam 9 ani. Locuiam la Timişoara pe Wilhelm Mühle, la nr. 12. Mă chemau ferestrele mari care dădeau spre stradă, nu ştiu dacă mă chema catedrala greco-catolică de vizavi sau muscoii albaştri care bîzîiau pe geamuri. Prindeam zilnic cîte unul, alegeam un bold de pălărie cu capul de mărgea colorată din pernuţa de ace a mamei, îl înfigeam binişor în pieptul lucios şi bombat al muscoiului care pîrîia scurt ca o platoşă cînd vîrful acului ieşea de un centimetru pe partea cealaltă şi intra ca uns în radiera Hardmuth cu dungi galbene şi roşii. Muscoiul îşi mişca aripile şi picioarele într-o turaţie de ventilator, încît nici nu-i mai vedeam contururile, auzeam doar susurul aerului şi priveam fascinată cum îşi pierde forma; devenise o păpădie ai cărei fulgi erau luaţi de vînt... şi deodată glasul mamei lîngă mine: „Îţi place,

nu!? Ce-ai zice să vină acum un uriaş, unul mare cît Palace-Hotel, să scoată din faţa casei stîlpul de telegraf, să te trîntească pe spate şi să ţi-l vîre-n burtă, lăsîndu-te acolo să dai din mîini şi din picioare pînă se termină joaca...“ Aşa m-a lecuit mama de plăcerea de a mă juca de-a Dumnezeu. Şi, totuşi, uneori mă gîndesc, nu cumva plăcerea, mai ales cea vinovată, e ea însăşi o formă de Dumnezeu?

■ **Maria MANOLESCU** Mănînc seminţe în timp ce citesc, fără să scuip cojile pe pagini – dar le sparg în dinţi. Citesc horoscopul. Cînd cineva se uită urît la mine pe stradă, strîng pumnul drept şi las în jos, discret, degetul mijlociu. Mă abţin să spun „ţi-am zis eu?“, pentru ca palma morală dată celuilalt să se dubleze (odată cu plăcerea şi vinovăţia mea). Mă uit de la etajul 6 în curtea vecinilor de jos care vînd fier vechi şi au salcîmi şi o căruţă de copii care sar goi de pe o canapea desfundată, ştiind că, dacă vecinii de jos s-ar ocupa cu bankingul şi s-ar bronza lîngă piscină, m-aş simţi mai voieuristă decît aşa. Iar ştiind că în alt context m-aş simţi mai vinovată mă face ca în ăsta să fiu de fapt mai vinovată, pentru că vinovăţia mi-e mai dulce atunci cînd n-o simt, deşi ştiu c-ar trebui să o simt. Dar cea mai mare plăcere vinovată pe care o am este scrisul. De fapt, e o plăcere pe care sigur o simt mulţi alţii, dar la mine se manifestă prin scris. La bunicămea se cheamă bîrfă. La prietenii mei cu facultate se cheamă studii de caz. La mine se cheamă caracterizarea personajelor. Este o plăcere despre care ştiu că, după criteriile modestiei, iubirii şi toleranţei, ar trebui să mă facă să mă simt vinovată. Şi tocmai pentru că, de fapt, nu prea mă simt, ea devine o vinovăţie profundă, dulce şi imens de plăcută. Plăcerea vinovată de a crede că eu, faţă de cei din bîrfe, studii de caz, piese sau cărţi, ştiu mult mai bine cum ar trebui trăită viaţa.

■ **Răzvan PETRESCU** Simt o imensă plăcere cînd mănînc ciocolata copilului. O mănînc noaptea. Tot atunci citesc pasaje unde sînt preţuit într-o carte despre vieţile sfinţilor şi încerc aceeaşi satisfacţie. Ca să-mi exacerbez starea, beau şi Nestea-ul copilului – mai ales acum, în toiul canicule, e excepţional pentru un băiat de 12 ani să resimtă bucuria deshidratării, astfel se va pregăti pentru meseria de explorator, singura pe care ar putea-o urma. Mă bucur şi cînd îmi bat nevasta, nu des, dar exemplar. Faptul că-şi face poze cu ochii vineţi pe care şi-i postează pe Facebook mi-a crescut ratingul la femei cu final neaşteptat, primesc solicitări de prietenie pe care le aprob punînd o singură condiţie – să poarte cruci mari la gît. Un alt divertisment teribil este să scriu cuvinte de dojană pe gardul iubitului iubitei mele – pe ea o chinui făcîndu-i cele mai absurde cadouri, cum ar fi pendule. La fel de vesel mă simt şi cînd blochez între etaje liftul iubitului altei iubite (mai am două, dintre care una-i neprihănită), îl pîndesc cînd intră-n ascensor şi, folosind o telecomandă cu rotor, îl opresc între şase şi opt, punîndu-i la difuzoarele instalate de mine în plafon toate variantele lui Miles Davis la muzica filmului *Ascensor pentru eşafod*. Apoi mă prefac că-ncerc să-l ajut să iasă, îi dau mîna ca să se strecoare prin deschizătura dintre etaje şi pornesc liftul. Mereu celălalt lift, nu-i o greşeală, ci o nouă desfătare, pentru că mă îndreptăţeşte să-mi percep uimitoarea generozitate: îl salvez pe nenorocit exact în clipa-n care pot să-l tai în două. Pe urmă merg la un preot scund şi el mă laudă.

■ **Antoaneta RALIAN** O contradicţie în termeni, aproape oximoron. Pentru că, din momentul în care plăcerea e poluată de insidiosul sentiment de culpabilitate, încetează să mai fie plăcere. Plăcerea e o trăire radioasă, naturală, perfect inocentă, în măsura în care e instinctuală şi senzorială, adică atîta timp cît e spontană, neprocesată de gîndire, de conştiinţa de sine. Plăcerea pură are şi o finalitate creatoare: plăcerea sexuală generează viaţă, plăcerea creaţiei generează artă, plăcerea spirituală deschide noi orizonturi. Nimic nu poate fi vinovat în plăcerea spontană sau chiar într-o existenţă epicureană generată de bunul-simţ. Tenta de vinovăţie intervine doar în plăcerea care lezează, afectează pe altul: plăcerea de a-l umili, ironiza, persecuta, răni, calomnia (nu şi de a-l bîrfi; bîrfa, chiar acidulată, poate rămîne o plăcere inofensivă dacă îşi cunoaşte limitele). Un loc ambiguu în galeria plăcerilor vinovate îl deţine adulterul, în care se îmbină firescul şi culpabilitatea. Mi se pare oarecum firesc (mai ales cînd e vorba de viaţa altuia, şi nu de a mea) ca într-o căsătorie longevivă, după ani şi ani de monogamie şi captivitate emoţională, să simţi nevoia de a oferi puţină libertate simţurilor condamnate la ascetism. Atîta timp cît asemenea derapaje nu duc la destrămarea căsniciei, la profanarea empatiei şi a afecţiunii dintre soţi. Ba chiar adulterul poate avea şi efecte salutare: partenerul adulterin oferă în chip de compensaţie mai multă atenţie şi tandreţe, ajungîndu-se, într-un fel, la o revigorare a vieţii conjugale. Da, ştiu bine că plăcerile practicate pe ascuns au un gust mai picant: ţigara fumată de elev la closet, sexul „pe furate“ pe bancheta din spate a maşinii sau prin locuri nebănuite, chiulul de la îndatoriri, mica orgie neprevăzută etc., dar nu sînt convinsă că în asemenea cazuri prevalează gustul plăcerii propriu-zise sau cel al teribilismului, al victoriei asupra unei primejdii mai mult sau mai puţin imaginare sau stupoarea insolitului, a spargerii rutinei şi a tabuurilor. Am detestat întotdeauna duşmanii plăcerii: puritanismul, moralitatea afectată, băţoasă, imperativă.

■ **Mihnea RUDOIU** Anul acesta, în septembrie, se împlinesc 20 de ani de cînd sînt în armată. O cifră consistentă, dacă o raportez la cei 34 de ani pe care îi am, din care motiv cred că plăcerilor mele vinovate li s-ar potrivi, mai degrabă, adjectivul „neregulamentare“. Nu cultiv multe asemenea plăceri, în schimb, toate mă binedispun. Astfel, mă simt vinovat că patriotismul oficial îl percep ca pe o sudalmă rostită dintr-un amvon, dar mă amuză cînd realizez că nimeni nu îl ia în serios; mă simt vinovat că lectura presei militare mă plictiseşte ca un film despre marile realizări comuniste, dar mă amuză cînd constat că n-are cum altfel; mă simt vinovat că la depunerile de coroane de Ziua Armatei casc de cum aud vorbindu-se despre „patrie“ şi „nepreţuita jertfă a strămoşilor“, dar mă amuză că nimeni nu-şi dă seama că dorm pe mine (poate fiindcă toţi, la rîndul lor, dorm pe ei); mă simt vinovat că persoane fără o pregătire militară solidă au capacitatea intelectuală să ajungă într-un timp record generali sau colonei, pe cînd eu sînt doar căpitan, dar mă amuză cînd îmi dau seama că asta se întîmplă fiindcă eu urmez, pas cu pas, ghidul carierei militare; mă simt vinovat cînd mi se atrage atenţia că sînt prea mic ca să pricep de ce în armată se întîmplă ce se întîmplă, dar mă amuză cînd îi ascult pe cei mari, care pricep, explicînd de ce se întîmplă ce se întîmplă. Nu în ultimă instanţă, recunosc că mă simt vinovat fiindcă mă amuză asemenea plăceri ascunse. Din fericire, trebuie să admit şi că, cel mai adesea, mă amuză teribil faptul că mă simt vinovat.

■ **Mihaela URSA** O mărturisire despre plăcerile vinovate nu poate fi decît ipocrită: dacă sînt cu adevărat vinovate, ele trebuie să rămînă imposibil de mărturisit. Ne putem însă fandosi oricînd, cu voluptate narcisică, vorbind despre *micile* plăceri vinovate. În cazul meu, acestea au mereu o anumită gratuitate. Cu cît lumea în care alerg arată mai mult ca una a necesităţii şi a eficienţei, cu atît devine mai plăcută şi mai vinovată gratuitatea, ca tot ceea ce se opune necesităţii şi eficienţei. Descopăr o astfel de plăcere, mai ales după perioadele aglomerate de expunere socială, în toate formele de recluziune: să nu-mi deschid mail-ul săptămîni la rînd, să mă ocup de florile din grădină şi din casă, să nu prea am de vorbit. Sigur, toate astea n-ar avea nici un farmec dacă, în contrapartidă, n-aş savura autoexhibarea pe reţelele de socializare, o bîrfă sănătoasă, întîlnirile cu Doru la o cafea secretă în oraş. Mi se pare foarte plăcut să fac altceva decît ceea ce *trebuie*, adică: să citesc Roberto Bolaño cînd am de scris despre comparatismul românesc, să cos o rochie (ca rochia de mireasă pentru Lili, de exemplu) sau să-mi fac nişte cercei tocmai cînd am mai multe lucrări de corectat, să şuşotesc cu Nona şi Mira înainte de culcare („ca fetele“) şi să ne apuce rîsul fără oprire tocmai cînd Doru adoarme, să nu mă extazieze magazinele de pantofi, ci magazinele de bricolaj, să mut mobila prin casă şi să fac prăjituri cînd sînt foarte stresată şi da, să mă uit în fiecare vacanţă de vară la toate seriile din *Seinfeld*.

■ **Radu VANCU** Cum de cîţiva ani încoace nu fac decît să tot tai de pe listă diverşi itemi încadrabili la secţiunea „plăceri vinovate“, deduc că principala mea plăcere vinovată e aceea de eliminare a plăcerilor vinovate. De inchizitor al plăcerii, cum ar veni. Aşa se face că am tăiat de pe listă alcoolul, de vreo trei ani şi ceva, cafeaua, de un an şi ceva... Mi-ar fi plăcut să pot tăia şi ţigările, dar, din nefericire pentru vinovatele plăceri ale inchizitorului plăcerii, n-am fumat niciodată. Cum nici una dintre tăierile astea nu sînt motivate ideologic (n-am absolut nimic cu băutorii, cu cafegiii, cu fumătorii etc.), încep să bănuiesc că în psihologia mea se amestecă un masochism de ascet bezmetic cu anorexia pătimaşă a unei *drama queen* din showbiz. O combinaţie între Torquemada şi Andreea Marin (nu ştiu să fie anorexică, dar mi se pare zîna-mamă a tuturor *drama queen*-urilor de pe lumea asta). A, să nu uit plăcerea vinovată de a mă vorbi numai de foarte bine în public. La asta, iată, pare-se că nu pot renunţa nicicum!

anchetă realizată de
Marius Chivu

DILEMATECA Anul VII • nr. 74 • iulie 2012

Constantin Vică

Note de vară

E posibil ca în viitorul apropiat nimeni să nu mai scrie de mînă. Tastatura va lua locul creionului, definitiv, iar apoi vocea şi programele de transcriere vocală vor lua locul tastaturii. În Coreea de Sud, copiii primesc tablete în loc de caiete, profesorii vor trăi în simbioză cu aplicaţiile special dedicate învăţării digitale. Dispariţia scrisului de mînă va avea vreun efect asupra creierului uman? Dar asupra modului în care memorăm şi comunicăm? Vom fi mai puţin atenţi la semnele din mediul înconjurător? O să dispară arta străzii, graffiti?

* * *

Europa a luptat şi a cîştigat. Parlamentul European a respins ACTA cu o majoritate covîrşitoare, între un vot pentru agricultură şi altul pentru piaţa comună. ACTA, visul fierbinte al corporaţiilor divertismentului şi medicamentului, a murit. Cu toate acestea, Internetul nu este şi nu va fi niciodată salvat. În fiecare an vor fi noi acorduri comerciale şi noi interese bizare de apărat prin legi strîmbe şi nedemocratice. Internetul devine pe zi ce trece mai corporatizat şi mai plin de graniţe, iar gardieni nu-i mai sînt hackerii *d'antan*. Acum netizenii trebuie să se mobilizeze atît prin intermediul reprezentanţilor lor, cît şi prin metodele clasice ale protestului şi nesupunerii civile. Lupta nu are sfîrşit. Ce nu înţeleg mogulii media şi obsedaţii proprietăţii intelectuale este că nu te poţi opune naturii informaţiei şi dorinţei celor mai mulţi. Şi an de an sînt mult mai mulţi cei care folosesc Internetul ca pe singura cale de acces spre cunoaştere. Nici măcar jumătate din populaţia lumii nu e online. Dar şi cînd va fi...

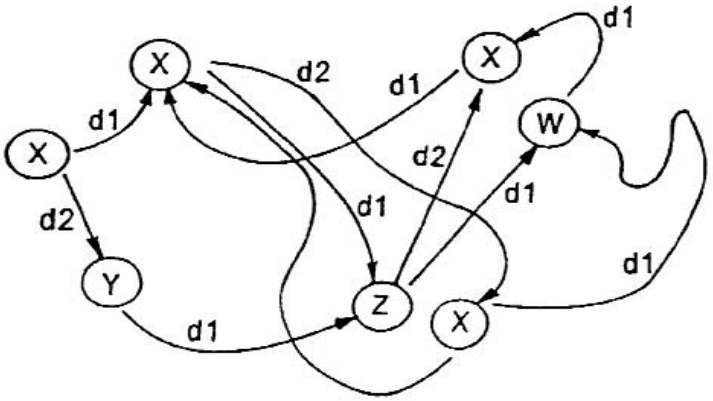

* * *

Prea mult tehno-optimism, ca-n fragmentul de mai sus, strică. Pe cît se bucură prietenii informaţiei libere, pe atît agenţiile speciale ale statelor caută metode de control prin Internet. An de an, se investesc sume imense în aceste mecanisme, şi cercetarea e de-abia la început. Frica psihopaţilor, care fac viaţa politică, nu are limite. Internetul este, încă de la început, copilul unui mariaj dubios, cel dintre armată şi lumea cercetării. Cum putem ţine în frîu tendinţa către control şi supraveghere? Cine ne apără de intruziune? Am putea spune că legea. Dar legea este construită de aceşti psihopaţi plini de frică.

* * *

Informatizarea şi digitalizarea sistemului public, de la cel al guvernării la cel educaţional, sînt una dintre cele mai mari afaceri ale secolului. Tranziţia spre o lume digitală nu poate fi făcută pe cont propriu. Cineva trebuie să cîştige contracte grase, pentru a învăţa turma de cetăţeni cum să mişte din *mouse*. Cineva oferă programe educaţionale pe bani mulţi, cu scopul de a-i obişnui pe tinerii elevi cu lumea digitală. Şi tot aşa. Sînt cîteva corporaţii care căpuşează statul (şi societatea) cu programele lor întotdeauna depăşite, dar obligatorii pentru minţile destul de înguste ale psihopaţilor politici. Altele construiesc programe de administrare, sisteme complexe, care nu vor funcţiona niciodată cum trebuie; drept urmare, vor cîştiga noi contracte pentru întreţinerea lor. De peste 15 ani România e un exemplu perfect pentru eşecul informatizării. Şi în fiecare an banii curg fără folos în buzunare conectate cu alte buzunare, într-o reţea care ar trebui introdusă în manualele de teoria grafurilor.

DILEMATECA VĂ RECOMANDĂ

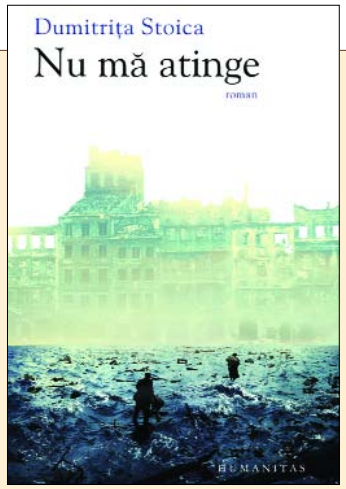

■ Din cîte-mi dau eu seama, cele mai mari şanse, ca scriitor, să ajungi să fii citit pe un audio-book le ai dacă eşti rus şi mort. Trei minunate astfel de audio-book-uri la Humanitas Multimedia: Puşkin, *Dama de pică*, în lectura lui Victor Rebengiuc; Gogol, *Mantaua,* în lectura lui Răzvan Vasilescu; şi Tolstoi, *Cuponul fals*, în lectura lui Marius Manole. Lecturi la aer condiţionat cu un şpriţ alături! (Marius Chivu)

■ www.infocarte.ro. Catalogul cărţilor disponibile în România. Găsiţi în el (deocamdată) 20.000 de titluri. Cu căutare după autor, titlu, domenii şi tot tacîmul. Încă un pas spre normalitatea bunei şi utilei informări, într-o cultură în care lucrările de referinţă şi resursele de documentare cam lipsesc. Un proiect sprijinit de Erste Stiftung, Institutul Cultural Român, Fund for Central and East European Book Project, Centrul Naţional al Cărţii. (Mircea Vasilescu)

■ *Nu mă atinge* de Dumitriţa Stoica (Humanitas, 2011), un roman de debut atipic, o utopie a percepţiei şi a „cărnii care are suflet" ce reuşeşte să-i aducă laolaltă nu doar pe Marele Inchizitor al lui Dostoievski şi pe Edit Piaf, ci şi pe Ceauşescu, Geoană şi Băsescu, într-o desfăşurare narativă cu totul imprevizibilă. (Simona Sora)

Petre Răileanu

Sexul și nici moartea

André Comte-Sponville (n. 1952) a transformat filozofia într-un gen de succes. A predat filozofia la Sorbona pînă în 1998, cînd a renunţat la cariera universitară pentru a se consacra scrisului, intervenind de asemenea în colocvii şi conferinţe în afara cadrului academic. Cărţile sale, începînd cu *Petit traité des grandes vertus / Mic tratat despre marile virtuţi* (PUF, 1995, reeditat în 2001 de Seuil în colecţia populară „Points“), rămîn săptămîni la rînd în topul celor mai bune vînzări, iar *Micul tratat* face parte din primele zece titluri traduse în alte limbi din categoria filozofie-eseu. Într-un stil făcut din claritate şi tact pedagogic, prin dozarea argumentelor şi conducerea demonstraţiei, autorul apropie reflecţia filozofică de marele public. Temele sale: Cum să trăim? Viaţa are un sens? Cum se ajunge la fericire? Cum să ajungi la înţelepciune fără a te supune religiei? Cum să fii liber? Virtutea e posibilă? Pînă unde poate merge toleranţa? André Comte-Sponville propune în cărţile şi intervenţiile sale o „metafizică materialistă“, o etică umanistă şi o „spiritualitate fără Dumnezeu“, sintetizate în formula „o înţelepciune pentru timpurile noastre“.

Le sexe ni la mort / Sexul şi nici moartea. Trei eseuri despre iubire şi sexualitate, Albin Michel, 2012, este o tentativă de a stabili, cu un vast aparat de referinţe filozofice, dar într-un discurs ce se vrea pe înţelesul tuturor, locul ocupat de iubire şi sex/sexualitate în viaţa omului definit ca un animal erotic.

Iubirea ca virtute. Morala, un succedaneu al iubirii

Dacă e adevărat, aşa cum pretinde Kant, că egoismul fundamentează răul moral, soluţia ar fi o atenuare a exclusivei preocupări de sine. O transformare pe care iubirea o poate opera mai bine decît oricare alt sentiment. Iubirea are multiple sensuri, determinări, accepţii. Nu pentru a le limita – operaţiune imposibilă, de altfel –, ci pentru a sistematiza, subsumînd diversitatea cîtorva paradigme, autorul ilustrează iubirea cu trei cuvinte din greacă: *agápe, éros, philía.* Primul, *agápe,* este absent din textele clasice (nici Platon, nici Aristotel nu-l folosesc), în schimb e foarte prezent în Noul Testament, unde desemnează iubirea de aproape – cel care nu e nici amant, nici prieten. Acest tip de iubire este una din cele trei virtuţi „teologale“, în sensul că toate îl au pe Dumnezeu ca obiect: credinţa, speranţa, caritatea *(charité),* în vocabularul catolicilor, respectiv credinţa, speranţa, iubirea *(amour),* la protestanţi. Diferenţa, cum se poate observa, este dată de traducerea diferită în limba franceză a cuvîntului grecesc *agápe.* Chiar dacă sensurile se echivalează, lucrurile se complică la nivel lexical în limba română, unde canonul ortodox impune o terminologie paralelă slavonă.

Iubirea este aşadar o virtute, un sentiment, şi nu o datorie. Şi totuşi, se întreabă filozoful, „prin ce stranie aberaţie Scripturile pot să comande ceva, respectiv iubirea, care nu se comandă“, atunci cînd în Noul Testament se spune: „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi“? Pentru rezolvarea acestei chestiuni, autorul, ateu declarat, face apel la autoritatea incontestabilă a lui Kant, luteran pios şi chiar pietist. Filozoful german e de părere că în comandamentul enunţat se face referinţă nu la un sentiment, care nu se poate comanda, ci la un act, ceea el numeşte „iubirea practică“, iubirea activă sau în acţiune – de la grecescul *práxis,* „acţiune“: „A-L iubi pe Dumnezeu semnifică, din această perspectivă: a executa *de bună voie* comandamentele sale; a-ţi iubi aproapele: a îndeplini *de bună voie* îndatoririle tale faţă de el.“ Kant observă că „un comandament care ordonă o acţiune din bună voinţă este în sine contradictoriu“, de aceea filozoful german acceptă că e vorba mai puţin de *a avea* o asemenea intenţie, cît mai ales de *a tinde* către. A iubi nu se poate comanda, a acţiona însă, da – este concluzia provizorie a filozofului Comte-Sponville, al cărui text este un parcurs ascendent conceput în aşa fel încît cititorul să nu se rătăcească şi să nu se epuizeze înainte de termen: „A iubi? Nu se poate la comandă. A acţiona, da. Cea care comandă este deci iubirea, inclusiv – şi acesta e paradoxul idealului – cînd ea e absentă. Iată spiritul Evangheliilor, dar curăţat de naivitate. Iubirea sau sfinţenia nu sînt decît idealuri. Doar acţiunea depinde de noi. Doar ea poate fi comandată. Ceea ce Iisus sau morala pretind de la noi este deci să acţionăm: *din iubire,* cînd iubim, sau *ca şi cum am iubi,* cînd iubirea lipseşte. Cine nu vede că al doilea termen al alternativei este de departe cel mai frecvent? Avem nevoie de morală doar în absenţa iubirii; o nevoie imperioasă, căci ea, morala, ne permite să acţionăm în conformitate cu acest ideal interior (iubirea) care nu se comandă, dar care comandă. Cu alte cuvinte, în actele noastre imităm iubirea, care ar trebui să le ghideze sau chiar le ghidează efectiv, dar ca ideal, şi nu ca sentiment.“

André Comte-Sponville

Reluînd firul demonstraţiei: în absenţa iubirii, care este obiectiv limitată, morala serveşte drept regulator în relaţiile dintre oameni, împiedicînd răul sau, mai mult, facilitînd binele. Un joc subtil se stabileşte între virtuţi (cele capabile să ridice omul la excelenţă – semnificaţia cuvîntului grec *areté)* şi succedaneele lor. Morala, în ipostaza de „ca şi iubire“, are la rîndul ei două succedanee: dreptul şi politeţea. O societate dominată de drept (justiţie) şi de politeţe are, privită din exterior, toate aparenţele unei societăţi aproape perfecte. Şi totuşi, viaţa în interiorul ei nu ar avea nici valoare, nici savoare, nici sens. Între cele două forme de excepţii – sfinţenia (care se satisface din iubire) şi barbaria (în care şi dreptul, şi politeţea sînt deficiente) –, oamenii trăiesc din *faux-semblants* (ipocrizie) şi din *vrais-semblants:* mimarea moralei, altfel spus legalitate şi bune maniere. „E mai puţin bine decît iubirea? Cert. Dar e mult mai bine decît barbaria. Dreptul şi politeţea n-au salvat niciodată pe nimeni. Delincvenţa şi grosolănia, încă şi mai puţin.“ Referindu-se în permanenţă la valorile iudeo-creştine, Comte-Sponville rămîne fidel eticii umaniste, tinzînd la articularea a ceea ce el numeşte o „spiritualitate fără Dumnezeu“.

EROS cu o mie de feţe

Forma de iubire asupra căreia autorul se opreşte cel mai mult este erosul. Eros, în mitologia greacă, este zeul pasiunii iubirii. Eros nu e sexul, ci iubirea, mai precis un tip particular, iubirea pasiune. Sexualitatea – *ta aphrodísia* – este domeniul zeiţei Afrodita. Chiar dacă nu e numai sexualitate, Eros o presupune, o conţine, o potenţează şi, în unele cazuri, chiar o depăşeşte. Eros, o realitate complexă şi poliformă, a intrat în reflecţia filozofilor, constituind, mai mult, fundamentul sau liantul unor viziuni articulate despre lume. În partea cea mai substanţială a cărţii sale, Comte-Sponville rezumă, comentează şi analizează din această perspectivă cîteva din textele filozofice fundamentale. Platon, în *Banchetul,* pune faţă în faţă discursul lui Aristofan şi pe cel al lui Socrate. Primul, pornind de la „mitul hermafroditului“, altfel spus al completitudinii perfecte, ajunge la aceste caracteristici ale iubirii: exclusivitate, perpetuitate, beatitudine, fuziune. Eros singur este capabil să provoace fuziunea a două fiinţe în una singură, vindecînd astfel natura umană de sciziunea primordială. Realist, nuanţat şi complex, discursul lui Socrate este în egală măsură fructul cunoaşterii, dar şi al revelaţiei făcute de o femeie, Diotima. Adevărul lor, însuşit de Platon, se prezintă sub forma acestei duble ecuaţii: Iubirea = dorinţă = lipsă. În treacăt fie spus, această formulă va servi drept soclu psihanalizei lui Lacan. Dorim ceea ce nu avem. Starea de fericire este exclusă, pentru că dorinţa încetează odată cu obţinerea obiectului sau a fiinţei dorite. Iubirea este lipsă. Prezenţa – deci dispariţia lipsei – atenuează treptat dorinţa şi sfîrşeşte prin a epuiza iubirea. De la Platon la Schopenhauer, „cea mai tristă faza din istoria filozofiei“, nu mai e decît un pas: „Toată viaţa noastră oscilează asemenea unui pendul, de la dreapta la stînga, de la suferinţă la plictis.“ Condiţia umană intrată pe mîna scepticilor dominaţi de umori negre nu e deloc glorioasă. Aceşti doi poli nu epuizează toate faţetele erosului, dar ilustrează schematizarea excesivă căreia i se poate atribui, ce-i drept, o regretabilă frecvenţă statistică: „Ceea ce Platon şi Schopenhauer ne ajută să înţelegem este dificultatea cuplului. Ce e un cuplu nefericit? Un cuplu care a căzut din Platon în Schopenhauer sau din Aragon în Michel Houellebecq: cînd dispare lipsa nu mai rămîne decît plictisul.“ Platon/Socrate/Diotima propun în continuare calea ascendentă în trepte, de la iubirea cea mai de jos şi cea mai accesibilă, pînă la forma elevată de iubire, cea mai rară şi cea mai exigentă, trecînd prin estetic şi etic pînă la spiritual – iubirea pentru Frumosul absolut, care la greci e nedespărţită de Bine. „A filozofa înseamnă a deveni grec.“ „Dialectica ascendentă“ a lui Platon va servi doctrinei creştine, îndreptăţind observaţia în formă de butadă a lui Nietzsche: creştinismul este platonismul săracului.

Orice iubire este iubire de imortalitate, este de părere Platon, introducînd astfel cealaltă mare temă majoră a oricărei discuţii despre iubire, ambivalenţa Eros-Thanatos. Comte-Sponville observă rezerva dintotdeauna a filozofilor faţă de Eros considerat şi în componenta sa sexuală, exprimîndu-se în schimb unanim asupra morţii, din care au făcut chiar un subiect de predilecţie: „Asupra morţii, filozofii sînt de acord fără dificultate, pînă la a-i da, în mod exagerat, un statut esenţial («a filozofa înseamnă a învăţa să mori»). Asupra sexualităţii, ei sînt de cele mai multe ori rezervaţi. Prea multă furie în ea, sau în noi, prea multă orbire, prea mult egoism, aviditate, violenţă, prea multă animalitate. Este partea noastră de umbră.“ Platon, indulgent cu Eros, complezent cu pederastia, atîta vreme cît rămîne în principal spirituală, se arată sever cu „Afrodita vulgară“, ghid al plăcerilor carnale, în opoziţie cu sublimul reprezentat de „Afrodita celestă“, simbolizînd „iubirea platonică“. Sfîntul Augustin, care înainte de convertire a cunoscut depravarea, nu vede în sexualitate decît „tenebre senzuale“ şi „turpitudini degradante“, „mizerabilă şi arzătoare dorinţă de a se freca de creaturi sensibile“. *Libido,* cuvîntul prezent în *Confesiunile* Sfîntului Augustin pentru a desemna dorinţa sexuală, este prezent şi la Spinoza. Autorul *Eticii* are o viziune amplă şi luminoasă despre iubire, dar reproşează plăcerii senzuale acapararea spiritului şi acuză „tristeţea extremă“ ce urmează „plăcerilor voluptuoase“. Un loc comun discutabil, ca o încercare de extirpare din memorie a ceea ce este exaltant în experienţa erotică: explorarea limitelor.

Sexul este o tensiune în care se amestecă inextricabil plăcere, jubilaţie, suferinţă, forţă şi abandon, dorinţa de întoarcere la starea dintîi, la nefiinţă, la moarte sau la Nirvana (Freud). Sexul atinge spiritul (Sfîntul Augustin nu se înşela) şi prin asta dă acces la infinit.

Titlul cărţii lui André Comte-Sponville parafrazează o propoziţie a moralistului La Rochefoucault: *„Le soleil ni la mort ne se peuvent regarder fixement* / Soarele şi nici moartea *nu* pot fi privite în faţă“. Spargerea ritmului şi a simetriei (construcţia standard ar fi „nici... nici“) are drept efect intensificarea expresivităţii. O cadenţă capricioasă, trăgîndu-şi farmecul, forţa şi misterul din neregularitate. Introducînd *le sexe* în loc de *le soleil* şi oprind propoziţia la jumătate, Comte-Sponville îi sporeşte caracterul enigmatic. Fonetic, şi o altă lectură e posibilă: *„le sexe nie la mort* – sexul neagă moartea“. Propoziţie valabilă doar la nivelul speciei, susţine cartezian filozoful de azi. Dincolo de acest adevăr strict şi limitat, „sexul neagă moartea“ este o emblemă fosforescentă la un nivel spiritualizat al erotismului. Mai corect spus, „la un alt nivel de realitate“ – în sensul de „diferit“ şi de „înalt“. „Eros îl învinge pe Thanatos şi este potenţat de el.“ Moarte-viaţă, această ambivalenţă specifică erotismului este mai frecvent şi mai intens trăită de femei. Ca în versurile poetesei Marie-Catherine de Villedieu (secolul al XVIII-lea): „Mor în braţele iubitului meu fidel şi în această moarte găsesc viaţa.“

Partea a doua a ecuaţiei lui Platon „Iubirea = dorinţă = lipsă“ este modificată în mod esenţial de Spinoza: dorinţa nu e lipsă, ci putere. Cuvîntul „putere“ este luat în sensul de „potenţă“, „potenţial“. Dorinţa, dorinţa dorită şi dorinţa dezirabilă. Reînnoită mereu. Cîtă vreme dorim, nu murim.

PROFIL

Vanessa Zigmund

librar, International Bookshop

O librărie minusculă, Luterană. Ai putea trece prin faţa vitrinei fără să-ţi dai seama ce comori ascunde. O firmă discretă care spune multe şi puţine despre ce se află înăuntrul magazinaşului de vreo 12 metri pătraţi: International Bookshop. Te întîmpină o femeie frumoasă şi zîmbitoare. Cauţi o carte anume? Ai nevoie de-o recomandare? Vanessa Zigmund ştie cîte ceva despre fiecare carte din librărie. N-ai cum să ieşi de-acolo cu mîinile goale.

„Fac capul mare oricui intră în librărie și are timp să mă asculte“

Oricît de bine ar încerca editorii să simuleze optimismul, piaţa de carte din România a fost afectată de criza financiară. Aproape toate editurile şi-au micşorat vizibil producţia, planul editorial a rămas în urmă, multe edituri mici s-au închis. Nici librăriile nu o duc tocmai bine. În ultimii ani s-au deschis cîteva noi, însă cele care au dispărut sînt mult mai numeroase. Vînzările de carte la chioşc – în ediţii ieftine şi prost redactate – au stricat piaţa. Nu doar pentru că au umplut-o de maculatură, ci şi pentru că au creat alte obişnuinţe de consum. Publicul larg s-a învăţat să cumpere cărţi „de colecţie“ – nu titluri sau autori. Pe de altă parte, relevanţa acestei instituţii – librăria – a scăzut considerabil odată cu apariţia marilor depozite de carte şi a portalurilor de distribuţie mondială (cum ar fi, de pildă, Amazon). La ce bun să mai cauţi cartea într-o librărie, cînd poţi s-o comanzi acasă? – se întreabă, probabil, mulţi dintre consumatorii de carte. Răspunsuri ar fi, destule.

Oferta International Bookshop, de pildă, nu e foarte extinsă, dar e foarte diferită de cea a librăriilor româneşti. Vanessa Zigmund, cea care gestionează librăria, şi-a propus să ofere publicului cititor şi ştiutor de limbi străine acces la cărţile care încă nu au pătruns pe piaţa românească. „Mă adresez unor oameni care i-au citit deja pe autorii clasici, care ştiu să se descurce într-o librărie, care au deja o bibliotecă bine garnisită; unui public curios, care citeşte frecvent, care e la curent cu apariţiile editoriale şi care nu găseşte în librăriile româneşti tot ceea ce caută. Am începcat să selectez autori care nu au fost traduşi în România sau care au fost prost tălmăciţi. Ne concentrăm pe noutăţi. Partea destul de neplăcută e că autorii aceştia nu sînt cunoscuţi în România – şi atunci e destul de greu să-i convingem pe oameni să le cumpere cărţile“, spune Zigmund.

Librăria oferă carte în limbile engleză, franceză, spaniolă şi germană. În jur de 40% sînt lucrări non-fiction (ştiinţe umane, biografii etc.), 60% sînt romane. Există vreo ordine în această colecţie? Cum îşi alege cărţile? „Sînt cărţile pe care mi le-aş dori şi eu“, mărturiseşte Vanessa Zigmund.

Amatoare de cărţi, profesionistă în vînzări

„Iubesc cărţile, dar nu sînt o librăreasă profesionistă.“ Absolventă de Litere, Vanessa Zigmund lucrează de mulţi ani într-o agenţie de turism. Cititul e o pasiune veche, iar librăria – o nouă preocupare. Nu a făcut studii de piaţă, nu a consultat statistici de vînzări atunci cînd a lansat această mică afacere. Se bazează pe propriile gusturi literare, pe intuiţie şi pe experienţa în vînzări, cîştigată în agenţia de turism. Nu s-a lăsat descurajată de semnele de şubrezenie ale pieţei de carte de aici. Dimpotrivă, le priveşte ca pe o oportunitate. Faptul că nu se publică destul, faptul că editurile de aici ignoră o mare parte dintre autorii ei preferaţi constituie o oportunitate pentru mica ei librărie.

În ultimii ani, editurile autohtone au făcut eforturi pentru a se sincroniza cu apariţiile din Occident: cărţile care apar la Paris, la Berlin sau la Londra sînt traduse şi publicate destul de repede, uneori chiar simultan, şi aici. Însă ar fi o iluzie să spunem că sîntem sincroni cu piaţa de carte occidentală. De fapt, editurile româneşti publică în mare grabă – uneori, în dauna calităţii – doar titlurile mari, best-seller-urile. „Se mizează aproape exclusiv pe succesul comercial“ – spune Zigmund. Într-adevăr, asta se vede şi din prezentarea cărţilor: ca să convingă, editurile nu încetează să publice pe coperta a patra un anunţ de genul: „Această cartea a fost publicată în zeci de ţări şi a atins tiraje de milioane de exemplare“. Există însă sute de cărţi extraordinare care rămîn netraduse – şi, deci, departe de publicul ro-

mânesc – doar pentru că n-au avut parte de un asemenea succes în Occident. Acestea sînt cărţile pe care încearcă să le aducă în librărie Vanessa Zigmund. Sînt sute de autori buni despre care nici nu ştim că există şi care sînt foarte prezenţi, prin cărţile lor, în librăriile importante din Europa. De pildă, cîţi dintre autorii francofoni contemporani au fost traduşi în limba română? În Franţa, chiar dacă nu ating tiraje fabuloase, ei reprezintă un fenomen. Cîţi dintre scriitorii germani de origine turcă sau rusă au fost publicaţi în versiune românească? De peste un deceniu, ei sînt răsfăţaţii tîrgurilor de carte, ai premiilor literare şi ai criticii. Spaţiul asiatic e *terra incognita* – şi în ceea ce priveşte ficţiunea, dar şi în ceea ce priveşte istoria şi societatea acestor ţări, adaugă Vanessa Zigmund. „E un continent întreg, un spaţiu uriaş, în care se vorbesc sute de limbi şi dialecte, care produce mii de titluri pe an – şi această literatură e subreprezentată în România. Aşa că era şi firesc să mă intereseze cărţile din această zonă – măcar cele anglofone sînt accesibile publicului de aici. Am adus autori din Africa de Sud, din Canada, din Japonia.“

Pintre autorii francezi pe care vrea să-i aducă în librărie se numără şi Pascal Quiniard. Doar foarte puţine dintre cărţile sale au fost traduse în română. În librărie se mai găsesc, în versiune engleză, cîteva cărţi de V.S. Naipaul – un autor aproape ignorat, spre indignarea Vanessei Zigmund, de editurile româneşti. (Din opera foarte vastă a acestui autor s-a tradus doar *Măscăricii,* la Polirom.) Apoi, ar fi foarte multe cărţi de ştiinţe umane pe care editurile româneşti le ignoră. Desigur, Christopher Hitchens, Francis Fukuyama nu sînt necunoscuţi (ori netraduşi), însă cît din opera lor se găseşte în traducere românească? Cei care ştiu limba engleză pot găsi cărţile lor la International Bookshop. Ce se vinde bine în Franţa nu se vinde neapărat şi în alte ţări europene. În vreme ce best-seller-urile din SUA sau din Marea Britanie – titlurile care se traduc – obţin, în general, succes peste tot în Europa. Pentru edituri şi pentru librării, e o provocare permanentă. Căci de fiecare dată cînd editurile franceze trimit lista titlurilor disponibile, stai şi te întrebi dacă publicul de aici va aprecia sau nu cartea. Gusturile literare coincid foarte rar.

Peştera lui Ali Baba

Cum reuşeşte să vîndă o carte a unui autor necunoscut? „Fac capul mare oricui intră în librărie şi are timp să mă asculte“, spune Vanessa Zigmund. „Oamenii nu ştiu cum şi ce să caute într-o librărie. Există clienţi care intră şi care nu îndrăznesc să scoată cărţile din rafturi ca să se uite la ele.“ Probabil e un reflex format în vechile librării româneşti, cu librărese vigilente şi nu prea amabile, care-şi ţineau (puţinele) cărţi departe de mîinile pofticioase ale cititorilor. Vanessa Zigmund nu numai că-i încurajează pe cei care intră în librărie să răsfoiască volumele, ci le şi face recomandări. Ştie cîte ceva despre fiecare carte din librărie. Aşa că este în măsură să dea sfaturi.

Printre clienţi – cîţiva studenţi care se bucură cînd le spune că, după ce citesc cartea, dacă nu-i jumulită, o pot aduce înapoi la librărie, unde cartea va intra în regim de consignaţie.

Puţini au un profil umanist – sînt mai degrabă tineri oameni de afaceri sau specialişti IT, care cîştigă binişor şi care au

timp să citească. „Există şi în România cîţiva oameni care vor să respire aici aerul din Occident.“

Ce-i face pe oameni să cumpere o carte? „Subiectul – mai degrabă decît stilul literar“, crede Vanessa Zigmund. Oricum, e greu să convingi şi, în general, publicul nu e pregătit să întîlnească şi să aprecieze ceva nou. „Şcoala şi lecţiile de limba română, aşa cum sînt predate de majoritatea profesorilor, strică cheful de a citi. În loc să înveţe cum să citească, elevii ies din şcoli în cel mai bun caz cu nişte teorii învăţate pe de rost, cu nişte clişee absurde – habar nu au să decripteze critic o carte“, spune Vanessa Zigmund care a fost, cîndva, şi profesoară (suplinitoare) de literatură română. „Iar la Filologie nu înveţi să citeşti, ci doar să citezi nume mari, fără să ai habar de ele.“

Librăria ideală e „Shakespeare & Company“ din Paris. „E peştera lui Ali Baba, găseşti acolo tot ce-ţi doreşti. Şi dacă prin absurd nu găseşti singur ceva care să-ţi placă, te ajută librarii, care ştiu cam tot ce au în librărie.“

International Bookshop e încă departe de modelul său parizian. Însă începutul e promiţător. „Nu poţi să dai *boom* cu o librărie. E un angajament pe termen lung. Am şi eu multe de învăţat.“ Unul dintre proiectele urgente este un site al librăriei, care va avea scurte prezentări pentru toate cărţile din stoc.

Matei Martin

fotografii de
Rareş Avram

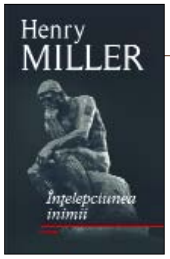

LITERATURĂ

Henry Miller, *Înțelepciunea inimii,* traducere din limba engleză și note de Viorica Boitor, Colecția „Biblioteca Polirom", Editura Polirom, 2012, 24,95 lei

Filozofia ieșirii din captivitate

Scriitorul (și pictorul) Henry Miller – o figură controversată și totuși plină de charismă a literaturii de peste Ocean, din secolul al XX-lea – este, probabil, unul dintre cei mai consecvenți susținători ai libertății în artă, din întreaga cultură universală. Dacă opera sa – puțin zis – provocatoare nu convinge îndeajuns în acest sens, avem acum drept argument nemijlocit cele mai importante eseuri ale autorului trilogiei *Răstignirea trandafirie,* publicată, la Polirom, în limba română. Culegerea în cauză – *Înțelepciunea inimii / The Wisdom of the Heart* – apărută, în original, pentru prima dată în 1941, reprezintă un veritabil manifest al ieșirii din captivitate, captivitate (spirituală? mentalitară? culturală?) pe care Miller a resimțit-o pretutindeni, măcar pe continentul american. Observă scriitorul, sugestiv, în eseul „Foame uterină" (o *ars poetica* absolută a literaturii sale!): „M-am născut prea devreme. În luna a șaptea mi-am croit drum afară din uter... De la bun început se pare că lumea ar fi un uter artificial, o închisoare, în care totul ar conspira să mă tragă înapoi în uterul de unde am scăpat prea devreme." Însăși viața de 89 de ani a prozatorului a constituit un efort (pe alocuri supraomenesc) de mișcare dinspre *limita* existenței marginale către *infinitul* libertății creatoare. Miller ilustrează (poate cel mai pregnant între autorii moderni) voința titanică de a deveni *scriitor* și, mai ales, de a trăi *ca un scriitor.*

Nonconformist pînă la anihilarea instinctului de conservare, el refuză orice formă de „prizonierat" social, urmîndu-și – frecvent, pe paliere existențiale insalubre, cumva suicidale – destinul creator. Învie din propria cenușă, transformîndu-și experiența boemă, de individ periferic, ivit din conturul tipologiilor sociale mărunte, în material estetic. Biografia lui (investită cu sens artistic) e materia primă a miilor de pagini epice, lăsate în urmă, pagini în care *existențialul* și *ficționalul* se combină, după regulile modernității, pînă la indistinct. „Eliberarea" lui Miller nu ține, în primul rînd, de *formarea sa ca individ*, ci de *formarea scriitorului* din forul său interior. Deși, aparent, îl repudiază, autorul se identifică, subliminal, cu personajul dintr-un alt eseu celebru inclus în volum – „Veteranul alcoolic". Acest ins lipsit de „determinări" își rezumă astfel filozofia: „Dă-mi un pian, un sfert de secărică și o bodegă veselă, și-s cît se poate de fericit. Vezi, n-am nevoie de toate nimicurile de care aveți nevoie voi. Nu car cu mine decît o periuță de dinți. Dacă vreau să mă bărbieresc, mă duc la frizer, dacă vreau să-mi schimb izmenele, îmi iau izmene noi, cînd mi-e foame, mănînc; cînd mi-e somn, dorm. Puțin îmi pasă dacă dorm într-un pat sau pe pămînt. Nu există decît o singură zi – ziua de azi. Dacă mă simt bine, scriu un poem și-l arunc la gunoi a doua zi. Nu încerc să cîștig nici un premiu literar...." „Comportamentul" artistic millerian nu e mult diferit. Pentru a crea, el *are nevoie de libertate,* iar pentru a fi liber, *trebuie să plece,* să se afle într-o continuă mișcare. „Plecarea" devine, ca atare, o nevoie *existențială* și, totodată, *existențialistă.* Exilul (parizian), din anii '30, al lui Miller, dezvăluie el însuși, necondiționat, principiul exersării și impunerii acestei libertăți. Filozofia din eseurile de față trimite de aceea, indubitabil, către „existențialism" (care, în Europa, prin Jean-Paul Sartre, cunoaște ulterior dezvoltări exemplare!). Existențialismul lui Miller, fie și experimental, se revendică – spre deosebire de cel al ilustrului filozof francez – din *trăirea* libertății, și mai puțin din *teoretizarea* ei. Dacă Sartre încearcă „să înțeleagă" și „să-și asume" limitările libertății, Miller nici nu le „observă", primind bucuria eliberării ca pe o lacaniană *jouissance.*

Codrin Liviu Cuțitaru

LITERATURĂ

Julian Barnes, *Sentimentul unui sfîrșit,* traducere din limba engleză de Radu Paraschivescu, Colecția, „Babel", Editura Nemira, 2012, 27,90 lei

În reluare – resentimente, remușcare

Meritul de a fi un excelent povestitor nu-i poate fi contestat lui Julian Barnes. Succesul la public și premiile literare (printre care și Man Booker Prize pe 2011) sînt măsura corectă a calităților sale incontestabile de narator alert, atras uneori în tensiuni lirice bine calibrate, capabil să înnobileze banalul biografic și drama, prin fine digresiuni meditative.

Sentimentul unui sfîrșit este cartea unei revizitări tardive și amare a trecutului, mai precis a tinereții și a întîmplărilor ei incerte și chinuitoare. Tony Webster, un bărbat care pare a-și fi depășit cu bine marile borne existențiale – o carieră, un mariaj, o fiică, pensionarea –, primește într-o zi o scrisoare de la o firmă de avocatură prin care e înștiințat că a primit prin testament, de la mama unei iubite din tinerețe, o moștenire ciudată. Acesta e nucleul intrigii, atent țesută încă de la primele pagini, prin relatările amuzante și nostalgice ale lui Tony despre adolescența sa, amintirile despre grupul elitist-anarhist de prieteni și relația eșuată cu misterioasa (sau ciudata) Veronica Ford.

Romanul începe realmente în momentul în care Tony se întreabă cum funcționează cu adevărat memoria, cît de subiective sînt amintirile și care e proporția reală dintre ceea ce e trăit într-o viață și ceea ce ne amintim despre cele trăite. „Timpul nu funcționează ca fixativ, ci ca solvent" și „ne ține consemnați la început și ne derutează după aceea", deoarece, la o privire atentă, deciziile asumate și consecințele lor trăite sînt relative, condiționate de moment și circumstanțe. Tony se întoarce în trecut cu același entuziasm temperat care l-a îndemnat să rămînă în bune relații cu fosta nevastă sau să fie un tată bun și fără pretenții pentru fiica sa, Susie. Testamentul mamei Veronicăi îl readuce în preajma fostei iubite, însă contactul e amortizat de cele patru decenii scurse de la momentul nefericitei rupturi și de modul relaxat în care Tony credea că a reușit să uite traumele cu bătaie lungă ale trecutului. Veronica vine însă la întîlnire cu toate armele otrăvite ale cuiva care nu uită și nu iartă.

Romanul lui Barnes e alert și incitant ca un *detective story* construit în jurul unui dublu mister: de ce mama fostei iubite, pe care a cunoscut-o puțin și foarte demult, îi lasă bizara moștenire și, mai ales, ce relații există între Tony și aceste personaje complexe și opace, neîmblînzite de trecerea timpului sau de moarte. Ceea ce erou descoperă cu ocazia recuperării unor fragmente importante din biografia sa îi schimbă semnele și sensul întregii existențe. Judecățile lui Tony despre sine și despre oamenii care i-au marcat traiectoria vieții sînt brusc reevaluate prin prisma regretelor și a unei priviri directe în inima lucrurilor, acolo unde dintotdeauna a evitat să se uite – de teamă, din comoditate sau indiferență, pentru a se proteja, și, mai ales, pentru a supraviețui. Efectele nebănuite ale unor gesturi aparent insignifiante, voit uitate, se fac simțite cînd jocul părea încheiat și nici o reinterpretare a trecutului nu părea să-i mai poată schimba înțelesul.

Julian Barnes reușește performanța de se apropia, în timp ce stimulează subtil simțul pericolului, de o zonă dificilă și ușor de ratat – cea a tragicului. Într-o desfășurare narativă care nu testează rezistența, ci ritmul accelerației, autorul britanic suprapune povești, intersectează voci și amplifică ecouri, cu siguranța unui bun cunoscător al forțelor ce pot lansa romanul spre un destin durabil sau îl pot avaria iremediabil. Aici însă intervin, ca un plus de autoritate benefică, gustul și judecata cititorului.

Gabriela Glăvan

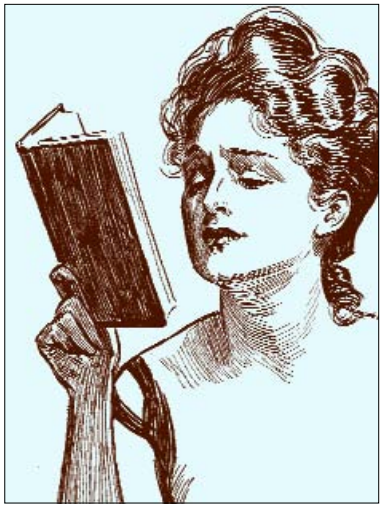

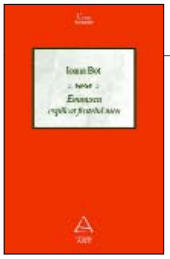

LITERATURĂ

RECENZII

Ioana Bot, *Eminescu explicat fratelui meu,* Editura ART, 2012, 19,90 lei

Interpretarea cu rest

Riscul de a vorbi despre cartea care nu cade în meseria mea mă preface în vînătorul cu o singură săgeată. Ea înseamnă a rosti o idee cu care îi surprinzi, pe ştiutorii legitimi ai cărţii, nepregătiţi, tocmai din cauza exersării îndelungi a lor. Cu un asemenea risc m-am apropiat de cartea Ioanei Bot, *Eminescu explicat fratelui meu*. L-am asumat invitat de titlu.

Cu Paul de Man şi cu Ioana Em. Petrescu prezenţi în articulaţiile cărţii, acolo unde se vede fluxul subteran al teoriei lecturii asumate şi puse la lucru, Ioana Bot adresează o serie de întrebări *corpus*-ului eminescian şi simultan grilei noastre de lectură care îl are ca obiect, dintr-o lumină inedită. Ea interoghează discursul erotic eminescian, tema dublului, tema raportului dintre metrică formală şi conţinutul poetic în genetica unor poeme renumite prin aparentul lor formalism, tema rostirii cu funcţie ontologică, tema uimirii în faţa interpretărilor care lasă rest. Cel puţin aceste cinci teme ale studiilor cărţii trebuie amintite pentru a le fundamenta pe două teze care funcţionează independent în carte şi care se construiesc mult dincolo de graniţele teoriei literaturii: 1) că există în Eminescu figuri conceptuale în care finitul tematizează infinitul şi 2) că acea interpretare a lui care lasă rest este singura validă şi acceptabilă, pe cînd istoria criticii literare care a visat epuizarea acestuia este ridicolă şi se rosteşte narciasic pe sine. Prima teză vizează conţinutul textelor, a doua vizează natura interpretării. Cele două teze se probează admirabil în carte.

Prima: piesele de lirică erotică indică o feminitate care manifestă în finitudine nenumitul infinit, iar sărutul este înţeles ca o formă de oglindire reciprocă a îndrăgostiţilor unul în infinitul celuilalt. Aşa cum Petrarca deriva numele iubitei din *la verità* (şi niciodată invers), la fel acest mod de oglindire a infinitului în ocurenţele sale particulare are aici două consecinţe: una ţine de subiect, şi ea face ca subiectul să se constituie în prezenţa acestei manifestări recunoscute în celălalt („şi mi-s dragă mie însămi pentru că i-s dragă lui"); a doua ţine de limbaj şi ritm: metrii *Odei* încetează să fie forme de constrîngere, iar analiza genetică a manuscriselor îi arată Ioanei Both cum forma fixă este însăşi epifania *dătătorului* tuturor formelor. A rosti *cum este* lumea devine *a rosti lumea* (p. 46), înţelegînd aşa puterea cuvîntului de a fi izvorul realului.

A doua: cititorul se constituie pe sine din asumarea restului unei interpretări, pe care nu îl poate înţelege şi fixa într-o finitudine şi care face opera inepuizabilă. Tema „fratelui" căruia interpretul îi vorbeşte se naşte din locul generos pe care restul îl lasă înţelegerii celuilalt. Numai interpretarea cu rest te poate lămuri cine eşti ca interpret, spune Ioana Bot. Iarăşi, teza mă trimite spre două consecinţe: subiectul se constituie dintr-un rest, iar valoarea ilizibilă a oricărui text major al culturii îl face să fie sursă infinită de forme interpretate.

După ce am organizat aşa lucrurile, îmi iau curaj şi arunc săgeata: elogiul interpretării care dă rest poate avea loc *pentru că* Ioana Bot a înţeles să găsească tematizările infinitului în locuri esenţiale ale operei lui Eminescu. Acest raport de cauzalitate mă interesează fiindcă el povesteşte un lung episod (încă insuficient lămurit şi el) al istoriei filozofiei: despre cum conceptul restului în gîndirea omenească corespunde insolvabilităţii transcendenţei, la diferite niveluri. Am găsit în cartea Ioanei Bot intuirea (foarte aristotelică!) a acestei relaţii la pagina 50, unde distanţa (rest neconsumat) dintre ochii îndrăgostiţilor *traduce* distanţa dintre un arhetip şi ocurenţele sale. La o limită, „superlativul distanţei" e absenţa iubitei, la altă limită – „lipsa distanţei ucide". Privind în sus, „iubirea mea dintîi" nu poate numi doar un om; privind în jos, forma nu constrînge, ci dăruie conţinutul.

Alexander Baumgarten

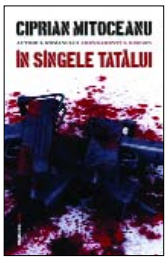

SF

Ciprian Mitoceanu, *În sîngele tatălui,* Editura Millennium Books, 2012, 25 lei

Un (viitor) scriitor important

S-o spun de la început: Ciprian Mitoceanu nu este un geniu (nici al literaturii române în general, nici al celei F&SF în particular). Ciprian Mitoceanu nu este un scriitor (foarte) important. Dacă aş face un top 5 cu scriitorii români de F&SF, n-ar fi pe listă. Pentru că nu lasă urme pe unde trece, nu apar pe dată alţi cinci, zece mitoceni mai mici care să preia teme, idei, personaje de la Mitoceanu cel mare. Pentru că nu se nasc fan-cluburi Mitoceanu prin diverse cenacluri ale ţării, nu stă lumea cu cărţile lui pe noptieră, mult după ce acestea au fost citite.

Şi totuşi Ciprian Mitoceanu este unul dintre cei mai vînduţi scriitori români de F&SF. Şi totuşi, dacă am face un top al scriitorilor pe care i-am asocia cu profesionalismul, Mitoceanu ar intra, negreşit, pe listă. Mitoceanu este un scriitor care publică în toate revistele, este selectat în mai toate antologiile, scrie cu ochii la editor şi cu gîndul la cititor.

În sîngele tatălui este prima carte din trilogia *Predestinare genetică,* la rîndul ei făcînd pare din seria *Amendamentul Dawson*. Şi cea de-a doua publicată, din serie, după *Amendamentul Dawson* (2012).

Primul capitol al cărţii este foarte aproape de episodul-pilot al unui serial de succes, scris de nişte scenarişti cu experienţă şi ştiinţă de carte. Modul în care, în numai cîteva pagini, aflăm povestea criminalului în serie, a avocatului, a judecătorului, chiar şi cîte ceva despre poliţiştii care asigură paza este o performanţă scriitoricească. Apoi, de-a lungul romanului, suspansul care însoţeşte fiecare scenă, pregătirea terenului pentru discuţiile finale care-i prilejuiesc autorului o dezbatere despre individ şi societate, personajele schiţate din cîteva linii (unele) sau în rînduri şi rînduri, în amănunte după amănunte, poate lipsite de importanţă pe moment, dar utile în construcţia cărţii şi a personajelor... toate astea fac din cartea lui Ciprian Mitoceanu o lectură care îl prinde pe cititor, care îl satisface, care îl determină să vrea mai mult.

Poate că sînt cam multe clişee, poate că te duce gîndul cam des la serialele americane de televiziune gen *Minţi criminale,* dar, la naiba, sîntem în faţa unei combinaţii de două literaturi de nişă: SF şi poliţistă, sigur că avem clişee, sigur că avem reguli ale genurilor! Problema nu e cît de multe sînt, ci cum sînt ele prezentate, la ce folosesc ele, cum reuşesc să se combine ca să dea un tot, să spună o poveste credibilă, să-i atragă pe cititori. Fiţi siguri că, dacă aceste clişee ar sta la baza unei naraţiuni plicticoase, cu personaje fade, care nu oferă nimic, Mitoceanu n-ar avea cititorii pe care îi are. În fond, se publică destul de mult SF în România, destul de multă literatură poliţistă sau thriller, pasionaţii genurilor ar avea de unde alege. Şi totuşi mulţi dintre ei aleg cărţile lui Mitoceanu. Probabil nu tocmai pentru clişee, ci pentru ce aduce Mitoceanu nou, singular sau doar „meseriaş": o poveste bine construită, bine pusă în scenă, bine argumentată, spusă coerent şi cu ştiinţa dozării suspansului.

Că n-o să ne trezim în mijlocul unei conversaţii, dînd citate din Mitoceanu, că n-o să adormim gîndindu-ne la curgerea frazelor, la meşteşugul îmbinării cuvintelor... Dar hai să fim cinstiţi: cîţi scriitori ne aduc în situaţia asta? Puţini, foarte puţini.

Şi, pînă la urmă, cine poate spune că, în timp, n-o să ne schimbăm criteriile după care îi categorisim pe unii drept scriitori importanţi? Poate că peste cîţiva ani vom avea o armată de mitoceni şi, în orice top 5 al scriitorilor români de F&SF sau de literatură de suspans, vom întîlni numele lui Ciprian Mitoceanu.

Am scris mai mult despre Ciprian Mitoceanu decît despre cartea lui, pentru că Mitoceanu este un fenomen al acestor ani, iar evoluţia sa de-acum încolo cred că va schimba ceva în standardele după care îi judecăm pe scriitorii importanţi.

Michael Haulică

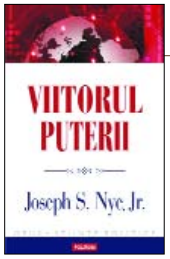

POLITOLOGIE

Joseph S. Nye, Jr., *Viitorul puterii,* Colecţia „Opus. Ştiinte politice“, traducere din limba engleză de Ramona Lupu, Editura Polirom, 2012, 32,95 lei

Smart power

Profesor faimos la JFK School of Government de la Harvard şi teoretician de top în domeniul relaţiilor internaţionale, nominalizat pe lista Forbes a celor mai influenţi 100 de gînditori ai planetei, Joseph S. Nye îşi continuă, în cea mai recentă carte, explorările intelectuale pe tema naturii şi a rolului puterii în sistemul internaţional. Autorul consideră *Viitorul puterii* un punct culminant al studiilor sale în domeniu, răspîndite pe parcursul cîtorva decenii. După ce a fundamentat, din punct de vedere teoretic, neoliberalismul ca şcoală de gîndire în relaţiile internaţionale şi a lansat conceptul *soft power,* ce se referă la abilitatea de a cuceri inimile şi minţile oamenilor prin forţa unor modele culturale şi/sau politice, Nye are puterea de a-şi regîndi argumentele şi de a propune noi perspective asupra principalelor sale teme de cercetare.

Criticat pentru creditul prea mare acordat în lucrările anterioare puterii *soft,* o abordare pe care mulţi specialişti au considerat-o idealistă, Nye îşi nuanţează poziţia, structurîndu-şi argumentele în jurul unui alt concept, acela de „putere inteligentă“. Definită ca fiind capacitatea de a combina puterea *soft* cu cea dură, a armelor, în strategii eficiente aplicabile în contexte diferite, puterea inteligentă este, în opinia autorului, calea de urmat pentru ca Statele Unite să îşi conserve rolul de hegemon al sistemului internaţional în secolul XXI.

Deşi imaginea generală a distribuţiei puterii pe glob folosită de autor, cea a tablei de şah tridimensionale, nu este nouă, există totuşi un element de noutate pe tabla lui Nye, care merită amintit. Dacă în palierele superioare ale tablei de şah, cel militar şi cel economic, dominate de actorii statali „consacraţi“ – SUA, Uniunea Europeană, Japonia, grupul BRIC –, nu apar surprize majore, cel puţin pe termen mediu, în planul de jos, cel al relaţiilor transnaţionale, dinamica este accelerată şi imprevizibilă, pe fondul creşterii influenţei actorilor non-statali, precum organizaţiile teroriste şi piraţii cibernetici. De altfel, una din transformările majore privind distribuţia puterii în sistemul internaţional al secolului XXI, identificată de Nye, este transferul de putere dinspre statele naţionale către actorii non-statali.

Autorul nu reuşeşte să se detaşeze complet de contextul disputelor academice pe tema puterii, în special cele dintre neoliberali şi neorealişti, criticînd în cîteva rînduri susţinerea în mod obsesiv de către aceştia din urmă a utilizării puterii militare. Totuşi, în finalul cărţii, Nye lansează o propunere de conciliere a celor două şcoli de gîndire, sub forma unui nou model de analiză a puterii, pe care îl numeşte „putere inteligentă realist liberală“. Autorul consideră că modelul propus acordă importanţa cuvenită atît puterii militare, cît şi celei *soft,* combinaţia inteligentă între cele două fiind evident formula cîştigătoare. Ideea este interesantă şi merită dezvoltată, deşi se vede cu ochiul liber că lărgirea exagerată a pălăriei conceptuale, cu scopul de a cuprinde atît viziunea liberală, cît şi pe cea realistă, vine la pachet cu riscul ca termenul rezultat să devină irelevant.

Este de apreciat capacitatea lui Nye de a sintetiza informaţia şi de a prezenta ideile-cheie într-un format cît se poate de concis. Un bun exemplu în acest sens este precizia cu care identifică cele cinci provocări majore cărora SUA va trebui să le facă faţă în secolul XXI: combinaţia cu înalt potenţial distructiv dintre terorism şi armele nucleare, islamismul politic, un hegemon asiatic ostil (China), blocarea accesului la resursele de petrol din Golful Persic şi catastrofele ecologice. Vor fi Statele Unite capabile să găsească soluţii potrivite acestor provocări? Autorul este optimist, mai ales că are soluţia în buzunar: puterea inteligentă.

Bogdan Barbu

ARTE

Magda Radu (ed.), *Andrei Cădere/André Cadere,* Muzeul Naţional de Artă Contemporană, 2011, preţ neprecizat

Artişti care nu au nimic de pierdut

Există asemenea artişti oare? Iată declaraţia unuia dintre ei:

„Eu nu sînt într-o poziţie de putere... Sînt un emigrant. Nu din frumoasa Elveţie, un ţinut bogat, ci dintr-un ţinut întru totul subdezvoltat şi sordid, din Europa de Est. În toată lumea occidentală, un comunist e privit ca un ins sordid. Şi niciodată nu am fost un comunist adevărat, ci un trădător, unul care şi-a părăsit lumea comunistă... Cu alte cuvinte, în situaţia în care sînt, nu am nimic de pierdut.“

Asta spunea Andrei Cădere după plecarea din România şi stabilirea în Franţa. O spunea un artist român pe cît de important, pe atît de absent din naraţiunea curentă asupra artei româneşti recente, iar ceea ce îşi propune volumul coordonat de Magda Radu, *Andrei Cădere/André Cadere,* e să readucă în atenţie cariera lui şi să reconstituie, ceea ce face cu pertinenţă şi fineţe, ambele voleuri ale acestei declaraţii: ce a însemnat viaţa lui Cădere în România şi cum s-au răsfrînt experienţa şi memoria ei în activitatea lui ca artist critic în Occident. Nu se vorbeşte prea mult, în mediul artistic românesc, despre Andrei Cădere, însă unul din prilejurile care s-au ivit pentru a o face a fost expoziţia „André Cadere, Peinture sans fin“, intinerată la MNAC în 2008, în formula curatorială a Magdei Radu, ocazie cu care ea a organizat un colocviu despre Cădere. Proiectul cărţii de faţă a apărut ulterior. Iar cartea arată minunat, un reper pentru cum se poate prezenta o publicaţie de artă contemporană în România.

Constituit, pe de o parte, din texte cu caracter academic, dar şi confesiv, eseistic, iar pe de alta, din interviuri cu artişti şi personalităţi din lumea artei care l-au cunoscut pe Cădere (un artist al artiştilor, cum spune coordonatoarea), discursul publicaţiei mută accentele şi se distanţează de „viziunea «ortodoxă»“ asupra lui Cădere, forjată în Occident: Andrei Cădere, văzut ca artist plecat din Est şi lansat în Vest, care intră în istorie abia odată ce pune piciorul în Franţa. Cartea dislocă acest fir narativ, inversînd binoclul: pentru ce se întîmplă cu Cădere în Occident, e mai mult decît grăitor ceea ce se întîmplase cu el în România, experienţa lui de fundamentală marginalitate şi excludere de aici. Tocmai de aceea, nu e o întîmplare că el îşi va construi o strategie artistică tot de marginalitate şi (auto)excludere acolo – şi nu una „la centru“ –, o strategie justificată critic şi reprezentată simbolic de dinamica barei de lemn rotund.

Cercetarea vieţii şi a carierei lui Cădere în literatura românească are un croi care i se datorează în cea mai mare parte textului Ioanei Vlasiu din 1997, „Andrei Cădere şi exerciţiul marginalităţii“ (Cădere ca model în picturile realist-socialiste cu muncitori; paralelismul cu Brâncuşi). Contribuţia autoarei în volumul de faţă se întoarce la analiza de atunci, la fel şi consideraţiile Magdei Radu (cînd analizează relaţia lui cu Corneliu Baba): e punctul de reper al volumului, într-un fel. Dar Magda Radu vorbeşte pe larg şi despre relaţia lui Cădere cu minimalismul, conceptualismul şi critica instituţională, în contextul occidental în care el va activa după 1967, pe care o reconsideră, într-o analiză interesantă şi edificatoare, din perspectiva statutului său de „străin“ (Cădere şi Harald Szeemann sau Daniel Buren). Sanda Agalides rememorează întîlnirea cu Cădere, pe care îl cunoscuse înainte de emigrare şi îl va revedea după (un text „personal“, dezordonat şi profund – încîntător), problematizînd însuşi procesul rememorării de-a lungul liniei Est/Vest trasate abrupt de istoriile Războiului Rece. Mica Gherghescu face o exegeză minuţioasă, solidă şi rafinată în acelaşi timp, a felului în care practica lui Cădere se intersectează cu preocupările pentru cod, încifrare, limbaj ale letrismului sau ale poeziei concrete. Textul lui Simone Neuenschwander, interviurile, design-ul Ioanei Nemeş rotunjesc conţinutul şi ţinuta acestui volum aparte.

Adriana Oprea

AVANPREMIERĂ

Paula McLain

Paula McLain a publicat două volume de poezie, Less of Her *(1999) şi* Stumble, Gorgeous *(2005), şi o carte de memorii intitulată* Like Family: Growing Up in Other People's Houses *(2003).* A Ticket to Ride *(2009) este romanul ei de debut. În 2011 publică* Soţia din Paris, *care este desemnat unul dintre cele mai bune romane ale anului 2011 de către* New York Times, Barnes&Noble *şi* Amazon.com, *cîştigînd Goodreads Reader's Choice Award la categoria „roman istoric". Este deja tradus în peste 30 de ţări, urmînd să fie ecranizat. Romanul poate fi considerat o replică la* Sărbătoarea continuă *a lui Hemingway, avînd în centru Parisul Generaţiei pierdute, aflat în plină epocă a jazz-ului, populat de scriitori, artişti şi filozofi care împînzesc cafenelele de pe ambele maluri ale Senei. Povestea de dragoste dintre Ernest Hemingway şi Hadley Richardson, cuplu teribil al Parisului anilor '20, e una dintre cele mai cunoscute în istoria literaturii americane, iar în memoriile sale, scriitorul mărturiseşte că ar fi vrut să moară înainte de a mai iubi pe altcineva. Romanul* Soţia din Paris *urmăreşte evoluţia relaţiei celor doi prin vocea lui Hadley, dar şi a prieteniei lor cu scriitorii expaţi: Gertrude Stein, James Joyce, Ezra Pound, F. Scott Fitzgerald şi Zelda Fitzgerald.*

Soţia din Paris

13

– E aşa de frumos aici că te doare, a spus Ernest într-o seară, în timp ce ne duceam să cinăm la un bistrou de pe rue des Saint-Pères, pe care începuserăm să-l frecventăm. Tu nu te-ai îndrăgostit de locul ăsta?

Nu, încă nu eram îndrăgostită – dar mă copleşea. Să te plimbi pe cele mai frumoase străzi din Paris era ca şi cum cortina unui circ fantastic s-ar fi dat la o parte, ca să poţi admira la orice oră ciudăţenia şi splendoarea. După austeritatea impusă de război, cînd industria textilă se prăbuşise şi marile case de modă trăseseră obloanele, mătăsurile viu colorate se revărsau acum pe străzile Parisului ca apa – albastru şi verde persan, portocaliuri şi auriuri frapante. Inspirat de orientalismul companiei Ballets Russes, Paul Poiret le îmbrăca pe femei în şalvari, turbane cu franjuri şi şiraguri peste şiraguri de perle. La polul perfect opus, Chanel începea şi ea să-şi lase amprenta, aşa că printre atîtea culori vedeai pete clare, geometrice de negru. A fi *chic* ajunsese tot mai des să însemne o tunsoare scurtă, băieţească, unghii lăcuite în culori tari şi portţigarete de fildeş imposibil de lungi. Mai însemna şi o siluetă subţire, famelică – dar asta nu mi se potrivea deloc. Chiar şi cînd am suferit de foame, faţa mi-a rămas la fel de rotundă, iar braţele, la fel de durdulii. În plus, hainele nu mă preocupau îndeajuns ca să caut ceva care să mi se potrivească. Purtam ce era mai comod şi mai uşor de întreţinut, fuste lungi de lînă, pulovere lălîi şi pălării cloş de lînă. Pe Ernest nu părea să-l deranjeze. Ba chiar i se păreau ridicole femeile excesiv de împopoţonate. Asta ţinea de preferinţa lui pentru toate lucrurile simple – mîncarea bună, nepretenţioasă, vinul ţărănesc aproape vîscos, ţăranii cu limbaj şi valori nesofisticate.

– Vreau să scriu o singură propoziţie adevărată, spunea el. Dacă aş putea să scriu zilnic cîte o propoziţie simplă şi adevărată, aş fi mulţumit.

Avusese spor de cînd ne mutaserăm la Paris, meşterind întruna la o povestire pe care o începuse în luna noastră de miere la Windemere şi care se numea *În Michigan*. Era despre un fierar şi o fată în casă, din Horton Bay, care se întîlnesc şi se descoperă sexual unul pe celălalt. Îmi citise şi mie nişte pasaje de la început, unde descria oraşul, casele, lacul şi aleea nisipoasă, încercînd să redea totul la fel de simplu şi de pur ca în amintirea lui şi n-am putut decît să mă mir de cît erau de brute şi de reale.

Ambiţiile lui legate de scris erau teribile şi însemnau totul pentru el. Scrisul era pentru el ceea ce era religia pentru alţii – şi totuşi ezita să trimită scrisorile de recomandare ale lui Sherwood Anderson vreunuia dintre expatriaţii americani celebri. Bănuiesc că se temea că aveau să-l respingă din prima. Se simţea mai în largul lui împrietenindu-se cu clasa muncitoare din Paris. Eu vorbeam o franceză rigidă, de şcolăriţă, dar el ştia ce prinsese din zbor pe ici, pe colo în timpul războiului, o vorbire populară, necizelată, potrivită pentru discuţiile legate la colţ de stradă cu bucătarii, hamalii şi mecanicii auto. Printre ei putea fi el însuşi, fără a simţi nevoia să se apere.

Însă în seara aceea, după cină, urma să ne întîlnim cu Lewis Galantière, unul dintre prietenii scriitori ai lui Sherwood. Lewis venea din Chicago şi lucra acum la Camera Internaţională de Comerţ. Era cunoscut pentru gusturile lui alese, iar cînd Ernest l-a întîlnit în sfîrşit în apartamentul lui din rue Jean-Goujon, casa era plină de antichităţi care păreau scumpe şi de gravuri pe care mi le descrisese în detaliu cînd se întorsese acasă la mine.

– Toate mesele şi scaunele au picioare subţiri, fusiforme. Cam pretenţios pentru gustul meu, dar se vede că omul are stil.

Eram intimidată de întîlnirea cu Galantière, pentru că eu nu eram nici pe departe elegantă şi simţeam că nu mă potrivesc deloc cu Parisul. Dacă femeile din Paris erau nişte păunite, eu eram o găinuşă de curte. Recent cedasem presiunilor şi-mi scurtasem părul – probabil că am fost ultima americancă care s-a tuns – şi nu-mi plăcea deloc. Arătam ca un băieţoi cu obrajii ca mărul şi, chiar dacă Ernest spunea că-i place mult cum arăt, de fiecare dată cînd mă zăream într-o oglindă, îmi venea să plîng. O fi fost el

demodat şi victorian, dar părul meu fusese al meu – eu. Acum ce mai eram?

Lewis se oferise să ne facă cinste cu o cină la Michaud's, un restaurant la modă în faţa căruia mă mai oprisem doar ca să mă zgîiesc pe geam. Cînd am ajuns, m-am oprit la uşă şi mi-am tras în van de haine, dar Ernest nu părea deloc conştient de stînjeneala mea. Mă ţinea strîns de cot şi mă împingea uşor, dar insistent spre Lewis, spunînd:

– Ea e fata aia deşteaptă şi grozavă cu care ţi-am împuiat capul.

– Hadley. E o onoare şi o plăcere, a zis Lewis în timp ce eu m-am înroşit intens. Mă simţeam încă jenată, dar îmi făcea plăcere să aflu că Ernest era mîndru de mine.

Lewis avea douăzeci şi şase de ani, era brunet, subţire şi avea un farmec nebun. Făcea nişte imitaţii foarte amuzante, dar cînd ne-a arătat cea mai bună imitaţie de James Joyce de care era în stare, a trebuit să ne-o explice. Îl zăriserăm pe Joyce de cîteva ori pe străzile din Montparnasse, cu părul lui pieptănat cu grijă, ochelarii fără rame şi haina lălîie, dar nu-l auziserăm niciodată vorbind.

– *Vorbeşte,* să ştiţi, a insistat Lewis, dar numai dacă-l obligi. Cic-ar avea vreo cîteva sute de copii.

– Eu am văzut două fete, am zis eu.

– Două sau două sute, la Paris e totuna, nu-i aşa? Cică abia se descurcă să le dea de mîncare, dar dacă treci pe-aici, pe la Michaud's, în fiecare zi din săptămînă la ora cinci fix, o să vezi toată liota mîncînd găleţi întregi de stridii.

– Toată lumea spune că *Ulise* e grozavă, a zis Ernest. Am citit şi eu cîteva capitole în foileton. Nu seamănă cu ce ştiu eu, dar oricum, acolo se întîmplă lucruri importante.

– E de-a dreptul genială, a zis Lewis. Nimic n-o să mai fie la fel după Joyce, dacă e să-l credem pe Pound. Ai fost acasă la Pound?

– Urmează, a zis Ernest, deşi nici lui nu-i trimisese scrisoarea de recomandare.

– Trebuie să te duci, frăţioare. Nu toată lumea poate să-l suporte pe Pound, dar e obligatoriu să-l cunoşti.

– Ce-i aşa de dificil la Pound? am întrebat eu.

– El însuşi, ca să-ţi spun drept. Lewis a rîs. O să vezi. Dacă Joyce e profesorul liniştit cu bastonul şi mantoul lui ponosit, Pound e dracul gol, fudul şi pe jumătate smintit de la discuţiile despre cărţi şi artă.

– Eu l-am văzut pe dracul, a zis Ernest, terminîndu-şi vinul din pahar, şi nu dă doi bani pe artă.

La sfîrşitul serii, eram cu toţii beţi şi ajunseserăm la noi acasă, unde Ernest trăgea de Lewis ca să-l convingă să boxeze cu el.

– Jumătate de rundă, să ne distrăm şi noi, îl momea el, dezbrăcîndu-se pînă la brîu.

– Niciodată nu le-am avut cu bătaia, a zis Lewis, dînd înapoi – dar după încă vreo cîteva cocteiluri, a cedat în sfîrşit. Ar fi trebuit să-l previn cumva că, orice ar fi zis Ernest, sportul nu era niciodată doar o distracţie pentru el. Îi văzusem expresia din ochi la Chicago, cînd era cît pe ce să-l lase lat pe Don Wright pe podeaua lui Kenley. Şi meciul ăsta s-a desfăşurat identic, moment cu moment. În primele cîteva minute, a fost o prosteală destul de plăcută, amîndoi bărbaţii ghemuiţi pe poziţii, cu genunchii îndoiţi, pumnii întinşi şi strînşi. Era atît de evident că Lewis nu era mare sportiv, încît am crezut că Ernest o s-o lase baltă definitiv, dar apoi, fără să fi fost provocat în vreun fel, a lansat un pumn adevărat, în plin, din umăr.

Ernest Hemingway şi Hadley Richardson

Pumnul a lovit zdravăn. Capul lui Lewis a ţîşnit pe spate, apoi a revenit în faţă, iar ochelarii i-au zburat într-un colţ. Se făcuseră praf, iar faţa îi era tăiată în cîteva locuri.

Am alergat la el şi am încercat să-l ajut să-şi revină, dar l-am găsit rîzînd. A început şi Ernest să rîdă – şi pînă la urmă s-a terminat cu bine. Dar eu tot m-am gîndit că fusese cît pe ce să rămînem fără singurul nostru prieten de la Paris.

Lewis a fost cel care l-a ajutat pe Ernest să-şi ia inima în dinţi şi să trimită restul de scrisori de recomandare şi în curînd a sosit o scrisoare de la Ezra Pound. Acesta nu se bucura încă de cine ştie ce renume în State, doar pentru cine se pricepea la poezie şi citea reviste literare ca *Dial* sau *Little Review,* dar în Paris era foarte respectat ca poet şi critic care contribuia la revoluţionarea artei moderne. Eu aveam doar o vagă idee despre modernitate – îl citeam încă pe Henry James cel îngrozitor de convenţional, după cum îi plăcea lui Ernest să-mi aducă aminte – dar Lewis vorbise atît de frumos despre Dorothy, soţia englezoaică a lui Pound. Eram dornică de prieteni noi şi m-am bucurat să-l însoţesc pe Ernest cînd Pound l-a invitat la ceai.

Dorothy ne-a întîmpinat la uşă şi ne-a invitat în garsonieră, o cameră imensă, expusă curentului, plină de tablouri şi pergamente japoneze şi de piramide împrăştiate de cărţi. Ea era foarte frumoasă, cu o frunte înaltă încîntătoare şi piele de păpuşă din porţelan. Avea mîini albe, cu degete fine care se îngustau la vîrfuri şi ne-a vorbit în şoaptă în timp ce ne apropiam de Pound care stătea într-un fotoliu de damasc roşu sîngeriu, înconjurat de rafturi pline de vrafuri de cărţi prăfuite şi de ceşti de ceai pătate, de teancuri de hîrtii şi de figurine cu aer exotic.

– Eşti roşcovană, mi s-a adresat Pound după ce Dorothy a făcut prezentările.

– Şi dumneavoastră la fel. E de bine?

– Om mai ranchiunos decît un roşcovan n-ai să vezi, a zis el cu glas aspru, pe un ton cît se poate de serios, întorcîndu-se spre Ernest. Ia aminte la asta, tinere domn Hemingway.

— Da, domnule, a zis Ernest ca un elev cuminte.

Şi Ernest chiar *a fost* elevul lui Pound, din prima clipă cînd au dat cu ochii unul de altul. În mod evident, Pound ştia să recunoască omul avid de învăţătură şi i-a făcut pe plac lui Ernest vorbind întruna în timp ce Dorothy m-a condus în alt colţ al camerei, la mare distanţă de bărbaţi. Sub o fereastră lungă pe care se revărsa lumina soarelui, m-a servit cu ceai şi mi-a povestit despre strămoşii ei iluştri.

– Numele meu adevărat e Shakespear, dar fără *e* la sfîrşit. Tata e chiar urmaşul ilustrului personaj.

– De ce fără *e*?

– Sinceră să fiu, habar n-am. Dar parcă sună mai boem aşa. Nu c-aş avea nevoie de ajutor în direcţia asta. Mama a fost vag celebră într-o vreme ca amantă a lui William Butler Yeats. Aşa l-am cunoscut pe Ezra, cînd era asistentul lui Yeats. Presupun că ar fi trebuit să mă fac poetă, cu tot trecutul ăsta, cînd colo eu m-am măritat cu un poet.

– Am citit ceva Yeats în şcoală, strecurat pe-acolo printre Robert Browning şi Oliver Wendell Holmes. Ernest mi-a arătat *A doua*

venire într-o revistă. Pe amîndoi ne-a făcut praf.

– „Celor mai buni dintre noi le lipseşte un crez, iar cei mai răi sînt prinşi în patimi nestăvilite.“* Apoi a adăugat: „Mă întreb ce-ar zice unchiu' Will de toate patimile astea nestăvilite de pe la noi.“

Mai departe, în colţul umbrit al garsonierei, Ernest se ghemuise de-a dreptul la picioarele lui Pound în timp ce bărbatul mai copt îi ţinea o predică, gesticulînd cu un ceainic. Părul lui roşcovan era tot mai răvăşit şi am înţeles de ce-l comparase Lewis Galantière cu Satana – nu doar din cauza părului şi a barbişonului sîrmos ca de satir, ci şi din cauza vehemenţei lui înnăscute. Nu auzeam efectiv ce spunea, dar declama într-un torent vulcanic, gesticulînd întruna şi aşezîndu-se rareori pe scaun.

Mi s-a părut că ei doi alcătuiau o pereche bizară, Dorothy atît de elegantă şi de rezervată, iar Pound atît de guraliv, dar ea spunea că el fusese foarte important pentru munca ei. Era pictoriţă şi, stînd de vorbă în acea după-amiază, mi-a arătat cîteva dintre pînzele ei. Mi s-au părut superbe, cu nişte culori şi forme la fel de dulci şi de diafane cum erau glasul şi mîinile lui Dorothy, dar cînd am început să-i pun întrebări despre ele, mi-a răspuns prompt:

– Nu le expun.

– Oh. Păi, le expui aici, nu?

– Doar întîmplător, a zis ea şi a zîmbit frumos, arătînd ea însăşi ca scoasă dintr-un tablou.

La sfîrşitul vizitei, după ce Ernest şi cu mine ne-am luat la revedere, am coborît pe scara îngustă, ieşind în stradă.

– Vreau să ştiu tot, am zis.

– Are o gură foarte mare, a zis Ernest. Dar are ceva idei grozave. Chiar idei mari. Vrea să iniţieze mişcări, să modeleze literatura, să schimbe vieţi.

– Atunci sigur e o relaţie utilă, am spus eu. Ai grijă, totuşi, să nu-l enervezi. Ai auzit cum e cu roşcovanii.

Am rîs şi am intrat în cea mai apropiată cafenea, unde Ernest mi-a povestit mai multe la un pahar turtit de coniac cu apă.

– Are nişte idei ciudate apropo de creierul femeii.

– Care? Că e total lipsită de aşa ceva?

– Ceva de genul ăsta.

– Dar Dorothy? De creierul ei ce zice?

– E greu de spus – deşi mi-a zis că amîndoi au undă verde să-şi ia amanţi.

– Ce gîndire progresistă, am spus eu. Oare aşa or fi toate căsniciile de artişti la Paris?

– N-aş putea să spun.

– Nu prea e un lucru care se poate impune cuiva. Trebuie să fii de acord, nu?

– Ţi-e milă de ea? Dar dacă-i place? Dacă totul a fost ideea ei?

– Poate, dar cel mai probabil a fost invers. Am sorbit din coniac, fixîndu-l pe deasupra paharului.

– În orice caz, o să-i trimită cîteva poezii de-ale mele lui Scofield Thayer de la *Dial*.

– Povestiri nu?

– Încă n-am nimic ca lumea, dar Pound zice că ar trebui să scriu pentru ei nişte articole despre revistele americane.

– Ei, asta-i flatant.

– Sigur e un început de ceva, a zis Ernest. Pound zice că mă învaţă să scriu dacă-l învăţ şi eu pe el să boxeze.

– O, Doamne fereşte, am zis eu rîzînd.

Următoarea noastră vizită importantă a avut loc după cîteva săptămîni, cînd Gertrude de Stein ne-a invitat la ceai. În mod bizar, s-a desfăşurat mai mult sau mai puţin la fel ca întîlnirea noastră cu Pound şi Dorothy. Şi aici erau două colţuri, unul pentru bărbaţi – în cazul de faţă, Ernest şi Stein – şi unul pentru femei, care nu se amestecau deloc.

Ernest Hemingway şi F. Scott Fitzgerald

Cînd am ajuns în faţa uşii, ne-a primit o menajeră franţuzoaică adevărată care ne-a luat mantourile şi ne-a condus în cameră – *Camera,* după cum aflaserăm deja, cel mai important salon parizian. Pereţii erau acoperiţi de tablouri ai unor eroi ai cubismului şi postimpresionismului şi de tot ce era mai modern – Henri Matisse, André Derain, Paul Gauguin, Juan Gris şi Paul Cézanne. O piesă frapantă era un portret al lui Stein făcut de Picasso, care aparţinea de mult cercului ei social şi era un obişnuit al salonului ei. Era pictat în nuanţe închise de maro şi gri, iar faţa părea uşor desprinsă de corp, mai masivă şi mai compactă, cu ochii umbriţi de pleoape grele.

Ea arăta cam între patruzeci şi cinci şi cincizeci de ani, cu un aer de Lume Veche datorat rochiei negre, şalului şi părului, care era strîns în gheme uriaşe pe capul ei frumos. Avea o voce ca de catifele grele şi nişte ochi căprui care înţelegeau totul dintr-o privire. Mai tîrziu, cînd am avut timp s-o cercetez pe îndelete, m-a frapat cît de mult semănau ochii ei cu ai lui Ernest – un maroniu cît se poate de intens şi de opac, critici şi toleranţi, curioşi şi amuzaţi.

Partenera lui Stein, Alice Toklas, parcă era o coardă foarte întinsă pe lîngă ea. Era negricioasă, cu un nas foarte coroiat şi nişte ochi de care-ţi venea să te fereşti. După cîteva minute de conversaţie generală, m-a luat de mînă şi ne-am retras în „colţul nevestelor“. M-a încercat un junghi de regret pentru că, nefiind scriitoare sau pictoriţă, nu eram destul de specială ca să fiu invitată să stau de vorbă cu Gertrude, să mă aşez în faţa şemineului ei, ca Ernest acum, şi să discut despre lucruri importante. Îmi plăcea mult să am în jur oameni interesanţi şi creativi, să fiu în mijlocul curentului, dar pentru moment am fost dusă la colţ şi descusută de către domnişoara Toklas pe teme de actualitate, despre care nu ştiam nimic. Mă simţeam ca o proastă şi în tot timpul ăsta am băut ceai după ceai şi am mîncat prăjiturele minuscule, aranjate cu măiestrie. Ea broda, iar degetele i se mişcau întruna, fără efort. Nu se uita niciodată în jos şi nu se oprea din vorbit.

Între timp, Ernest bea un pahar cu un soi de lichior într-o nuanţă elegantă cu Gertrude. Cred că m-am semiîndrăgostit de ea atunci, de la distanţă, ca şi Ernest, de altfel. Pe drumul spre casă, mi-a vorbit mult despre gustul ei, care era inovator şi impecabil. Îi admira şi sînii.

– Ce zici, cît or cîntări? a întrebat el. Părea curios de-adevăratelea.

Eu am rîs.

– N-aş risca să-mi dau cu presupusul.

– Ce zici de menajul ăsta? Între femei, zic.

– Nu ştiu. Au aşa o viaţă grozavă.

– Numai tablourile alea. Parc-ai fi într-un muzeu.

– E şi mai bine, am zis. Au prăjituri.

– Şi rachiu. Totuşi, e ciudat. Menaj între femei. Nu sunt foarte convins.

– Cum adică? Nu crezi că-şi pot oferi ceva consistent una, alteia? Că se iubesc? Sau nu te convinge partea cu sexul?

– Nu ştiu. S-a zbîrlit, în defensivă. Ea a zis că menajul între femei e cel mai firesc lucru din lume, că nimic nu e urît între ele sau pentru ele, pe cînd bărbaţii care trăiesc împreună sînt scîrbiţi de ce fac.

– A zis ea asta?

– Limpede ca bună-ziua.

– Presupun că e flatant că a fost atît de sinceră cu tine.

– Să-i dau şi eu raportul despre viaţa noastră sexuală, data viitoare?

– Doar n-ai de gînd.

– N-am de gînd. A zîmbit. Poate că o să vrea să vină să se uite.

– Eşti groaznic!

– Da, dar de-aia mă iubeşti.

– Oare? am zis eu, iar el m-a plesnit peste şold.

După două săptămîni, Gertrude şi Alice au răspuns invitaţiei la ceai în apartamentul nostru mizer. Ce şi-or fi zis cînd au urcat pe scara şubredă şi întunecoasă, pe lîngă toaleta comună şi duhorile scîrboase, nici nu vreau să-mi închipui – şi totuşi au fost amabile şi binevoitoare, purtîndu-se ca şi cum ar fi frecventat dintotdeauna acel colţ de Paris. Au băut ceai din serviciul nostru de porţelan primit la nuntă – măcar *ăsta* era un lucru frumos – şi s-au aşezat pe patul din mahon.

Gertrude se oferise să se uite peste nişte scrieri de-ale lui Ernest, pe care i le-a şi cerut, parcurgînd rapid poeziile, cîteva povestiri, un fragment dintr-un roman plasat în Michigan. La fel cum făcuse la Chicago, cînd îi citisem pentru prima oară scrierile, Ernest se plimba de colo-colo, tresărind nervos, şi părea să sufere.

– Poeziile sînt foarte bune, a zis Stein într-un sfîrşit. Simple şi destul de clare. Nu pozezi în ceva anume.

– Şi romanul?

Mi se părea foarte curajos că o întrebase şi chiar că-i arătase paginile, pentru că era ultima lui dragoste. Era atît de protector că mie nu-mi arătase mai nimic.

– Nu e genul de scriere care mă interesează, a zis ea într-un sfîrşit. Frazele alea despre culoarea cerului. Cerul e cer şi gata. Propoziţii declarative puternice, asta-i specialitatea ta. Continuă aşa.

Ascultînd-o pe Stein, lui Ernest i-a căzut faţa timp de cîteva clipe, dar şi-a revenit. Ea sesizase ceva ce începuse şi el să înţeleagă în ultima vreme, ceva despre directeţe, despre limbajul dezbrăcat de tot.

James Joyce, Gertrude Stein, Ezra Pound

– Cînd o să-l rescrii, să laşi numai ce e neapărat necesar.

El a încuviinţat din cap, uşor îmbujorat şi aproape că am auzit cum sfatul făcea priză în mintea lui, adăugîndu-se sfatului lui Pound.

„Taie tot ce-i în plus", zisese Pound. „Fereşte-te de abstracţiuni. Nu le spune cititorilor ce să gîndească. Lasă acţiunea să vorbească singură."

– Ce zici de teoria lui Pound despre simbolism? a întrebat-o el. Că un şoim ar trebui să fie, mai întîi de toate, un şoim?

– Asta-i evident, nu? a zis ea. Un şoim e întotdeauna un şoim, mai puţin – şi la asta a înălţat dintr-o sprînceană stufoasă şi a zîmbit misterios –, mai puţin atunci cînd un şoim e o varză.

– Ce? a făcut Ernest, rînjind încîntat şi în mod evident perplex.

– Exact, a zis Gertrude.

---

* Versuri din poezia „A doua venire" a lui W.B. Yeats, în traducerea lui Mircea Vulcănescu *(n. trad.)*

Traducere din limba engleză de
Iulia Gorzo

Copyright
© Humanitas Fiction

Colecţia „Raftul Denisei", coordonată de
Denisa Comănescu

DILEMATECA

Mircea VASILESCU (senior editor)
Simona SORA (editor coordonator)
Marius CHIVU (editor coordonator)
Claudiu CONSTANTINESCU (editor coordonator)
Matei MARTIN (editor coordonator)
Matei PLEŞU (secretar general de redacţie)
Dan STANCIU (prezentare grafică)

Radu Cosaşu, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu, Andrei Manolescu, Ruxandra Tudor, Adina Popescu, Iaromira Popovici, Ana Maria Sandu, Luiza Vasiliu

Corectură: Ruxandra Mihăilă
DTP: Adrian Damian
Foto: Lucian Muntean

Revistă editată de
Adevărul holding

CUI 18006758
str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti
e-mail: dilemateca@satiricon.ro

Abonamente: Corina Gonteanu
(e-mail: corina.gonteanu@adevarulholding.ro)

Abonamente şi informaţii:
tel.: 0730.190.899
(număr cu tarif normal,
luni-vineri, orele 9,00-18,00
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro)

Publicitate: Ionela Dana
(tel. 0730.190.808;
e-mail: ionela.dana@media-point.ro)

Tipărit la Tipografia TIPOMEDIA